



**VG**

**Metoderapport  
SKUP 2020**

**DA NORGE  
STENGTE NED**

Mona Grivi Norman og Ronny Berg

# INNHOOLD

<b>1 Innledning</b> .....	<b>1</b>
<b>2 Slik kom arbeidet i gang</b> .....	<b>1</b>
2.1 Unntakstilstand .....	1
2.2 En e-post til Bufdir .....	2
2.3 Jakten på konsekvensene.....	2
2.4 Tre krav til alle saker .....	2
2.5 De første hypotesene .....	3
<b>3 Avsløringen av ulovlig besøksstans</b> .....	<b>3</b>
3.1 Historien som startet alt.....	3
3.2 Hva sier loven - i en pandemi?.....	4
3.3 Smarte innsynsbegjæringer.....	4
3.4 Bygge egne datasett fra scratch .....	5
3.5 Klagerunder og feiltolking av lovverk.....	6
3.6 Dokumentasjon i e-poster, tekstmeldinger og Facebook Live .....	7
3.7 Jakten på en diagnose .....	8
3.8 Besøksforbud, innbrudd og bilder av en dør .....	8
3.9 Innsyn i politiutrykninger .....	9
3.10 Taushetsplikt og den nye kommunikasjonssjefen.....	9
3.11 Avdekke feilaktige opplysninger i møtereferat.....	9
3.12 Få vedtak vurdert av professorer .....	10
3.13 Manglende kontroll og slettede nettsider .....	10
3.14 Innsyn i tvangsvedtak fra flere kilder .....	10
3.15 Dataanalyse og et oppsiktsvekkende funn .....	10
3.16 En Facebook-melding fra Anja .....	11
3.17 Finne e-postene som manglet .....	11
3.18 Avsløre flere kommuner som feilinformerte .....	12
<b>4 18.000 bekymringsmeldinger</b> .....	<b>12</b>
4.1 Kartlegge mørketall .....	12
4.2 Finne struktur i 2018-rapporter .....	12
4.3 Lage eget datasett for 223 barneverntjenester .....	12
4.4 Bytte av datasystem - og oppdatering av 69 innsynsbegjæringer .....	13
4.5 Koding av håndskrevne meldinger .....	13
4.6 Analyser og utvidelser i Sheets .....	13
<b>5 Overgrep og barneavhør</b> .....	<b>14</b>
5.1 Innsyn i Strasak-registeret.....	14
5.2 Nye hypoteser basert på Sigrunns historie .....	14
5.3 Barnehusene runde 1: De første månedene.....	14
5.4 Barnehusene runde 2: De første ukene .....	14
5.5 Nytt innsyn etter Aftenposten-sak .....	15
<b>6 Rus-utskrivelsene og psykiatrien</b> .....	<b>15</b>
6.1 Hypoteser om rus og psykisk helse.....	15
6.2 Analysere data fra sykehusene .....	15
6.3 Hva skjedde da Atle ble skrevet ut? .....	15
6.4 Hva skjedde da Roy tok livet sitt?.....	16

6.5 Identifisere svakheter i tallene .....	16
<b>7 Helseysykepleierne som ble flyttet .....</b>	<b>17</b>
7.1 «Det finnes ingen oversikt».....	17
7.2 Krysse egne datasett.....	17
7.3 Trippelsortering med historiske smittetall .....	17
7.4 Spørreundersøkelse til helseysykepleiere .....	18
<b>8 Etikk og spesielle erfaringer .....</b>	<b>18</b>
8.1 En hovedperson uten språk .....	18
8.2 En hovedperson som er 16 år.....	18
8.3 Kildekritikk av offentlig data.....	18
<b>9 Organisering av arbeidet .....</b>	<b>19</b>
<b>10 Dette er nytt .....</b>	<b>19</b>
<b>11 Konsekvenser .....</b>	<b>20</b>
<b>Vedlegg .....</b>	<b>1</b>
Vedlegg: Lenkesamling .....	2
Vedlegg: PDF av alle saker som har stått på trykk i avisen .....	5

## **INNSENDERE**

Mona Grivi Norman, [mona.norman@vg.no](mailto:mona.norman@vg.no), 95780073

Ronny Berg, [ronny.berg@vg.no](mailto:ronny.berg@vg.no), 90020279

### **Takk til:**

Synnøve Åsebø, Espen Rasmussen, Anders Sooth Knutsen, Svein Kjølbørg

### **Publisert:**

Fra 20. september 2020. Arbeidet fortsetter i 2021.

### **Kontaktperson:**

VG ved Mona Grivi Norman,  
Akersgata 55, 0107 Oslo

### **Redaksjon:**

Verdens Gang  
Pb. 1185 Sentrum, 0107 Oslo

### **Saker:**

Besøksforbudet

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/86w9r2>

Plakaten på døra

<https://www.vg.no/nyheter/i/bnK6kv>

Da hjelperne forsvant

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/0Kn6VE>

Den andre bølgen

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Vqg5LJ>

Det vanskeligste valget

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/M35oPM>

Da alt ble mørkt

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6zPrke>

Utskrevet i pandemi

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Ga0nqm>

*Lenke til hver enkelt sak med dato, samt PDF av saker publisert i papiravisen er vedlagt.*

# 1 INNLEDNING

*Hvem ser de sårbare barna når skoler og barnehager stenger? Hva skjer når du blir kastet ut fra en akutt rusbehandling, og matboder og overnattingstilbud er stengt? Hvordan føles det for en utviklingshemmet når din nærmeste familie plutselig slutter å komme på besøk?*

12. mars 2020 innførte regjeringen de mest inngripende tiltakene siden krigen. Skoler, barnehager og offentlige kontorer stengte på dagen. Mennesker som har behov for pleie og hjelp fikk redusert tjenestene til et minimum. «Dette gjør vi for å beskytte de av oss som er mest sårbare», sa helseministeren.

Men hvordan påvirket nedstengingen de sårbare gruppene? Den offentlige samtalen var preget av mye følelser og lite fakta. Sentrale myndigheter visste lite om konsekvensene. Tilsyns- og kontrollfunksjoner var satt ut av spill.

Hvordan kunne vi finne, telle og analysere konsekvensene midt under en pågående pandemi?

I sommer og høst gjennomførte vi et av de mest ambisiøse innsynsprosjektet VG har gjort, med over 700 separate innsynsbegjæringer. Svarene brukte vi til å bygge egne datasett som ga offentligheten innsikt myndighetene ikke hadde selv.

Gjennom omfattende research, analyser av egne datasett og ved å fortelle historiene til modige mennesker, har vi avslørt hvordan flere tusen utviklingshemmede ble utsatt for ulovlige besøksforbud, helsepsykiatriske ble flyttet vekk fra sårbare barn og unge, barnevernet fikk færre bekymringsmeldinger, oppfølgingen av seksuelle overgrep ble utsatt, mennesker med psykiske lidelser fikk avlyst timer og rusavhengige ble skrevet ut av pågående behandling.

I denne rapporten vil vi redegjøre for hvilke metoder vi har brukt, hvordan vi har jobbet med data- og kildebehandling og hvilke etiske avveininger vi har tatt i møte med sårbare mennesker. Vi vil oppsummere hva som er nytt og hvilke følger funnene har fått.

Målet vårt var å finne svar på hvilke konkrete konsekvenser nedstengingen av landet fikk. Vi ville vise hva som ikke fungerte godt nok - og enda viktigere: Bidra til at det samme ikke skjedde igjen dersom Norge fikk nye smitteutbrudd.

Etter våre saker har mange kommuner endret ulovlig praksis, nasjonale retningslinjer er oppdatert og lovtolkning klargjort - og sårbare barn blir i større grad skjermet. Oppfølging av VGs avsløring er gitt som eget mandat til regjeringens koronakommisjon.

Helseminister Bent Høie svarte på avsløringen vår 30. september:

*«Det som er bekymringsfullt i det VG har avdekket er omfanget og det som fremstår nærmest som en automatikk når besøksstans blir innført. Regjeringen kan ikke rette opp igjen uretten den enkelte er utsatt for. Men vi kan arbeide for at andre ikke blir utsatt for den samme uretten nå.»*

## 2 SLIK KOM ARBEIDET I GANG

### 2.1 Unntakstilstand

Fra midten av mars opphevet VG de vanlige avdelingene. Fra hjemmekontorene skulle hele redaksjonen samarbeide for å dekke pandemien. Mona ble en del av nyhetsavdelingens helsegruppe som dekket løpende nyheter om virus, symptomer og vaksiner. I samtaler med

leger, forskere og helsearbeidere var mange naturligvis opptatt av smittespredningen, men vel så mange uttrykte bekymring for konsekvensene som ikke er like enkle å telle som smittetall og dødsfall: Hvordan skulle det gå med ruspasientene som ble utskrevet? Med de psykisk syke som mistet oppfølging? Med pleietrengende som ble isolert?

Mona har tidligere jobbet med undersøkende prosjekter innen tvang psykiatri, barnevern og utviklingshemmede og vet hvor sårbare menneskene i disse systemene kan være for endringer.

**Nå var plutselig alt forandret.**

## 2.2 En e-post til Bufdir

Da skolene hadde vært stengt i to uker, hadde vi en intervjuavtale med barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad. I forkant av intervjuet ville vi sjekke hvilke endringer barnevernet merket de første ukene etter nedstengning. Vi ba Bufdir om innsyn i antall bekymringsmeldinger barneverntjenestene hadde mottatt de siste to ukene - og i de to ukene før samfunnet stengte ned.

Svaret fra Bufdir var nedslående. Dette var ikke tall Bufdir hadde, svaret lå hos hver enkelt kommune. *«Det er bestemt at BFD skal kommunisere om disse tallene, så du må ta kontakt med dem»*, skrev Bufdir. Barne- og familiedepartementet (BFD) sa de ikke kjente til ferske tall på bekymringsmeldinger. I intervjuet erkjente Ropstad at det var mye regjeringen ikke visste: *«Vi vet veldig lite om konsekvensene dette har for de sårbare barna»*.

Selv om vi ikke fikk noen konkrete svar den dagen, var svarene fra Bufdir og statsråden utløsende for at vi valgte å sette i gang prosjektet om hva som skjedde da Norge stengte ned.

**Målet var å finne svarene myndighetene ikke hadde.**

## 2.3 Jakten på konsekvensene

I mai hadde den mest akutte fasen av pandemien roet seg og vi fant fram notatene fra kildesamtalene i mars. Nå hadde samfunnet vært stengt i 8 uker og vi ville undersøke de menneskelige kostnadene det hadde hatt. Vi forsøkte å finne offentlig statistikk som kunne si noe om utviklingen de siste ukene og månedene, men bortsett fra noen få spørreundersøkelser var det lite å finne. Når det gjaldt statistikk fra barnevern og helseforetak fikk vi beskjed om at det ville bli tilgjengelig sommeren 2021 - over ett år senere. Det kunne vi ikke vente på.

Vi begynte med en bred ringerunde til de som merker effektene umiddelbart. Vi snakket med bruker- og pårørendeorganisasjoner for utviklingshemmede, kronisk syke, psykisk syke, rusavhengige og barnevernsbarn. Spørsmålene var de samme til alle vi snakket med: *Hvordan har dere opplevd de siste åtte ukene? Hva har endret seg for dere?*

Gjennom eget kontaktnett og via fagforeninger kom vi i kontakt med barnevernspedagoger, utekontakter, lærere, barnehageansatte, hjelpepleiere og sosialarbeidere. I tillegg til å spørre hvordan de hadde opplevd de siste månedene, stilte vi mer detaljerte spørsmål om hvordan de har registrert endringene: *Meldte dere avvik i datasystem? Fattet dere vedtak om tvangsbruk? Hvordan registrerte dere tilbakemeldinger fra brukere?*

## 2.4 Tre krav til alle saker

Etter nesten to uker og mange titalls telefoner, satt vi med en lang liste med interessante saker og sterke historier. All research ble kategorisert med kontaktinfo, hypoteser og mulige enkelthistorier. Vi bestemte oss for å stille tre krav til alle temaer vi vurderte å gå inn i:

1. **Aktuell:** Saken måtte ha en utvikling de siste to månedene. Det måtte være en reell effekt av pandemien og nedstengningen av samfunnet.
2. **Vesentlig:** Saken måtte ha konsekvenser for enkeltmennesker og utsatte grupper. Vi ønsket å fortelle historiene som hadde overrasket og opprørt oss.
3. **Dokumenterbar:** I tillegg til å være aktuelle og vesentlige, måtte sakene være mulig å kvantifisere. Det måtte være mulig å telle, måle eller dokumentere effektene.

## 2.5 De første hypotesene

Fra juni 2020 ble Ronny en del av teamet og vi utarbeidet de første hypotesene vi ønsket å undersøke - og som oppfylte de tre kriteriene våre:

- Psykisk utviklingshemmede ble isolert mot sin vilje.
- Barnevernet fikk færre meldinger om omsorgssvikt.
- Vold og seksuelle overgrep mot barn ble ikke avdekket av politiet.
- Barn og ungdom mistet helsetilbudet på skolene.
- Rusavhengige ble utskrevet for å frigjøre ressurser i sykehusene.
- Psykiatriske pasienter mistet oppfølging og tilbud.

*Hypotesene har blitt endret og videreutviklet underveis.*

Vi visste at det ville bli krevende å gjøre undersøkelser på seks ulike felt samtidig. Men det var nettopp omfanget og massiviteten vi ønsket å få fram: Hvordan sårbare grupper på samme tid mistet den offentlige infrastrukturen de er avhengige av - og hvordan nedstengningen fikk negative konsekvenser som forsterket hverandre.

Ronny fikk hovedansvar for å fortelle historiene som viste konsekvensene for enkeltmennesker. Vi ønsket å snakke med mennesker som sjelden blir hørt i den offentlige debatten. Gjennom rapporten vil vi vise hvordan vi har skapt tillit, samlet dokumentasjon og gjort etiske avveininger.

Mona fikk hovedansvar for å samle inn og analysere data. Gjennom rapporten vil vi vise hvordan vi har organisert innsyn og datainnsamling, og dele våre beste råd til hvordan én journalist kan holde kontroll med over 700 innsynsbegjæringer og pågående klagerunder.

Vi jobbet med alle sakene parallelt gjennom sommeren og høsten. Rapporten er delt opp i fem hovedkapitler der metoder og erfaringer presenteres kronologisk for hver avsløring.

## 3 AVSLØRINGEN AV ULOVLIG BESØKSSTANS

*På morgenen 13. mars fikk Saka Maljicaj en tekstmelding: «Hei, vil bare informere deg om at fra og med i dag kommer døra til å være låst til alle døgnets tider pga. corona».*

*Saka fikk ikke lenger besøke sin språkløse, utviklingshemmede søster i hennes private hjem. Da hun likevel kom til boligen, ble politiet tilkalt.*

*– Hun må ha trodd at jeg var død. Det er så grusomt å tenke på hvor redd hun må ha blitt.*

### 3.1 Historien som startet alt

Vi fikk høre om Saka Maljicaj og hennes kamp for å møte søsteren da vi snakket med Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU) i mai. Historien var nesten ikke til å tro: Kunne det stemme at politiet jaget vekk en kvinne som ville besøke søsteren sin? På hvilket grunnlag kunne kommunen nekte Saka å møte lillesøsteren når begge var friske?

Denne historien må være helt unik, spurte Mona i første samtale med NFU-lederen. På ingen måte, var svaret. Dette fikk de høre fra fortvilte foreldre og pårørende over hele landet.

### **Har myndighetene lov til å nekte utviklingshemmede å få besøk av sin nærmeste familie? Hvor mange utviklingshemmede har blitt isolert?**

#### **3.2 Hva sier loven - i en pandemi?**

Vi ønsket å kartlegge omfanget, men først måtte vi gjøre oss kjent med begrepene og lovverket de bruker i tjenestene. Normalt reguleres tvangsinngrep mot utviklingshemmede gjennom helse- og omsorgstjenesteloven. Loven sier at tvang og makt bare kan brukes «for å hindre eller begrense vesentlig skade». Det er mulig å argumentere for at covid-19 kan gi vesentlig skade. Men tvangsparagrafen §9.5 krever at det fattes *individuelle* tvangsvedtak - som skal godkjennes av Fylkesmannen og som den enkelte beboer kan klage på.

Da vi snakket med ansatte i boligene var de uforstående til dette: Det var selvsagt ikke fattet tvangsvedtak for den enkelte. Dette var snakk om smitteverntiltak som gjaldt for alle kommunale boliger. Flere viste til at regjeringen hadde pålagt kommunene å innføre besøksstans i alle helseinstitusjoner fra 12. mars. Men boligene til psykisk utviklingshemmede er ikke institusjoner. Helt siden HVPU-reformen i 1991 har nesten alle utviklingshemmede bodd i private boliger som de enten eier eller leier av kommunen.

#### **Men det var jo en pandemi - det måtte være lov å beskytte de sårbare?**

Vi snakket med flere av landets fremste jurister på tvangsinngrep og forvaltningsrett. Noen var tydelige på at besøksstans er uhjemlet tvang og grenser mot ulovlig frihetsberøvelse. Andre mente besøksstans kunne være lovlig og viste til de vide fullmaktene kommunene har til å verne befolkningen mot smittsomme sykdommer gjennom smittevernloven.

Smittevernloven har vært lite prøvd i Norge, men den inneholder mulighet til å tvangsisolere smittede. Men de utviklingshemmede var jo ikke smittet. Loven gir også mulighet til å stenge virksomheter - eller isolere personer i *geografisk avgrensede områder*. Men da skal det gjelde alle som jobber ved virksomheten eller bor i det geografiske området.

#### **Det finnes ingen paragrafer som gir myndighetene rett til å isolere friske personer i deres egne hjem - fordi de har en utviklingshemming.**

#### **3.3 Smarte innsynsbegjæringer**

Vi forsto at nøkkelen til informasjonen vi var på jakt etter lå hos hver enkelt kommune. Det er kommunene som leverer pleie og tjenester til mennesker med utviklingshemming. Det er også kommunene som har hovedansvar for å hindre smittespredning lokalt.

Vi bestemte oss for å sende likelydende innsynsbegjæringer til landets 356 kommuner. Men hva skulle vi spørre om for å få oversikten: Ville kommunene svare ærlig på at de hadde innført ordninger som var i strid med loven? Og var de i det hele tatt klar over hva som var lov og ikke?

Vi brukte tid på å formulere innsynsbegjæringen og finne begrepene kommunene ville forstå og svare likt på. Nøyaktig de samme tiltakene kunne bli kalt *besøksforbud*, *besøksstans*, *besøksrestriksjoner*, *adgangskontroll* og *smitteverntiltak*. Vi landet på *besøksstans* som er uttrykket Helsedirektoratet brukte om helseinstitusjonene.

Med grunnlag i offentlighetslovens §9 ba vi om syv uttrekk som vi mente kunne gi oss journalistiske funn:



- **Totaltall:** Hvor mange utviklingshemmede bor i kommunen? Totaltallet er viktig for å se hvor stor andel som omfattes av tiltak. Vi ba om å få tallet fordelt på ulike boformer: a) Privatbolig/foreldrehjem, b) leilighet i bofellesskap/omsorgsbolig og c) institusjon
- **Dagtilbud:** Hadde de utviklingshemmede mistet dagtilbud som skole, jobb og dagsenter - og dermed blitt sittende mer hjemme?
- **Besøksstans:** Hvor mange hadde fått innført besøksstans, fordelt på de tre boformene?
- **Portforbud:** Hvor mange hadde fått innført portforbud eller blitt bedt om å holde seg innendørs, fordelt på de tre boformene? Vi fikk høre rykter om utviklingshemmede som fikk beskjed om å holde seg innendørs døgnet rundt, men var usikre på om dette kunne stemme.  
**Tvangsvedtak:** Er det fattet individuelle vedtak om tvang knyttet til smittevern og covid-19 - og er de i så fall sendt til Fylkesmannen for ekstern kontroll?
- **Døvblinde:** Hvor mange døvblinde bor i kommunen og hvordan hadde de blitt varslet om smitteverntiltak? Vi hadde fått tips om døvblinde som aldri fikk beskjed om hvorfor pleiere og familie plutselig var fraværende.
- **Helsesykepleiere:** Vi ba om antall helsesykepleiere ansatt i kommunen, og hvor mange som hadde blitt satt til å løse corona-oppgaver. *(Dette kommer vi tilbake til i kap. 7)*

Vi bestemte oss for at vi ikke ville publisere data for hver enkelt kommune - og skrev dette i innsynsbegjæringen. Hovedårsaken er at det i små kommuner ville gjelde så få mennesker at enkeltpersoner kan kjenne seg selv igjen i tallene. Det ønsket vi ikke.

For å sikre at kommunene ga korrekte opplysninger, forsøkte vi å bruke et nøytralt språk. Vi ba om konkrete tall på tiltak og tilbud - uten å vise til lovbrudd og retningslinjer. I et innsyn som er basert på kommunenes egenrapportering er vi avhengige av hvordan teksten blir tolket av den som svarer - og prisgitt de svarene vi får. Men vi har ikke blitt kontaktet av en eneste kommune som mener de har oppgitt høyere antall enn det som var korrekt. Vi har derimot avslørt at noen kommuner oppga for lave tall (*se 3.18*).

### 3.4 Bygge egne datasett fra scratch

Når vi gjør større dataprojekter i VG, pleier journalistene å samarbeide med redaksjonell utvikling for å planlegge innsyn og bearbeide tall. Men i mai 2020 var alle utviklere opptatt med Corona-spesialen og den pågående pandemien. Vi har derfor brukt vanlige verktøy som de fleste journalister har tilgjengelig: e-post, utallige regneark og nettbaserte analyseverktøy.

Å bygge egne datasett handler i bunn og grunn om tre grunnleggende ting:

1. Be om konkrete tall og sammenlignbare opplysninger
2. Be om det samme fra alle
3. Finn en struktur - og hold deg til den.

Før vi sendte ut innsynsbegjæring lagde vi mottaksark i Sheets der vi satte opp kolonner for alle enkeltopplysninger vi ba om:

E	F	G	H	I	J	K	L	M
Totalt PU			Besøksstans			Portforbud		
Privat bolig	Bofellesskap	Institusjon	Privat bolig	Bofellesskap	Institusjon	Privat bolig	Bofellesskap	Institusjon
732	874	56	5	209	17	0	97	4

Arket var sortert på fylke og kommunenummer. Vi lagde egne kolonner for kontaktinfo, når første innsyn ble sendt, eventuelle avslag og klagerunder. Mottaksarket viste at det var 22 felt å fylle ut for hver kommune.

For bevare kontrollen når man har flere hundre innsynsbegjæringer parallelt, er det viktig å få registrert dataene så snart som mulig. Mona satte derfor av minst én time hver dag på å oppdatere mottaksark gjennom sommer og høst.

Det er også en stor fordel å holde *all* kommunikasjon skriftlig og søkbar. Selv om det virker overkommelig å svare på et oppfølgingsspørsmål eller få et muntlig avslag, skal du ikke lenger enn til 6-7 telefoner før du går i surr om det var Kvæfjord eller Kvænangen du har snakket med.

Selv om det er mye å holde i for én person, er det en fordel å bare være én som koder alle opplysninger. Det sikrer at dataene registreres på samme vis og at alle tall er sammenlignbare underveis.

**Vi sendte de første innsynsbegjæringene 8. juni. De siste svarene fikk vi 27. november.**

### 3.5 Klagerunder og feiltolkning av lovverk

Når du har sendt 356 innsynsbegjæringer på to dager betyr det flere hundre e-poster og telefoner de neste ukene. Mange kommuner beklaget seg: «*Dette har vi ikke tid til - du vet vel at vi står midt i en pandemi*». Vårt svar var det samme til alle: Vi forstår at det er mye å gjøre, men det opphever ikke offentlighetsloven. Vi har forståelse for at innsynsbegjæringen er omfattende og at det kan ta noe lenger tid enn 1-3 dager å svare ut, men vi ber om et svar innen (*dato*).

Hovedutfordringen var at veldig mange kommuner aldri svarte. Etter to uker sendte vi purringer til over 250 kommuner. Vi sendte også nye etterlysninger i august og september. Før publisering ringte vi de titalls kommunene som ikke hadde svart etter tre måneder.

Mange kommuner avsto innsynsbegjæringene våre med ulike begrunnelser:

- **Taushetsplikt offl. §13.jf. fvl. §13:** Små kommuner viste til at innsynet gjaldt få personer og at informasjon om boform er underlagt taushetsplikt fordi det er et «personlig forhold».
- **Ikke enkle fremgangsmåter §9:** Flere viste til at informasjonen ikke lå samlet i kommunens databaser og at det ikke enkelt kunne gjøres uttrekk av opplysningene vi ba om.
- **Dokumentet finnes ikke:** To kommuner avsto begjæringen fordi vi ikke ba om innsyn i konkrete dokumenter.
- **Ikke mulig etter GDPR:** Én kommune mente svaret ville stride med personvernforordningen artikkel 9 nr. 1, som forplikter kommunen til å sikre personvernet til innbyggerne.

For å gjøre klageprosessen håndterbar og følge gangen i hver enkelt sak lastet vi opp alt av svarbrev, klager og purringer i Google Drive. Mona lagde klagemaler for alle aktuelle paragrafer - og la fortløpende inn paragraf i mottaksarket. Med små justeringer i teksten, kunne vi sende over 40 klager på få minutter etterhvert som avslagene kom inn.

Dette er noen av argumentene vi brukte:

- **Taushetsplikt offl. §13.jf. fvl. §13:** Opplysningene vi ba om innsyn i var anonymiserte, statistiske opplysninger om hvilke tiltak og tilbud kommunen innførte i mars og april. I tillegg sier forvaltningsloven eksplisitt at *bopel* ikke regnes som personlig forhold.

- **Ikke enkle fremgangsmåter §9:** Alle opplysningene vi ba om finnes i de kommunale datasystemene, selv om de ikke ligger samlet. Vi ba kommunen vurdere hver forespørsel enkeltvis - ellers kunne vi dele opp forespørselen i syv separate innsynsbegjæringer.
- **Dokumentet finnes ikke:** Her påpekte vi at offentlighetslovens §9 plikter kommunen å opprette et nytt dokument der opplysningene sammenstilles. Da VG vant fram hos Fylkesmannen erkjente saksbehandler at han ikke kjente til endringene i §9: «*Flaut, men slik er det*».
- **Ikke mulig etter GDPR:** Dette var en interessant problemstilling. Personopplysningsloven (GDPR) er en ny lov, både for journalister og kommuner. Vi fant argumentene i §3 som sier at bestemmelsen kommunen viste til ikke gjelder for «*journalistisk arbeid*» og §2 som sier at loven ikke gjelder «*når annet er bestemt i eller med hjemmel i lov*» - slik offentlighetens rett til innsyn er regulert gjennom Offentlighetsloven.

Fylkesmannen i Nordland konkluderte med at kommunen hadde begått en saksbehandlingsfeil og viste til art. 86 som sier at offentlige myndigheter kan utlevere personopplysninger «*for å bringe allmennhetens rett til innsyn i offentlige dokumenter i samsvar med retten til vern av personopplysninger*». Dette er en viktig avklaring for fremtidige innsynssaker.

De aller fleste kommuner utleverte opplysningene etter å ha mottatt klagen. Av 42 klager var det kun fem som ble sendte til behandling hos Fylkesmennene.

**VG vant fram i fire av fem saker.**

### 3.6 Dokumentasjon i e-poster, tekstmeldinger og Facebook Live

Samtidig som Mona jobbet med innsyn og klager, hadde Ronny daglig kontakt med Saka Maljicaj som ikke fikk møte sin utviklingshemmede lillesøster. I juni besøkte Ronny og fotograf Espen for første gang Saka i Grimstad. Hun uttrykte sorg og frustrasjon over situasjonen søsteren hadde havnet i og lot oss se dokumenter der hun hadde sladdet søsterens private helseopplysninger. Det var tydelig fra start at det var en pågående konflikt mellom Saka og ansatte i kommunen. Derfor var det viktig å få tilgang på alt vi kunne av skriftlig, objektiv dokumentasjon.

Da Saka fortalte om plakaten som ble hengt opp på søsterens private inngangsdør, spurte vi om hun hadde tatt bilde av døra. «*VI HOLDER STENGT - etter pålegg fra nasjonale myndigheter*», sto det på bildet fra 13. mars.

Da Saka fortalte om beskjeder fra kommunen og ansatte i boligen, ba vi om å få se all kommunikasjon mellom dem. Til sammen fikk vi tilgang til flere hundre bilder, videoer, lydopptak, meldinger og e-poster. De viste at Saka gjennom mange år har klaget på det hun mener er myndighetsovergrep mot henne og søsteren.

På Sakas Facebook-side hadde hun gjennom hele våren lagt ut videosnutter mens hun forsøkte å besøke lillesøsteren. Opptak fra Facebook Live viste at politiet kom til stedet. Her kunne vi høre hva som ble sagt - og at det gikk rolig for seg, uten noen former for trusler, sinne eller vold.

Saka opphevet også taushetsplikt på vegne av seg selv og søsteren overfor alle offentlige instanser, slik at alle skulle stå fritt til å svare på våre spørsmål.

**Hvorfor ville kommunen hindre søstrene fra å møtes når ingen var corona-smittet?**

### 3.7 Jakten på en diagnose

Da vi først snakket med politistasjonssjefen i Grimstad begrunnet han bortvisningene med at Sakas lillesøster hadde underliggende sykdom og risiko for å utvikle et alvorlig sykdomsforløp ved coronasmitte. Men hvilke underliggende sykdommer hun hadde, visste han ikke.

Politistasjonssjefen viste til vergen - og kommunens vedtak der den samme påstanden ble fremsatt. Heller ikke her var det begrunnet i noen diagnose. Vergen avviste alle spørsmål med henvisning til taushetsplikt. Men i et brev fra vergen, sendt til Saka, sto det at lillesøsteren er i risikogruppen for covid-19 og «*det må legges til grunn at skaderisikoen er svært alvorlig*».

Vi spurte Helsedirektoratet om utviklingshemming *i seg selv* ga en forhøyet risiko, men dette ble kontant avvist. Både i brevet fra vergen og i vedtaket fra Grimstad kommune viste de til fastlegens vurdering av at lillesøsteren er «*i høyrisikogruppen for et alvorlig sykdomsforløp*». Blant dokumentene vi hadde fått tilgang til, fant vi en legeerklæring der fastlegen skrev at søsteren har «*lav/middels*» risiko. Lillesøsteren har ingen av de underliggende diagnosene som Folkehelseinstituttet oppgir som risikofaktorer ved coronasmitte: hverken diabetes, kronisk lungesykdom eller hjerte- og karsykdom. Derimot skrev fastlegen at lillesøster ønsker og har betydelig glede av besøk av Saka.

**Hvorfor begrunnet kommunen besøksforbudet med at søsteren var i høyrisikogruppe?**

### 3.8 Besøksforbud, innbrudd og bilder av en dør

I VGs nasjonale kartlegging svarte Grimstad kommune at de ikke hadde innført besøksstans hos noen utviklingshemmede. Men vi satt på vedtaket kommunen hadde fattet 20. mars der det sto: «*Med bakgrunn i pågående pandemien innføres fullt besøksforbud for Saka Maljicaj. Det gis ingen adgang for SM til å besøke (lillesøster) i boligen eller oppholde seg på eiendommen*».

Vi intervjuet tidlig alle sentrale personer i kommunen som kunne belyse besøksforbudet. De lot oss forstå at dette er *en helt spesiell sak*, og Saka er en *spesielt vanskelig pårørende*. Vi forsøkte å forstå konkret hva kommunen viste til, men fikk ikke klare svar. I besøksvedtaket skriver kommunen at «*Saka har i perioder negativ innvirkning på (lillesøsteren) og oppfører seg urimelig mot personalet(...)*». Samtidig satt vi på meldinger der ansatte ved boligen både i februar og august 2020 ba Saka om å komme oftere på besøk.

I vedtaket sto også en oppsiktsvekkende opplysning som kanskje kunne kaste lys over konflikten: Saka hadde forsøkt å bryte seg inn i lillesøsterens bolig i mars! Saka benektet dette til oss, men hvis det var sant kunne det være egnet til å legitimere et besøksforbud.

Vi kontaktet politiet, men for dem var opplysningen ukjent. Saka var aldri anmeldt for innbruddsforsøk - eller andre forhold. Til tross for at kommunen hevdet det hadde skjedd en straffbar handling, ville de ikke anmelde. Likevel ble innbruddsforsøket slått fast som et faktum i vedtaket om besøksforbud.

En skrutrekker og et brekkjern skulle vært brukt mot dørkarmen og låsen. Fantes det noen skader på døra? I mappen med mobilbilder Saka hadde tatt, fant vi bilder som viste den aktuelle døra. Dato på bildefilene viste at de var tatt både før og etter det angivelige innbruddet. På bildene var det ingen synlige merker etter noe innbruddsforsøk.

**Hvorfor brukte politiet ressurser på å fjerne en fortvilet søster fra en privat eiendom?**

### 3.9 Innsyn i politiutrykninger

Vi visste fra Facebook-videoene at politiet hadde bortvist Saka minst én gang og ba Agder politidistrikt om innsyn i alle utrykninger til adressen i 2020. Innsynet viste syv bortvisninger av Saka. Politistasjonssjefen sa han hadde undersøkt vedtaket med kommunelegen, men til VG fortalte kommunelegen at han var ukjent med bortvisningene av Saka.

Politistasjonssjefen viste da til operasjonssentralen i Kristiansand som hadde tatt beslutningene om å bortvise Saka. Her erkjente seksjonssjefen at de aldri hadde gjort egne vurderinger av besøksforbudet: «*Når en kommune ber om bistand, er det vår oppgave å yte det.*»

Vi ba flere av landets fremste eksperter i politifag om å vurdere lovgrunnlaget og konklusjonen var klar: Politiet er pliktig til å undersøke lovgrunnlaget før de gjør en bortvisning. Agder politidistrikt har senere beklaget at de ikke undersøkte saken grundigere.

### 3.10 Taushetsplikt og den nye kommunikasjonssjefen

I slutten av august ble vi kontaktet av Grimstads nye kommunikasjonssjef som hadde fått høre om saken vi jobbet med. Det var slutten på muntlige intervjuer med kommunens ansatte.

Det første kravet vi fikk var at lillesøsterens verge måtte underskrive en erklæring om fritak fra taushetsplikt. Det var merkelig all den tid kommunens ansatte hadde svart åpent på alle våre spørsmål i to måneder basert på taushetserklæringen vi hadde. Etter at vi spurte om kommunens ansatte dermed hadde brutt taushetsplikten frem til nå, hørte vi ikke mer om kravet om å skrive en ny erklæring.

Kommunikasjonssjefen krevde heretter at alle spørsmål måtte mailes ham. Han skulle innhente skriftlige svar fra hvert og et av intervjuobjektene og maile tilbake til oss. Det kunne ta flere uker. Svarene kom nå i form av oppsummerende tekstbolker som ikke besvarte våre konkrete spørsmål. Fra å ha tett kontakt med alle de sentrale aktørene som kunne opplyse saken, ble det dessverre kun en kanal for å sikre kommunen samtidig imøtegåelse av opplysninger.

### 3.11 Avdekke feilaktige opplysninger i møtereferrat

Da Saka klaget på besøksforbudet sendte Grimstad kommune et referat fra et samarbeidsmøte til Fylkesmannen i Agder. I møtereferratet ble ansatte i spesialisthelsetjenesten sitert på at Saka er «*ustabil*» - og at de mener at «*...tvangsbruk er knyttet til søsters tilstedeværelse*». Dette var uttalelser fra nøytrale faginstanser - og nye aktører som tegnet et bilde av Saka som vanskelig.

Samtidig som vi jobbet med saken om besøksforbudet, fikk Saka en korrigering av møtereferratet fra Habiliteringstjenesten (HAVO) ved Sørlandet sykehus: «*Undertegnede presiserer at jeg aldri har ment å si at pårørende er ustabile. Det er situasjonen rundt pasienten HAVO opplever som ustabil*», skrev de. «*Det er således ikke HAVO sitt inntrykk som er nevnt i referatet*».

Det fikk oss til å lure på om andre deler av møtereferratet også kunne være feil?

Vi kontaktet spesialisthelsetjenesten Signo som også var sitert i referatet. Signo opplyste at deres ansatte aldri hadde sagt eller ment det de var sitert på av Grimstad kommune.

**Ingen av deres ansatte hadde vært tilstede på møtet.**

### 3.12 Få vedtak vurdert av professorer

Møtereferatene var sitert i Fylkesmannens vurdering av Sakas klage. Her fikk Grimstad kommune medhold. Da vi intervjuet saksbehandleren hos Fylkesmannen, sa han at saken var korrekt behandlet, men at Fylkesmannen ikke hadde gjort noen egne undersøkelser av faktum.

Vi ba flere av landets fremste professorer i forvaltningsrett og tvangspraksis lese og vurdere vedtakene. Bjørn Henning Østenstad mente Fylkesmannen la feil lovtolkning til grunn. Jan Fridthjof Bernt mente argumentene var dårlig dokumentert og lite overbevisende.

Saksbehandleren svarte at Grimstad kommune hadde gjort sitt beste i en vanskelig situasjon: *«Det var kommunens vurdering der og da, og det er vanskelig for Fylkesmannen å overprøve det».*

### Hva betyr det for utviklingshemmedes rettssikkerhet når kontrollinstansen synes det er vanskelig å overprøve de han skal kontrollere?

### 3.13 Manglende kontroll og slettede nettsider

Dette satte oss på et nytt spor. Når mennesker opplever tvangsinngrep har de rett til å klage, men det er også et offentlig ansvar at det føres tilsyn med myndighetenes maktbruk. Vi kartla hvilke tilsynsordninger som finnes på feltet - og hvordan de hadde fungert under pandemien.

Vi spurte alle Fylkesmennene om de hadde behandlet noen klagesaker - eller gjennomført noen planlagte tilsyn. Det hadde de ikke. I arkivet til Statens helsetilsyn fant vi ut at alle ordinære tilsyn med helse- og omsorgstjenestene ble innstilt i mars. *«Generelt vil fylkesmennene og Statens helsetilsyn tilpasse tilsynsaktivitetene slik at virksomhetene skal kunne prioritere alle ressurser til å håndtere situasjonen»*, skrev Helsetilsynet 18. mars.

Vi fikk et tips om at Fylkesmannen i Møre og Romsdal 5. april hadde publisert en artikkel med tittel *«Forenkla registrering av tvangstiltak mot personer med utviklingshemming som følge av koronapandemien»*. Men da vi søkte på saken, var artikkelen slettet. Søk i Wayback Machine og postjournal ga ingen treff, derfor brukte vi offentlighetsloven til å be om innsyn i den slettede artikkelen. Fylkesmannen opplyste at artikkelen var slettet fra episerveren, men vi fikk et skjermbilde av en e-post som viste innholdet. E-posten bekreftet at kommunene i Møre og Romsdal i en periode kunne fravike kravet om enkeltvis rapportering av tvangstiltak.

### Hvor mange tvangstiltak hadde norske kommuner fattet?

### 3.14 Innsyn i tvangsvedtak fra flere kilder

Vi ba om innsyn fra kommunene over hvor mange tvangsvedtak (§9.5) som var fattet i mars og april, begrunnet med covid-19. 356 kommuner hadde til sammen fattet 27 vedtak. Fra Fylkesmennene ba vi om innsyn i tvungen isolering etter smittevernloven. Det var tre saker.

Når en kommune fatter tvangsvedtak blir saken sendt til Fylkesmannen for ekstern kontroll.

### Uten vedtak får man ingen selvstendig begrunnelse - og ingen overprøving.

### 3.15 Dataanalyse og et oppsiktsvekkende funn

Vi gjorde fortløpende analyser av tallene etter hvert som svarene kom inn. Etter de siste purrerundene i september hadde vi svar fra 337 kommuner - noe som utgjør 94 prosent.

Det viktigste funnet fikk vi da vi summerte besøksstans for utviklingshemmede. Historien om Saka og lillesøsteren var spesiell, men den var ikke unik:

**Minst 2430 nordmenn ble fratatt muligheten til å få besøk i sine private hjem.**

**Til tross for at det ikke fantes noen hjemmel som gjorde det lovlig.**

**Til tross for at det bare ble fattet 27 tvangsvedtak.**

Vi lagde kopier av masterarket som vi kunne sortere og analysere. Her sjekket vi blant annet hvilke kommuner som hadde innført besøksstans for flest enkeltmennesker, for høyest andel utviklingshemmede og for høyest andel innbyggere (tall fra SSB per 1.1.20).

Vi kontaktet kommunene som toppet de ulike listene og stilte likelydende spørsmål: *Hvor lenge hadde de hatt besøksstans? Mente de det var lovlig? Etter hvilken hjemmel?*

Svarene viste stor usikkerhet om lovligheten. Enkelte kommuner erkjente at de hadde misforstått reglene og opphevet besøksstans så snart de forsto at praksisen var ulovlig. Andre hevdet bestemt at besøksstans var pålagt fra helsemyndighetene. Svarene og forvirringen ga oss gode, kritiske spørsmål til Helsedirektoratet og helseministeren.

Før publisering kvalitetssikret vi at svarene var lest og kodet på samme vis. I løpet av to arbeidsdager leste Mona opp 337 e-poster høyt, mens reportasjeleder Synnøve dobbeltsjekket de 5500 feltene.

**Lørdag 20. september publiserte vi avsløringen og historien om Sakas kamp.**

### **3.16 En Facebook-melding fra Anja**

«Jeg begynner å bli lei får ikke lov til å ha kjæresten min eller halvbroren min eller familie på besøk dette synes jeg er galt», skrev Anja Haralstad til NFU på Facebook. Anja fortalte Ronny det samme da vi ringte: Hun hadde ikke fått lov til å ta i mot besøk i bofellesskapet på Askervangen.

Men Asker kommune hadde svart VG at ingen utviklingshemmede hadde hatt besøksstans. Vi kontaktet avdelingsleder, virksomhetsleder og kommunelege i Asker som gjentok at det ikke har vært innført besøksstans, kun restriksjoner i samarbeid med pårørende. Anja sto på sitt: Hun hadde hatt besøksforbud.

**Hvem skulle vi tro på - utviklingshemmede Anja eller Asker kommune?**

### **3.17 Finne e-postene som manglet**

Vi ba daglig leder på Askervangen bofellesskap sende oss alle e-postene de pårørende hadde fått i mars. Ingen av e-postene inneholdt informasjon om noe besøksforbud, men det var påfallende at Askervangen ikke hadde sendt noen meldinger til de pårørende 12. eller 13. mars. Da regjeringen stengte ned landet, ville det være naturlig å informere pårørende om hvordan Askervangen forholdt seg til det?

Vi påpekte dette og en uke senere fikk vi e-post: *«Etter en grundigere gjennomgang har jeg oppdaget to e-mailer som jeg ikke har oversendt deg»*. I e-posten til de pårørende fra 12. mars skrev de at det var forbudt med besøk til boligen. Vedlagt var plakaten som hang på døra til Anja: *«I tråd med regjeringens føringer, har vi innført BESØKSFORBUD»*.

Asker kommune sier de opphevet besøksforbudet etter noen få dager, men erkjenner at dette aldri ble kommunisert til de pårørende.

**Etter å ha blitt konfrontert med funnet bekreftet Asker kommune at de i realiteten innførte besøksstans for 169 utviklingshemmede.**

### 3.18 Avsløre flere kommuner som feilinformerte

Vi lurte på om flere kommuner kunne ha gjort samme feil som Asker og ba om hjelp fra lokallagsledere i NFU. Kjente de til utviklingshemmede som hadde fått besøksstans? Alle enkelthistorier vi fikk høre om ble kontrollert opp mot datasettet. Dersom tallene ikke stemte, kontaktet vi den aktuelle kommunen og ba om en forklaring. På denne måten fant vi ytterligere 276 utviklingshemmede hadde fått innført besøksstans til hjemmene sine - til sammen over 2700 mennesker.

*«Jeg vet ikke hva som er verst av ensomhet eller covid-19, men jeg taklet ikke følelsen av isolasjon i det hele tatt» - Anja Haraldstad.*

## 4 18.000 BEKYMRINGSMELDINGER

*«Det var en brutal stillhet under pandemien. Vi vet jo dessverre at de som er slemme mot ungene ikke slutter med det fordi døren blir stengt. Snarere tvert imot.» - oppvekstdirektør Erik Stene hos Fylkesmannen i Trøndelag*

### 4.1 Kartlegge mørketall

Da vi snakket med ansatte i barneverntjenestene var inntrykket vårt at de hadde jobbet hardt for å følge opp barn som allerede var inne i systemet. Det som bekymret dem mest, var barna de ikke lenger fikk høre om. Men hvordan kartlegger man mørketall?

I e-posten fra mars skrev Bufdir at alle svar om bekymringsmeldinger lå hos kommunene. Vi planla derfor en ny innsynsrunde til kommunene for å be om samtlige meldinger for mars og april 2019 og 2020. Et totaltall ville svare på hvor stor nedgangen var, men det ville ikke si så mye mer. **Hvordan kunne vi øke verdien på innsynet?**

### 4.2 Finne struktur i 2018-rapporter

På statistikk-sidene til Bufdir ligger mange rapporter. I mai 2020 var de ferskeste tallene fra 2018, men det gjør ingenting når målet er å se hva slags tall kommunene leverer. Her fant vi ut at bekymringsmeldinger er fordelt på 12 kategorier (*Barnevernstjeneste, Politi/lensmann, Skole, Mor/far/foresatte, Andre privatpersoner, Lege/sykehus/tannlege, Barnevernvakt, Skolehelsetjeneste/helsestasjon, Barnehage, Andre, Andre offentlige og NAV*).

Dersom vi fikk innsyn i hvem som hadde sendt meldingene kunne det gi svar på hvordan lærere, barnehageansatte og skolehelsetjenesten ble påvirket av nedstengingen.

**Den enkle hypotesen var at barnevernet fikk færre meldinger - og at det var stor endring i hvem som sendte bekymringsmeldinger.**

### 4.3 Lage eget datasett for 223 barneverntjenester

Vi lagde mottaksark og klagesystemer på samme måte som beskrevet i kapittel 3, fordelt på de tolv kategoriene for de to årene:

Total		Barneverntjeneste		Politi/lensmann		Skole		Mor/far/foresatte		Andre privatpersoner		Lege/sykehus/tannlege		Barnevernvakt		Helsestasjon/skolehelse		Barnehage		Andre		Andre offentlig		NAV	
2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
1117	983	180	122	186	150	149	116	44	50	55	98	124	102	106	158	62	35	79	39	22	24	65	52	41	36

Det stemte ikke helt at svaret lå hos hver enkelt kommune. Mange steder er de slått sammen til interkommunale barneverntjenester. Mens det er 356 kommuner, er det 223



barneverntjenester. Vi beholdt likevel kommunenummer slik at *Barneverntjenesten Øst i Agder* besto av én innsynsbegjæring, men fem rader (kommuner) i regnearket. Dette ble viktig senere i arbeidet.

#### 4.4 Bytte av datasystem - og oppdatering av 69 innsynsbegjæringer

Bare noen timer etter at vi hadde sendt ut innsynsbegjæringer til de 69 kommunene i Viken, Oslo og Innlandet, støtte vi på første problem. Flere kommuner hadde ved årsskiftet 2020 endret hvordan de registrer bekymringsmeldinger i aktive saker (der barnevernet allerede er inne med hjelpetiltak). Dermed ville ikke tallene være sammenlignbare. Vi justerte teksten i innsynsbegjæringene slik at vi kun ba meldinger i *nye* (ikke-aktive) saker. De første 69 kommunene fikk en presisering av hva vi ønsket. I etterkant ser vi at det gjorde hypotesen vår tydeligere: Det var antall meldinger om *ukjente saker* som gikk ned.

**Det var nye tilfeller av omsorgssvikt som ikke ble avdekket.**

#### 4.5 Koding av håndskrevne meldinger

Det slutter ikke å forundre oss hvor ulikt offentlige tjenester registrerer og oversender den samme informasjonen. Da vi ba om innsyn i bekymringsmeldingene var det få avslag, men meldingene kom på mange måter: Regneark (slik vi ba om), anonymiserte rapporter med mer informasjon om hver sak, PDFer med kakediagram eller linjegrafer - og som håndskrevne optellinger med kulepenn.

Mange store kommuner hadde mer avansert registrering enn Bufdir og leverte tall på 23 melder kategorier. Her fordelte vi meldingene på samlekategoriene, f.eks. ble meldinger fra asylmottak/UDI registrert som «andre offentlige instanser» og meldinger fra øvrig familie som «andre privatpersoner».

**Etter fire måneder satt vi med et regneark med 18.437 bekymringsmeldinger.**

#### 4.6 Analyser og utvidelser i Sheets

Nå startet jobben med å analysere meldingene. Vårt viktigste verktøy var sortering og pivottabeller i Google Sheets. Pivottabeller lar deg enkelt se på dataene på nye måter - sortert etter de ulike kolonnene og radene i arket. For å visualisere data til internt bruk, brukte vi et gratis analyseverktøy som heter Geckoboard der du enkelt kan importere data fra Sheets.

Analysene bekreftet ikke bare hypotesen vår om at det var store endringer i *hvem* som meldte nye saker til barnevernet. Vi gjorde også en rekke funn som avdekket hvordan nedstengingen av Norge hadde påvirket barneverntjenesten og de sårbare barna:

- Vi fant en halvering av antall meldinger fra skoler, barnehager og helsestasjoner
- Alle offentlige tjenester hadde en nedgang i meldinger, bortsett fra barnevernvakten som hadde en kraftig økning. Dette er barnevernets akuttberedskap.
- Totalt gikk antall bekymringsmeldinger ned, men meldinger fra privatpersoner økte.
- Folkerike kommuner med store barneverntjenester hadde i snitt like store endringer som kommuner med mindre ressurser.

For alle melder kategorier hentet vi ut topp- og bunnlister på kommuner som hadde størst prosentvis endring. Her fjernet vi kommuner med færre enn fem meldinger totalt, som kunne ha store utslag på veldig lave tall. Listene brukte vi til å jakte historier:

På topp 10-listen over *størst nedgang i meldinger fra politiet* fant vi Molde (12 i fjor, 2 i år). Da Ronny kontaktet politiet fikk vi høre hvordan det på kort tid hadde vokst fram et rusmiljø blant kommunens tenåringer - under politiets radar. Dette ble en større reportasje.

På samme liste fant vi Steinkjer (14 i fjor, 3 i år) og kom i kontakt med Sigrun Modell som leder et barnevoldsteam i Trøndelag. Hun fortalte om frustrasjonen da hun i mars satt med åtte ferske overgrepssaker og alle barneavhør ble utsatt.

En hypotese vi hadde fra start var at politiet slet med å avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn under pandemien. **Sigruns historie ga oss en idé om hvordan vi kunne kartlegge det.**

## 5 OVERGREP OG BARNEAVHØR

### 5.1 Innsyn i Strasak-registeret

I juni kontaktet vi Politidirektoratet (POD) for å høre hva slags statistikk de har på vold og seksuelle overgrep der barn er offer. Det første svaret var veldig positivt: Det var mange muligheter for filtrering av data. Vi kunne sende en samlet innsynsbegjæring til POD og få uttrekk fra Straffesaksregisteret (Strasak) over anmeldelser fordelt på hvert politidistrikt.

Samme uke sendte vi en begjæring om innsyn i fem typer straffesaker for uke 11-18 i 2020 - og sammenlignbare tall for 2019. Vi ba om å få anmeldelsene brutt ned på politidistrikt, aldersgruppe på fornærmede, kjønn på siktede og hvem som hadde anmeldt saken.

Svaret kom 28. august. Nå fikk vi beskjed om at tallene ikke kunne filtreres på annet enn sakstype, uke og distrikt. 4. september fikk vi innsyn i seksuallovbrudd mot barn. Det viste en nedgang i alle typer anmeldelser.

**Var det snakk om en reell nedgang eller større mørketall bak lukkede dører?**

### 5.2 Nye hypoteser basert på Sigrunns historie

Da vi i oktober fikk høre om etterforskningen som stoppet opp, forsto vi endelig hvordan vi kunne få en oversikt over konsekvensene for de mest utsatte barna: *Hvor mange barneavhør hadde blitt avlyst? Med hvilke begrunnelser? Hva slags saker ble utsatt? Hvor stort var etterslepet?*

Loven sier at tilrettelagte avhør av barn skal gjennomføres innen én uke i de alvorligste sakene.

**Hvor mange barn hadde opplevd ulovlige fristbrudd?**

### 5.3 Barnehusene runde 1: De første månedene

I november ba vi de 11 barnehusene om innsyn i tilrettelagte avhør for uke 11-18 i 2019 og 2020, antall fristbrudd, årsak til utsettelse og antall avhør per 1. november. Svarene viste en liten nedgang. Men i fritekst fortalte barnehusene at fristbrudd skjer året rundt, også i normalår. Trolig ville det være færre fristbrudd under pandemien - fordi færre avhør ble berammet. Den virkelige unntakstilstanden hadde vært i de første ukene, opplyste flere.

### 5.4 Barnehusene runde 2: De første ukene

Vi bestemte oss for å gjøre en ny muntlig innsynsrunde der vi snakket med alle barnehuslederne med ett hovedspørsmål: Hvor mange avhør gjennomførte dere de to første ukene av nedstengingen? Til sammen ble det gjort 50 avhør - til vanlig gjør de over 100 avhør i uka.

## 5.5 Nytt innsyn etter Aftenposten-sak

En sak på karrieresidene til Aftenposten ga oss et nytt spor. Her hadde journalisten intervjuet en barneavhører som fortalte om sin jobb. Til saken fulgte en faktaboks der POD opplyste at det i uke 11-45 hadde vært noen flere anmeldelser av seksuallovbrudd mot barn. Men hvis vårt innsyn fra uke 11-18 viste en kraftig nedgang og Aftenpostens tall viste en svak økning - når hadde anmeldelsene kommet?

I desember ba vi om nytt innsyn fra Strasak. Nå ba vi om å få anmeldelsene fordelt på hver enkelt uke i 2019 og 2020. I romjula kunne vi avsløre en dobling av anmeldelser i begynnelsen av september - da barna hadde vært tilbake på skolen i 2-3 uker.

## 6 RUS-UTSKRIVELSENE OG PSYKIATRIEN

*«Jeg fikk beskjed om å pakke og dra med en eneste gang, men hvor?» - rusavhengige Atle.*

### 6.1 Hypoteser om rus og psykisk helse

Ved inngangen til 2020 trodde vi dette ville bli året der samfunnet åpnet opp om psykiske lidelser etter Ari Behns selvmord og Kongens nyttårstale. Men så stengte Norge ned og sykehusene stanset behandling og innleggelser i psykiatrien.

Etter å ha snakket med ansatte og pårørende hadde vi flere hypoteser om hvordan det påvirket pasientene i psykiatri- og rusklinikkene:

- Rusavhengige ble utskrevet fra pågående rusbehandling
- Pasienter fikk avlyst behandling og innleggelser i psykiatrien
- Flere akuttinnleggelser og økt bruk av tvangsmidler i psykiatrien
- Flere overdoser og overdosedødsfall
- Barn og ungdom med lettere psykiske lidelser ble ikke utredet

På bakgrunn av hypotesene formulerte vi 16 spørsmål og i juni ba vi om svar fra landets helseforetak. Vi ba også POD om deres statistikk på overdosedødsfall.

### 6.2 Analysere data fra sykehusene

I november fikk vi svar fra det siste helseforetaket og analyserte tallene i Sheets. Noen hypoteser ble svekket, andre ble styrket og noe fantes det ikke gode svar på. Bruken av tvangsmidler lå nokså stabilt nasjonalt, men det var så store variasjoner mellom sykehusene at det ikke var mulig å konkludere på nasjonale endringer. (se 8.4 *Kildekritikk av offentlige tall*).

Hypotesene som styrket seg var omfanget av utskrivelser og avlysninger, både i rus og psykiatri. Mange tusen mennesker var rammet av endringene.

### Hva skjer når rusavhengige ikke får fullføre behandlingen?

### 6.3 Hva skjedde da Atle ble skrevet ut?

Allerede i juni fikk vi høre at flere rusavhengige ble skrevet ut fra pågående behandling i Bergen. Men da vi spurte helseforetaket hvor mange det gjaldt, svarte Helse Bergen at ingen pasienter mistet retten til behandling.

Gjennom Rusmisbrukernes Interesseorganisasjon (RIO) fikk vi kontakt med Atle - som også hadde blitt intervjuet anonymt i BT i mars. Atle fortalte at han fikk beskjed om å forlate

rusklinikken Seksjon Askøy 11. mars. I journalen hans kunne vi lese at årsaken var at sykehuset måtte *omdisponere helsetilbud* på grunn av pandemien. Atle fortalte hvordan han brått ble stående på gata - og anbefalt å finne et hospits. Det virket rart når Helse Bergen sa at ingen hadde mistet rett til behandling.

Vi snakket med flere som hadde jobbet med rusavhengige i Bergen og leder for Drop Out Teamet kunne bekrefte at 11 pasienter hadde blitt utskrevet fra samme døgnpost. Klinikkdirktør Else-Marie Løberg sto fast ved at de hadde holdt alle tilbud åpne, men via kilder fikk vi tilgang til en e-post Løberg selv hadde skrevet til ansatte i Seksjon Askøy 21. mars. Her skrev hun at flere pasienter var skrevet ut mot hennes ønske.

Hvorfor ble rusavhengige likevel skrevet ut? I innsynet fra juni skrev Helse Bergen at det handlet om å opprette en pandemipost for å ivareta pasienter med rusavhengighet og covid-19.

**I desember bekreftet Løberg at pandemiposten ikke har tatt imot en eneste pasient.**

## 6.4 Hva skjedde da Roy tok livet sitt?

I juli fikk vi kontakt med Janne Helen Hansen. Hennes ektemann Roy ble skrevet ut fra rusbehandling ved Ahus 3. april. Ni dager senere tok han sitt eget liv. Ahus svarte at Roy hadde fullført behandlingen og mente dødsfallet ikke har noe med pandemien å gjøre. Men da Janne lot oss lese pasientjournalen til Roy, som hun selv ikke hadde orket å åpne, fant vi ut at Roy opprinnelig hadde tilbud om en annen behandlingsplass. *Innleggelsen ble forskjøvet på grunn av covid-19*, skrev behandleren.

Vi fulgte Janne og familien gjennom sommeren og høsten, og deltok blant annet på urnenedsettelsen i september. Familien ga oss tilgang til bilder og meldinger Roy hadde sendt de siste ukene. I slutten av september stilte Janne opp i en reportasje på NRK om overdosedødsfall og legemiddelet Oxy.

Janne var frustrert på kommunen som hun mente ikke hadde gjort nok for å undersøke overdose-risikoen da Roy ble skrevet ut. Vi ba om muntlig intervju med ansvarlig i kommunen. Det skulle vi få dersom vi sendte over spørsmålene skriftlig, svarte kommunikasjonssjefen. Men et skriftlig svar kom fra ordføreren: Han skrev at kommunens ruskonsulent hadde hentet Roy på rusklinikken og kartlagt sårbarhet og risiko for overdose. Men i journalen skrev sykehuset at Roy ble kjørt hjem med pasienttransport. Vi konfronterte ordføreren med dette og fikk en e-post tilbake med tittelen «KORREKSJON». Her erkjente han at kommunen ikke hentet Roy, men snakket med ham på telefonen den dagen. I tre uker fikk vi nei til et muntlig intervju, men da vi sendte teksten til gjennomlesing ringte kommunikasjonssjefen: «*Ordføreren ringer deg i morgen, så får dere det intervjuet dere ville ha fra starten av*».

## 6.5 Identifisere svakheter i tallene

Vi bestemte oss tidlig for at tallene skulle presenteres nasjonalt, ikke for hvert sykehus. For en kort tidsperiode ville det være så stor risiko for tilfeldige svingninger og lokale smitteutbrudd, at det hadde liten verdi å sammenligne sykehusene. Til internt bruk lagde vi likevel grafer for hvert helseforetak. Det viste sykehus som skilte seg voldsomt ut: Kunne det virkelig stemme at OUS bare hadde utsatt 204 timer når Ahus hadde utsatt 4763? Og hvorfor hadde Lovisenberg hele 11.863 utsettelse i samme periode?

Vi måtte gå en ny runde med sykehusene. Her spurte vi hvilke tall de hadde inkludert, presenterte landsnittet - og om de så noen grunn til at de skilte seg fra snittet. Flere foretak oppdaget at de hadde sendt oss feil tall - og vi fikk oppdatert datasettet med 4000 utsettelse.

**I januar kunne vi avsløre omfanget av utsettelse og utskrivelser i psykisk helsevern og rus.**

## **7 HELSESYKEPLEIERNE SOM BLE FLYTTET**

### **7.1 «Det finnes ingen oversikt»**

Både VG, NRK og andre medier hadde våren 2020 intervjuet fortvilte helsesykepleiere som ble satt til å drive smittesporing, fremfor å hjelpe de sårbare barna de vanligvis jobber med. En reportasje på Dagsrevyen 25. august fortalte at «*det finnes ingen landsoversikt over hvor mange helsesykepleiere som er omplassert*».

Vi var allerede i gang med å finne svaret. I kommune-innsynet fra juni spurte vi om antall helsesykepleiere ansatt i kommunen - og hvor mange som ble omplassert til corona-arbeid. Innsynet avdekket at 234 kommuner satte over 1300 helsesykepleiere til smittearbeid.

**Hvilken betydning hadde det for barna de vanligvis jobber med?**

### **7.2 Krysse egne datasett**

Som tidligere beskrevet hadde vi laget et eget datasett for barneverntjenesten. Her var det en egen kategori som het «*skolehelsestjeneste/helsestasjoner*». Dette er arbeidsplassene til landets helsesykepleiere. Kunne vi gjøre nye funn ved å kjøre dette datasettet opp mot data fra kommune-innsynet vårt? Vi lagde et nytt regneark der vi importerte data fra kommunene og barnevernet. Nå kom det godt med at vi hadde alle kommunenummer tilknyttet hver av de 223 barneverntjenestene. Analysen viste at antall meldinger ble halvert da helsesykepleierne drev med smittesporing. 19 av Norges 20 største kommuner satte helsesykepleiere til corona-arbeid.

**Var det egentlig nødvendig?**

### **7.3 Trippelsortering med historiske smittetall**

Da vi intervjuet kommuneleger og helsesjefer viste de fleste til et stort smittetrykk som gjorde det *helt nødvendig* å bruke helsesykepleierne til testing og smittesporing. Men hadde det vært nødvendig i alle de 234 kommunene?

Hypotesen var at kommuner som ikke hadde noen smittetilfeller - likevel satte helsesykepleiere til corona-arbeid. VG har gjennom hele pandemien bygget og oppdatert en talloversikt kalt *Corona-spesialen*. Vi ba utviklerne om å få uttrekk av historiske data fra basen per 15. mars, 1. april og 1. mai. Det nye regnearket krysset vi med kommune-innsynet. For hver dato gjorde vi en trippelsortering:

- a) Alle kommuner som hadde null smittede per 01.05.20
- b) Disse ble sortert etter høyest antall helsesykepleiere i corona-arbeid
- c) Disse ble igjen sortert etter høyest prosentandel helsesykepleiere i corona-arbeid

Analysene viste at 144 kommuner hadde null smittetilfeller da de satte helsesykepleiere til corona-oppgaver i mars. 40 kommuner brukte fortsatt helsesykepleierne selv om de ikke hadde ett eneste smittetilfelle per 1. mai.

**Hvilke konsekvenser har det hatt for barn og unge?**

## 7.4 Spørreundersøkelse til helsesykepleiere

Vi lurte på om helsesykepleierne merket noen konsekvenser av sitt eget fravær. Men hvordan skulle vi nå dem? Vi luftet ideen med Landsgruppen av helsesykepleiere som sa ja til å distribuere en spørreundersøkelse til sine lokallagsledere med tre spørsmål fra VG. I løpet av fem dager fikk vi svar fra helsesykepleiere over hele landet. De fortalte om flere og mer alvorlige henvendelser i høst.

# 8 ETIKK OG SPESELLE ERFARINGER

## 8.1 En hovedperson uten språk

Sakas utviklingshemmede søster har ikke verbalt språk og liten forståelse av verden rundt seg. På grunn av besøksrestriksjoner var det ikke mulig for oss å møte henne og danne oss et eget inntrykk av hva hun ønsket eller forsto. Meldinger fra søsterens fastlege og ansatte ved boligen ga klart inntrykk av at Saka er den viktigste personen i søsterens liv og at søsteren savner henne når hun ikke er der. Men ettersom vi ikke med sikkerhet kunne vite hva lillesøsteren ønsket, valgte vi å eksponere henne så lite som mulig. Vi har ikke brukt fornavn, etternavn, bilder eller videoopptak av søsteren. Dette ble også diskutert med søsterens verge. Vi brukte kun nærbilder fra baksiden av huset hennes - slik at kun personer som var kjent fra før kan kjenne seg igjen.

## 8.2 En hovedperson som er 16 år

Til saken om helsesykepleiere intervjuet vi 16 år gamle Thomas som fortalte nært om farmorens selvmord og hvordan han selv bearbeidet det som hadde skjedd. Vi fikk kontakt med Thomas gjennom helsesykepleier Wenche Andresen. Thomas og familien var åpne om dødsårsaken til sine nærmeste og hadde et reflektert forhold til åpenhet om psykisk helse og selvmord. Thomas ønsket å fortelle, men var enig i vårt forslag om å skrive saken uten etternavn - slik at den i mindre grad blir søkbar i fremtiden. Før publisering fikk den nærmeste familien til farmoren lese tekst og se alle bilder.

## 8.3 Kildekritikk av offentlig data

Selv om data kommer fra offentlige kilder, har vi vært kritiske til hva tallene kan fortelle oss. Når vi selv samler inn svar fra flere hundre kommuner, fylkesmenn og sykehus, må vi sikre at de har samme forståelse av hva de svarer på. Men også når vi får fullstendige datasett fra offentlige kilder - som Strasak-innsynet fra POD - handler det ofte om å forstå hva tallene *ikke* forteller oss: *Ja, det var en nedgang i anmeldelser, men betyr det en nedgang i hendelser?*

Vi hadde et stort ønske om å finne svar på overdosedødsfall, men da vi snakket med sykehus og politi opplyste POD at overdoser like gjerne kunne være registrert som mistenkelige dødsfall eller selvmord i Strasak. Helseforetakene leverte overdosetall på alt fra innkommet intoksikasjon (forgiftning), overdose etter utskrivning og overdose inne på avdeling. Vi forsto at tallmaterialet hadde for store svakheter til at det var mulig å gi gode svar.

Det er lett å trekke feil konklusjoner, selv om sakene er basert på korrekte tall. For eksempel kan enkeltpasienter i perioder skape voldsomme utslag på bruk av tvangsmidler. To måneder er for kort periode til at det har særlig verdi å sammenligne tvangsbruk i helseforetakene.

**Til syvende og siste er det vårt ansvar å vurdere om grunnlaget er godt nok.**

## 9 ORGANISERING AV ARBEIDET

Mona begynte arbeidet i mai 2020. Ronny ble en del av prosjektet i juni. Espen Rasmussen har vært fotograf gjennom hele prosjektet, og har også laget de fleste presentasjonene til nett. Synnøve Åsebø har vært reportasjeleder. Mona og Ronny har møttes fysisk fire ganger i løpet av året, men hatt daglig kontakt på video, chat og delt tall- og tekstdokumenter fortløpende.

## 10 DETTE ER NYTT

Gjennom prosjektet har VG dokumentert hvordan samfunnets mest sårbare grupper ble skadelidende da Norge stengte ned:

- Vi har avslørt at minst 2706 personer med psykisk utviklingshemming fikk innført besøksstans til sine private hjem i mars og april. Ifølge Helsedirektoratet er det ikke lov.
- Vi avslørte at 137 kommuner innførte besøksstans i strid med loven. En av dem som opplevde dette var Anja Haraldstad ved Askervangen bofellesskap.
- Til tross for at over 2700 mennesker fikk besøksstans, avslørte vi at kommunene bare fattet 27 tvangsvedtak begrunnet i smittevern.
- Vi avslørte at 355 utviklingshemmede fikk portforbud eller ble bedt om å holde seg innendørs. Jusprofessor Hans Petter Graver sier det er brudd på menneskerettighetene.
- Vi avslørte at det ikke ble utført noen tilsyn med besøksstans våren 2020.
- VG har analysert 18437 bekymringsmeldinger fra landets barneverntjenester. Analysene viser at barnevernet fikk 8750 bekymringsmeldinger om nye barn i mars og april. Det er en nedgang på tusen barn sammenlignet med året før.
- Vi avslørte en kraftig reduksjon i meldinger fra offentlige tjenester. Skoler, barnehager og helsesykepleiere sendte 902 færre varsler om mulig omsorgssvikt i år.
- Samtidig sendte privatpersoner 300 flere meldinger. Jusprofessor Kirsten Sandberg mener VGs funn viser at ansvaret for å avdekke omsorgssvikt ble mer privatisert.
- Vi har avslørt at barnevernvakten fikk nesten dobbelt så mange meldinger som i 2019. Det tilsier en økning i akutte og alvorlige saker.
- Vi har vist hvordan det i løpet av få måneder vokste frem et rusmiljø i Molde, der ungdom helt ned i 14-årsalderen ruser seg på MDMA, kokain og LSD.
- Vi avslørte at Statens barnehus gjennomførte 340 færre avhør av barn i mars og april, sammenlignet med 2019. Det betyr at flere barn opplevde ulovlige fristbrudd.
- Vi avslørte at det bare ble gjennomført 50 tilrettelagte avhør ved barnehusene i de to første ukene etter nedstengningen. Til vanlig er det over 100 avhør hver eneste uke.
- Vi har avslørt hvordan anmeldelser av seksuallovbrudd mot barn endret seg gjennom året. Ved å få innsyn i tallene uke for uke, kunne VG vise hvordan økningen POD fortalte om i november, besto av en kraftig nedgang i mars - og en brå økning i september.
- Vi har kunnet vise at norske helseforetak til sammen utsatte 29.000 avtaler innen voksenpsykiatri og 21.000 avtaler innen barne- og ungdomspsykiatri.
- Vi har avslørt at 234 kommuner satte helsesykepleiere til å drive smittesporing og smittetesting. Helsesykepleier Wenche Andresen forteller at det føltes som om hun sviktet elevene da de trengte henne mest.
- Vi avslørte at skolehelsetjenesten bare sendte halvparten så mange meldinger til barnevernet da 1300 helsesykepleiere jobbet med smittesporing.
- Vi har avslørt at 40 kommuner som ikke hadde ett eneste smittetilfelle per 1. mai, likevel satte helsesykepleiere til corona-arbeid.

- Vi avslørte at minst 77 rusavhengige ble skrevet ut av pågående rusbehandling på grunn av pandemien. Atle hadde én måned igjen av behandlingen da han ble bedt om å forlate rusklinikken.
- Atle ble utskrevet fordi Helse Bergen skulle opprette en egen covid-19-avdeling for rusavhengige. I løpet av 2020 har ikke avdelingen hatt en eneste pasient.
- Vi avslørte at Roy Benny Hansen fikk forskjøvet en planlagt rusinnleggelse på grunn av covid-19. 12. april tok han livet sitt.

## 11 KONSEKVENSER

- Helsedirektoratet slo fast at det ikke er lov å innføre besøksstans til private hjem mot beboers vilje. Alle kommuner fikk beskjed om at dette ikke må skje igjen.
- VGs avsløring var tema i trontaledebatten 6. oktober. Her påla et enstemmig Storting regjeringen å kartlegge omfanget av besøksstans. Regjeringens koronakommisjon skal gjennomføre den nasjonale kartleggingen som en del av sitt mandat.
- Begrunnet i VGs funn lagde Helsedirektoratet en ny nasjonal veileder for besøk i omsorgsboliger og bofellesskap.
- Flere titalls kommuner bekrefter at de ble klar over ulovlig praksis og endret dette etter at vi tok kontakt.
- Kontrollutvalget i Grimstad kommune har opprettet undersøkelsessak om besøksforbudet og møtereferatene etter VGs saker om Saka Maljicaj.
- Statens sivilrettsforvaltning opprettet tilsynssak mot Fylkesmannen i Agder.
- Etter sakene om Saka Maljicaj gjennomgikk Agder politidistrikt rutine sine for bistand til offentlige myndigheter.
- Statens helsetilsyn fulgte opp VGs avsløring med Fylkesmennene som skal kontrollere kommunenes tvangsbruk: «*Det påhviler kommunene ansvar for å sørge for at de forholdene som VG har avdekket i tidlig fase av pandemien, er/blir brakt i orden.*»
- Flere Fylkesmenn sier de vil inkludere kontroll med besøksstans i sine planlagte tilsyn med tvangsbruk mot psykisk utviklingshemmede for 2021.
- Høsten 2020 gjennomførte *Sivilombudsmannens forebyggingsenhet* for første gang tilsyn med kommunale boliger for psykisk utviklingshemmede.
- I oktober ga Stortinget regjeringen i oppdrag å lage nye retningslinjer for hvordan samfunnets sårbare grupper skal beskyttes ved ny smitteoppblomstring.
- Etter VGs avsløringer om helsesykepleiere, sendte Helsedirektoratet ut oppdaterte veiledere, råd og anbefalinger til alle kommuner 3. november.
- Regjeringen gjennomført 18. november et møte med alle fylkesmenn og fem statsråder der temaet var sårbare barn. Her fikk Fylkesmennene i oppdrag å sørge for at alle kommuner har fått med seg de nye nasjonale føringene om å skjerme tjenester for barn.
- Regjeringen sendte 20. november et brev til norske kommuner. Her sto det at «*kommunene må skjerme helsesykepleiere så langt det lar seg gjøre.*»
- Norsk forbund for Helsesykepleiere ble i november for første gang invitert inn i Regjeringens ekspertutvalg for sårbare barn og unge.
- Helseminister Bent Høie og kommunalminister Nikolai Astrup har flere ganger måtte svare stortinget på spørsmål om utviklingshemmedes rettssikkerhet.
- Barneminister Kjell Ingolf Ropstad måtte svare stortinget på VGs reportasjer om økt rusbruk blant tenåringer og nedgangen i bekymringsmeldinger til barnevernet.
- Etter at VG avslørte at utviklingshemmede Anja Haraldstad hadde fått innført ulovlig besøksstans, reiste virksomhetsleder i Asker kommune hjem til henne. Her fikk Anja en unnskyldning og en blomsterbukett



# VEDLEGG

**Vedlegg: Lenker til alle saker publisert på vg.no:****Besøksforbudet, 20. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/86w9r2>**Fylkesmannen om Sakas språkløse søster: Lite tegn på savn og lengsel, 20. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/qAn7Mz>**VG avslører: Over 2400 fikk besøksstans - kommunene fattet bare 27 tvangsvedtak, 21. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/x3RwEp>**Flere kommuner innførte ulovlig besøksstans: - Misforståelse, 22. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/x3RX9n>**Politiet får kritikk etter å ha bortvist søster, 23. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/zgLz8q>**Helsespolitikere ber regjeringen granske ulovlig besøksstans, 23. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/X8w3PE>**Kommunen stengte døra til Anjas (46) private hjem, 24. september**<https://www.vg.no/nyheter/i/bnK6kv>**Marianne ville besøke datteren - måtte underskrive brev om at datteren kunne dø av covid-19, 27. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/bnKrXB>**Høie sier besøksstans er ekstremt inngripende - men ønsker ingen gransking, 30. september**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/vAmLnL>**Krever svar på lovbrudd mot utviklingshemmede, 5. oktober**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/GalzBV><https://direkte.vg.no/nyhetsdognet/news.gJtUFWAwe>**Fylkesmann ville forenkle tvangskontroll under pandemien, 6. oktober**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/PR3lmb>**Måtte besøke barna gjennom vinduet i to måneder, 10. oktober**<https://www.vg.no/nyheter/i/jBPo5A>**Skal finne ut om utviklingshemmede opplever ulovlig frihetsberøvelse, 11. oktober**<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/560Lne>

**Strid om møtereferat etter besøksforbud, 26. oktober**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/qALveI>

**Da hjelperne forsvant, 1. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/0Kn6VE>

**VG avslører: Halvparten så mange bekymringsmeldinger fra helsesykepleiere, 1. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Gaa0Jl>

**Smittefrie kommuner satte helsesykepleiere til corona-arbeid, 2. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/gWWyBl>

**Ny smitteøkning rammer helsetilbudet til barn og unge, 5. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/gWW15k>

**Slår alarm om skolebarna, 12. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/dlly8j>

**Barneombudets fem krav til regjeringen, 13. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/kR3a3Q>

**Den andre bølgen, 22. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Vqg5LJ>

**Flere bekymringsmeldinger fra privatpersoner, 23. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/1BoyjK>

**Frykter Norge kan få en “corona-generasjon”, 28. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/eKGrRy>

**Akutt barnevern, 29. november**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/9OkwKp>

**Det vanskeligste valget, 6. desember**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/M35oPM>

**Barnehusene om de første pandemi-ukene: - Det ble helt stille, 6. desember**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/86PQgW>

**Bufdir: Ikke mulig å avdekke omsorgssvikt på video, 7. desember**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/R95vRx>

**Politidirektoratet: Barnehusene ble ikke stengt, 10. desember**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6zPoEe>

**Politiet fikk flere anmeldelser av seksuelle overgrep mot barn, 31. desember**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/R91pL8>

**Da alt ble mørkt, 5. januar**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6zPrke>

**Høie om barne- og ungdomspsykiatri: Flere får lengre opphold på akutteneheter, 7. januar**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/X8ovom>

**Mener vergene sviktet under pandemien, 8. januar**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Blr7j7>

**Kampen mot rusen, 9. januar**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Ga0nqm>

**Sykehus i hele Norge skrev ut rusavhengige for å frigjøre corona-kapasitet, 10. januar**

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/2d9lmy>

**Vedlegg: PDF av alle saker som har stått på trykk i avisen**

## CORONA-KRISEN

# BESØKS- FORBUDET

## Lillesøsteren ble låst inne i sin egen bolig

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Da Norge ble nedstengt, ble Saka nektet å møte lillesøsteren sin – av kommunen. Men norske myndigheter ga aldri pålegg om å stenge private hjem under pandemien. I dag kan VG avsløre at det skjedde over hele Norge.**

**DA SAKAS MOR** lå på dødsleiet, var de siste ordene hennes: «Ta vare på lillesøsteren din».

– Jeg ga henne et løfte, så hun kunne slippe den siste pusten, sier Saka Maljicaj (44) i dag.

– Min mor klarte ikke å dø før jeg lovet henne.

Lillesøsteren er den kjæreste hun har, og det samme er Saka for henne.

Da pandemien kom i mars, ble døren til Sakas utviklingshemmede lillesøster låst. Gardinene til hennes private bolig ble trukket for.

«Men ingen av oss er jo smittet?» tenkte Saka.

Fra utsiden av huset kunne hun høre lillesøsterens skritt over gulvet, forteller hun.

Med mobiltelefonen tok hun opptak av søsteren som skrek.

Minst syv ganger påla politiet henne å fjerne seg.

– Jeg følte at systemet tok søsteren min fra meg og så på henne som sin eiendom, sier Saka.

**LILLESØSTEREN KAN** ikke snakke og kommuniserer gjennom tegn og fysisk berøring. Både synet og hørselen er sterkt redusert, ifølge Sørlandet sykehus.

Når hun blir redd, kan hun skade seg selv ved å slå seg i ansiktet. Rundt seg har hun til enhver tid to pleiere.

Hennes nærmeste ønsker ikke at navnet hennes skal stå på trykk.

Over natten forsvant lillesøsterens dagtilbud, alle de faste akti-

vitetene og storesøsteren – uten at hun kunne forstå hvorfor.

– Hun må ha trodd at jeg var død. Det er så grusomt å tenke på hvor redd hun må ha blitt. Og at jeg ikke fikk være der og trygge henne, sier Saka.

I nesten en måned hang plakaten på døren til lillesøsterens bolig:

«VI HOLDER STENGT  
– etter pålegg fra nasjonale myndigheter».

Norske myndigheter ga aldri pålegg om å stenge private hjem, men under coronapandemien skjedde det over hele Norge.

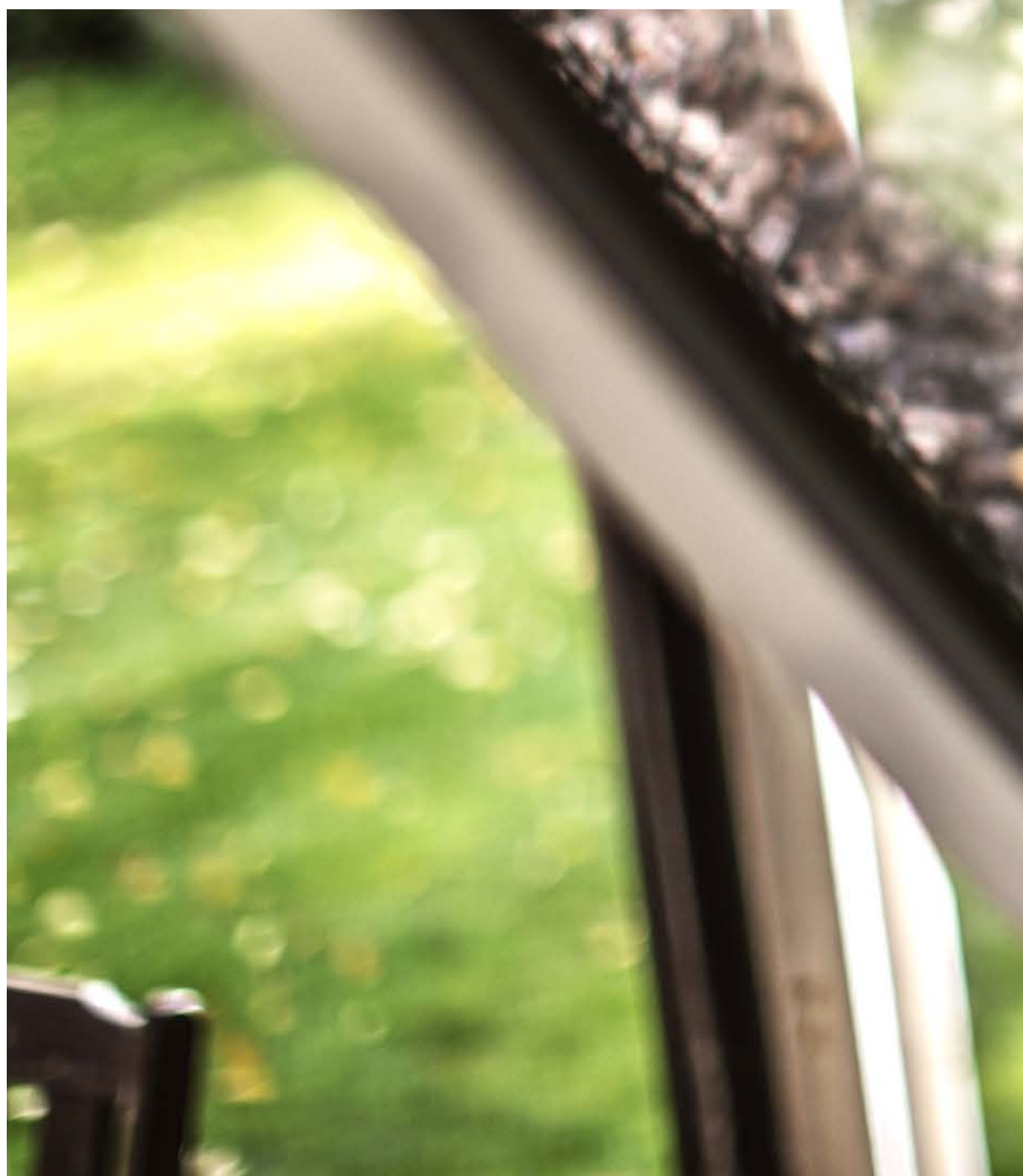
**VG KAN I DAG AVSLØRE** at norske kommuner innførte besøksstans for minst 2430 mennesker med psykisk utviklingshemming.

Kommunene sier deres mål var å beskytte sårbare beboere. Mange fattet aldri noe vedtak. Noen opplyser at besøksstans var frivillig, andre erkjenner at de misforsto føringer fra helsemyndighetene.

Leiligheter i omsorgsboliger og bofellesskap er utviklingshemmedes private hjem. Likevel bekrefter 133 kommuner at de i en periode stengte dørene for besøkende og pårørende.

26 kommuner opplyser at de innførte portforbud eller ba beboerne holde seg innendørs.

– Det er ikke lov å innføre besøksforbud til private hjem i Norge. Det er ikke mer lov



**TUNG TID:** Saka Maljicaj (44) forteller at hun ble nektet å besøke sin utviklingshemmede lillesøster i perioden 19. mars



**«Jeg følte at systemet tok  
søsteren min fra meg.»**

## CORONA-KRISEN



**LÅSTE DØRA:** I denne boligen, bak lukkede gardiner, bor Sakas utviklingshemmede søster.



**KRITISK:** Jusprofessor Hans Petter Graver mener psykisk utviklingshemmede kan ha blitt utsatt for straffbar frihetsberøvelse under pandemien.

Foto: TORE KRISTIANSEN



**BORTVIST:** Saka filmet med mobilen da politiet kom og bortviste henne. Foto: PRIVAT



**BLE IKKE HØRT:** – Jeg sa til dem at det de gjorde, var ulovlig. – At de måtte tenke

← hos en person med psykisk utviklingshemming enn for deg og meg, sier jusprofessor Hans Petter Graver ved Universitetet i Oslo.

– Kan det være brudd på noe lovverk? – Ja, dersom den enkelte har forbud mot å gå ut, kan det være en frihetsberøvelse etter straffeloven. Dersom du ikke får lov til å få besøk i ditt eget hjem kan det være en krenkelse av privatlivet, sier Graver.

**NORSK FORBUD FOR** utviklingshemmede reagerer kraftig på VGs funn:

– Det er ikke uvanlig at det innføres ulovlige restriksjoner mot utviklingshemmede, men under pandemien skjedde det overalt på en gang. Det ble en stresstest kommunene ikke besto, sier leder Jens Petter Gitlesen.

– Det er ingen tvil om at dette er brudd på de grunnleggende menneskerettighetene til en stor gruppe mennesker.

En uke etter at Saka ser plakaten på søsterens dør, fatter Grimstad

kommune et vedtak som skal hindre henne å komme tilbake:

«Med bakgrunn i pågående pandemien innføres fullt besøksforbud for Saka Maljicaj. Det gis ingen adgang for SM til å besøke (lillesøster) i boligen eller oppholde seg på eiendommen».

– Først stengte de huset hennes og trakk for gardinene. Neste uke skulle jeg ikke få stå på tomten og høre lyden av henne en gang, sier Saka.

Politiets logg viser at Saka blir bortvist fra eiendommen minst syv ganger mellom 21. mars og 25. april.

Mens hun venter på at personalet skal ringe politiet, legger hun fra seg en genser eller et annet klesplagg ved døren, i håp om at lillesøsteren skal se at hun har vært der, forteller hun.

**FØR PANDEMIEN** pleide søstrene å dra på dansedisco for utviklingshemmede i Arendal.

Lillesøsteren tok kjole på, med blonder eller glitter – og parfyme på halsen og hårspray med farge. Hånd i hånd med Saka over dansegulvet,

mens hun lagde gledeslyder.

Nå sitter Saka på bakken utenfor boligen og gråter. Gjennom luftingen i vinduene hører hun flere ganger søsteren gjøre det samme, forteller hun.

Til politiet forteller hun at søsteren eier boligen. Hun viser også frem papirer fra Helsedirektoratet, som presiserer at kommunene ikke har adgang til å nekte utviklingshemmede å ta imot besøk i private hjem.

– De hørte ikke på meg, sier Saka. Også fra politistasjonssjef Terje Gundersen i Grimstad får hun en e-post:

«Det er dessverre ikke noe å gjøre med besøksforbudet».

Saka forteller at hun ikke får komme inn i boligen fra 19. mars til 8. mai.

**I TERTID HAR** politistasjonssjef Gundersen tenkt på om det var rett eller galt å bortvise Saka, sier han.

Politistasjonssjefen kontaktet Fylkesmannen og kommuneoverlege Vegard Vige for å undersøke begrunnelsen for besøksforbudet.

Dette gjorde han på Sakas vegne, sier han.

– Vige sa da at søsteren var i risikogruppen for coronasmitte, med underliggende sykdommer, sier Gundersen.

**– Vet du hva slags sykdommer?**

– Nei. Kommuneoverlegen kjenner ikke til at Sakas lillesøster har noen underliggende sykdommer, sier han til VG.

**LIKEVEL STÅR DET** i kommunens vedtak fra 20. mars at lillesøsteren «er i risikogruppen for alvorlig sykdom ved koronavirusinfeksjon(...)»

28. mai skriver vergen hennes, advokat Marianne Rodvelt, at lillesøsteren er «i høyrisiko» i et brev til Saka, og at «det må legges til grunn at skaderisikoen er svært alvorlig».

– Vi har vi ikke på noe tidspunkt definert at det å ha en psykisk utviklingshemming gir økt risiko, sier avdelingsdirektør Linda Granlund i Helsedirektoratet til VG.

– Dårlig fagkunnskap ble fatalt i denne saken fra første stund, mener advokat Gorm Are Grammeltvedt. Han er tidligere avdelingsdirektør

i Statens helsetilsyn og nestleder i Trygderetten. I tillegg har han ledet juridisk avdeling i Norsk pasientskadeerstatning.

I dag bistår han Saka, slik at hun som pårørende kan ivareta søsterens interesser.

– Merkelappen «høyrisiko», midt under en pandemi, var egnet til å skape en sterk, uberettiget frykt, sier Grammeltvedt.

**VERGEN VISER TIL VURDERINGER** fra lillesøsterens fastlege, Rolf Hamran, ifølge en rekke dokumenter VG har tilgang på.

VG har lest en erklæring fra fastlegen fra 28. mai:

«Lav/middels» risiko, skriver Hamran.

– Jeg står for det som står i erklæringen. Ut over det har jeg ingen kommentarer, sier Hamran til VG.

I legeerklæringen nevner han ingen av de underliggende sykdommene som Folkehelseinstituttet oppgir som risikofaktorer ved coronasmitte – hverken diabetes, kronisk lungesykdom eller hjerte- og karsykdom.



## «Jeg var i ferd med å bli desperat og gal».



på hvordan dette var for min søster. Ikke meg, sier Saka.

Hamran mener lillesøster ønsker og har stor glede av besøk av Saka, ifølge erklæringen.

### – Vet du hvorfor vergen mener lillesøsteren er i en høyriskoggruppe?

– Jeg vet ikke om jeg skal uttale meg om det. Men det er nok lagt til grunn en større sikkerhetsmargin enn det nasjonale helsemyndighetene har gjort. I ettertid kan det vise seg å være for strengt, sier fastlegen.

Hvorfor oppga vergen en annen risiko enn fastlegen?

Med henvisning til taushetsplikten vil ikke vergen Marianne Rodvelt svare på noen av VGs spørsmål, sier hun.

Hun er ikke lenger vergen for Sakas lillesøster.

**FARE FOR SMITTE** var årsaken til at politiet flere ganger ba Saka forlate søsterens eiendom.

– Personalet gikk inn og ut av boligen. Men jeg var den som utgjorde smittefaren? undrer Saka.

Kommunen og kommuneoverlegen gjorde en faglig vurdering av helsesituasjonen til lillesøsteren og

smitterisiko, forteller Sverre Birke-land, seksjonssjef for operasjonssentralen i Agder politidistrikt.

Politiet gjorde ingen egne vurderinger av smittefaren og besøksforbudet:

– Vi går ikke inn og overprøver kommuneoverlegen. Og når en kommune ber om bistand, er det vår oppgave å yte det ifølge politiloven, forteller Birke-land.

Er dette riktig?

Steinar Fredriksen, førsteamanuensis ved Politihøgskolen, svarer:

– Ikke under noen omstendigheter kan noen «be» politiet om å bortvise noen, uten at politiet har lovhjemmel til å bortvise.

Kommuneoverlege Vegard Vige sier han er ukjent med at kommunen har fått hjelp av politiet til å bortvise Saka av smittevern hensyn, sier han.

Han er heller ikke kjent med at Sakas lillesøster er i en risikogruppe.

– Det overrasker meg litt å høre, sier politistasjonssjef Terje Gundersen i Grimstad.

Beslutningen om å bortvise Saka

ble tatt på operasjonssentralen i Kristiansand, begrunnet med smittefare, oppgir Gundersen.

**8. APRIL FÅR ADVOKAT** Grammeltvedt avtalte et 15 minutters langt møte mellom Saka og lillesøsteren i vinduet i boligen.

«Søster skal ha på seg munnbind, hansker og helsedrakt fra start og under hele besøket», skriver vergen i en e-post.

Da vinduet åpnes, er Sakas førsteinntrykk at søsteren ser redd og forvirret ut. Tre helsepleiere fra den private omsorgsleverandøren Stendi er også til stede. Ingen av dem har munnbind, viser filmen som Grammeltvedt følger via FaceTime.

– På grunn av alle menneskene klarte hun ikke å orientere seg, sier Saka.

Lillesøster lener hodet mot vinduskarmen og tar Sakas hånd og fører den mot hodet.

– Jeg har plasthansker på, så hun kan ikke kjenne huden min, som hun er vant til.

Hun vil at jeg skal stryke henne på håret. Det betyr «lei seg».

**EN AV PLEIERNE** filmer møtet med to mobiltelefoner samtidig, ifølge advokaten.

På en stol ved vinduet sitter en privatpraktiserende psykolog og observerer.

– Det forstyrret henne og innebar en ytterligere belastning, sier Grammeltvedt.

Hverken da eller senere har Folkehelseinstituttet (FHI) anbefalt munnbind ved besøk mellom familie.

Advokat Grammeltvedt kaller besøket en parodi:

– Flere av de ansatte gikk inn og ut av boligen i sivilt tøy, mens Saka måtte stå utenfor med hansker og munnbind og fikk ikke gi søsteren sin en klem, sier han.

Avdelingsleder Petter Wold i Stendi ønsker ikke å svare på spørsmål i forbindelse med denne reportasjen.

– For meg var det uproblematisk å ha på seg munnbind, sier Saka.

Hun bruker munnbind og hansker i ulike sammenhenger på jobben som vokter.

Utenfor vinduet prøver lillesøs-

teren å ta munnbindet av henne, ser Grammeltvedt via FaceTime.

– Poenget er at det skapte redsel for en sårbar person som ikke kunne forstå. Og det som gjør så vondt, er at jeg var med på det, sier Saka.

Tre personer fra Grimstad har hatt Covid-19. Ifølge kommuneoverlege Vegard Vige ble ingen av dem smittet i kommunen.

**I ET GULMALT TREHUS** i utkanten av Grimstad, med utsikt til et parkanlegg med rosebusker og klatreplanter, tar kommuneoverlegen telefonen på sitt kontor.

På spørsmål om han ga smittevernråd før søstrenes møte i vinduet, sier han til VG:

– Overhodet ikke. Og ingen kommunalt ansatte har vært involvert i det rådet. Punktum. Det er helt meningsløst.

Heller ikke Arne Værland, enhetsleder i kommunen, sier han har satt krav til smittevern utstyr for Saka eller andre innbyggere, men presiserer i en e-post til VG.

«Men vi har bedt pårø-



## CORONA-KRISEN



**BEKYMRET:** – Politiet vil ikke gjøre noe urett, det er det verste som kan skje, sier politistasjonssjef Terje Gundersen i Grimstad. Ifølge politiet logg ble Saka bortvist fra eiendommen syv ganger.



**IKKE RINGT POLITIET:** Kommuneoverlege Vegard Vige i Grimstad sier han aldri ringte politiet og ba dem bortvise Saka fra søsterens eiendom.

← rende om å overholde smittevernreglene så langt det lar seg gjøre.»

I et vedtak fra kommunen står det at «Saka må forplikte seg til å holde to meters avstand til lillesøster og bruke munnbind ved besøk».

Vedtaket er signert av nettopp Arne Værland, samt kommunalsjefen i Grimstad.

– Munnbind og hansker var åpenbart ikke et valg vi hadde. Det var enten å gjøre det på deres måte, eller ingen kontakt mellom søstrene i det hele tatt, sier advokat Grammeltvedt.

**KOMMUNEOVERLEGE** Vige benekter overfor VG at han er kjent med vedtaket.

– Sier du at Arne Værland skriver dette? Jeg mener fortsatt ikke det var en god idé, sier Vige.

Siste gang Saka blir bedt av personalet om å ha på seg smittevernustyr, er 23. mai: «... minner om at besøket gjennomføres med munnbind og hansker på».

Samme ettermiddag sender hun en e-post til Vige og Værland, der hun spør dem hvorfor de ansatte på Stendi går udekket.

Ingen svarer.

Grimstad kommunes vedtak fra 20. mars om besøksforbud for Saka

er ulovlig, mener advokat Grammeltvedt.

Likevel gir Fylkesmannen kommunen medhold tre måneder senere.

**AVGJØRELSEN BLIR** begrunnet med smitterisiko, men også for å sikre Sakas søster forsvarlig helsehjelp.

Dette skal ha blitt vanskeliggjort på grunn av samarbeidsproblemer med de pårørende, ifølge kommunen:

● «Personalet opplever at (Saka) griper inn eller overtar omsorgsoppgaver.»

● «Saka har i perioder negativ innvirkning på (lillesøsteren) og oppfører seg urimelig mot personalet(…)»

● Kommunen mener problemene har vart i flere år.

«Det oppstår uro, utrygghet, fiendtlig stemning(…)», skriver saksbehandler, jurist og seniorrådgiver, Lasse Svenstrup Andersen hos Fylkesmannen. Saka kaller beskrivelsene uprofesjonelle og karakterdrepene.

– Fra å være anerkjent som en ressurs og omsorgsfull pårørende, ble jeg over natten omskapt til en umulig person, til og med overfor min egen søster, sier Saka.

– Hvis Saka er vanskelig: Hvorfor

vedtok ikke kommunen besøksstans allerede før pandemien?

– Det vet jeg ikke, svarer Andersen hos Fylkesmannen.

**I DAG FÅR SAKA SE** søsteren sin fire dager i uken til tider fastsatt av kommunen.

I begynnelsen av pandemien beskyldte både vergen og kommunen Saka for å ha forsøkt å bryte seg inn i lillesøsterens bolig, med en medbrakt skrutrekker.

Hvis hun ville inn i boligen, kunne hun låst seg inn med nøkkel fra nøkkelboksen ved inngangsdøren, forklarer Saka.

Det påståtte innbruddsforsøket ble heller ikke anmeldt til politiet, ifølge politistasjonssjef Terje Gundersen.

Likevel fastslår saksbehandler Andersen hos Fylkesmannens at det har skjedd:

«Saka har forsøkt å ta seg inn i boligen og politiet har vært tilkalt ved flere anledninger», skriver han i vedtaket.

– Fylkesmannen inntar rollen som både politietterforsker, påtalemyndighet og dommer, mener Saka.

– Det er en påstand som har en eneste funksjon. Å legitimere kommunens vedtak mot meg og Fylkesmannens stadfesting av det, fortsetter hun.

**PASIENT- OG** brukerrettighetsloven gir pårørende rett til å være til stede hos sine nærmeste. Men Fylkesmannen peker på et unntak i loven:

«Dersom medvirkning i form av tilstedeværelse kan føre til at helsehjelpen ikke kan gjennomføres på forsvarlig måte, vil medvirkningen ikke være i pasientens interesse».

– Kommunen måtte sette en grense et sted, sier Andersen hos Fylkesmannen.

Hvis en pårørende er vanskelig, forventes det likevel at tjenesteyteren skal løse samarbeidsproblemene.

– De er den profesjonelle parten, sier Alice Kjellebold, professor i helserett ved Universitetet i Stavanger.

– Her kan det virke som om kommunen har brukt covid-19 som en lettvinnt begrunnelse for å løse en helt annen problemstilling. Det er i så fall uholdbart, sier hun til VG.

Jusprofessor og leder av regjeringens tvangslovutvalg, Bjørn Henning Østenstad, har lest vedtakene i saken. Han mener både Grimstad kommune og Fylkesmannen i Agder trolig har brukt feil lovgrunnlag.

– Fordi det er brukt feil lovgrunnlag, er vedtaket ugyldig, slik jeg vurderer det, sier Østenstad:

– Mitt inntrykk er at både kommune og fylkesmann i denne saken har hatt problemer med å forstå dagens regelverk.

Advokat Grammeltvedt vil klage vedtaket inn for Sivilombudsmannen.

Til Østenstads påstand sier saksbehandler Lasse Svenstrup Andersen at i jusen er det rom for tolkninger.

– Fylkesmannen ser frem til Sivilombudsmannens uttalelse, sier han.

**FORBI DEM GÅR SAKA** og peker på TV-benken i stuen, der hun har lagt fotografier av moren, faren, broren og søsteren.

På nyhetssendingene har hun sett landegrensene og utesteder åpne igjen, men dagtilbudet på Aktivitetshuset i Grimstad er fortsatt stengt for lillesøsteren.

– Det har skjedd en grov systemsvikt og et myndighetsovergrep mot et uskyldig, forsvarsløst menneske, sier Saka.

Hun ønsker en nasjonal granskning av hva som skjedde med de utviklingshemmede da myndighetene stengte landet:

– Pårørende ble ikke lenger sett på som en ressurs, men stemplet som covid-19. Som om vi var den aller største trusselen for våre

«Fra å være anerkjent som en ble jeg over natten omskapt til overfor min egen søster.»

**FÅR MØTE SØSTEREN IJEN:** I dag får Saka møte lillesøsteren sin fire dager i uken til tider fastsatt



## ressurs og omsorgsfull pårørende, en umulig person, til og med

tt av kommunen. Foto: PRIVAT

nærmeste og kjæreste.

Lillesøsteren er blitt godt ivaretatt under pandemien, med forsvarlige helsetjenester fra Stendi AS, ifølge enhetsleder Værland i Grimstad kommune.

**VG HAR LEST EN** dagsrapport, skrevet av personalet en uke etter nedstengningen:

«Danset og gått rundt i huset og oppfattes som harmonisk og fornøyd».

På kveldstid snakker Saka av og til med broren om lillesøsteren.

– Hun er blitt en person som virker desorientert og ser veldig trist ut. Hun er blek, sier broren Velija.

Sammen har de innredet et musikkrom i boligen hennes, med CD-spiller, instrumenter og en seng som Saka har malt i discofarger. På 40 årsdagen fikk lillesøster en stortromme i presang.

Når Saka kommer på besøk, kan lillesøster peke på lommeboken eller skoene hennes. «Ut på kosetur», betyr det.

Fra midten av april bestemte kommunen at de skulle få være sammen i 15 minutter utenfor huset en gang i uken.

– Jeg lurer på hvorfor kommunen ikke lenger er bekymret for smit-terisikoene? sier Saka.

I en e-post til VG skriver en-

hetsleder Værland at kommunen til enhver tid har forholdt seg til føringene fra myndighetene.

– Det er de samme smittevernreglene i dag som det var i mars, sier Saka.

**KOMMUNEN HAR** gått altfor langt i sin kritikk av en pårørende, mener advokat Grammeltvedt.

– Det de kaller samarbeidsproblemer, er Sakas helt legitime påpekninger av et for dårlig helsetilbud, mener han.

Kommuneoverlege Vige mener det ikke har stått på penger, personell og oppriktig vilje fra kommunens side.

– Jeg tror ikke denne konflikten handler om pandemien, men om samarbeidsproblemer over flere år.

Han blir ikke overrasket hvis noen har falt for fristelsen til å gjemme seg bak smittevernhen-syn for å sette begrensninger for Saka, sier han.

– **Hvem da?**

– Det vet jeg ikke. Jeg kjenner ikke detaljene. Men det er en mulighet for at noen ikke har våget å kalle en spade for en spade.

Han beskriver de intense ukene da pandemien brøt ut.

– Fra 7. mars har jeg jobbet syv dager i uka, uten ferier og helger, med masse avgjørelser og beslut-

### Slik har VG jobbet

● VG har spurt samtlige norske kommuner hvor mange personer med psykisk utviklingshemming som bor i en omsorgsbolig eller bofellesskap der det er innført besøksstans.

● Svarene omfatter hele eller deler av perioden 1. mars til 1. mai 2020.

● Ifølge kommunene har 2430 personer med psykisk utviklingshemming hatt besøksstans i perioden. 133 kommuner bekrefter at de innførte besøksstans i bofellesskap og omsorgsboliger.

ninger som skal tas. Det har vært et enormt kjø, sier Vige.

– Jeg er fullstendig åpen for muligheten for at vi kan ha misforstått, eller gått litt langt her og der, i travlheten og iveren etter å gjøre alt riktig og best for innbyggerne våre.

**TIL VG SKRIVER** enhetsleder Værland at Grimstad kommune ikke innførte besøksforbud for Saka – selv om det er ordet som brukes i



**GOD KLEM:** – Jeg har plasthansker på, så hun kan ikke kjenne huden min, som hun er vant til. Hun vil at jeg skal stryke henne på håret. Det betyr «lei seg», forteller Saka om det 15 minutter lange møtet med lillesøsteren den 8. april. Foto: PRIVAT



**FREDAGSKOS:** I dag kjører Saka søsteren til kjøpesenteret, hvor de handler middag sammen eller setter seg på et fast bord på kafeen Odden. Hver fredag bestiller lillesøster det samme: Marsipankake.

● I samme periode fattet kommunene 27 tvangsvedtak begrunnet med covid-19 og smittevern. Det er ikke kjent hvor mange som frivillig hadde besøksstans eller om det er fattet andre typer lovlig vedtak.

● 26 kommuner svarer at de har innført portforbud eller bedt beboere om å holde seg innendørs. Dette gjelder 355 utviklingshemmede. Enkelte fikk portforbud mens de ble testet for smitte eller var syke.

● Funnet er basert på kommune-

nes egenrapportering til VG og egen definisjon av besøksstans og portforbud.

● Innsynet er besvart av 337 kommuner. Det utgjør 95 prosent av landets kommuner.

● Mange kommuner begrunner besøksstans i retningslinjene Helseledelse sendte ut 14. mars 2020. Ifølge Helseledelse var det ikke lovlig å innføre besøksstans i utviklingshemmedes hjem basert på deres retningslinjer.

det kommunale vedtaket.

Han sier kommunen innførte «besøkskontroll» for 44 brukere – ikke «besøksstans».

Saka og broren Velija viser VG en e-post de fikk av tjenesteyteren Stendi 13. mars, om ulike tiltak Grimstad kommune iverksatte på alle kommunens institusjoner og boliger.

«Dette innebærer at døren også i deres bolig fra og med i dag og

en tid fremover vil holdes stengt og at det ikke er adgang til besøk».

«Vi er ikke besøkende, vi er familie. Dere kan ikke utnytte dagens situasjon for å begå alvorlige lovbrudd», svarer Sakas bror.

Til dette svarer Stendi: «Dette er noe som gjelder alle – også alle pårørende».

ronny.berg@vg.no  
mona.norman@vg.no

## Fylkesmannen om Sakas språkløse søster:

# LITE TEGN PÅ SAVN OG LENGSEL

hennes, Gorm Grammeltvedt. Lange klagebrev. Flere brev.

– **Er det vanskelig å vurdere grader av savn?**  
– Selvfølgelig er det det.

Andersen mener også at Fylkesmannen har god kompetanse til å vurdere atferd hos personer med psykisk utviklingshemming.

– Det er ikke jeg som vurderer eller mener noe om denne saken alene, sier han.

– Jeg jobber sammen med en vernepleier, lege og andre jurister. Vi har ikke tatt lett på denne saken, fortsetter han.

### «Venter på besøk»

I dokumentasjon fra Stendi fra februar, står det om Saka:

«... fremstår svært viktig for beboer, da beboer virker å savne søster dersom det går mer enn et par dager uten at hun er der.»

VG har lest flere meldinger Saka har mottatt fra personalet i boligen forut for pandemien. Fra november: «Det ser ut som lillesøster ser etter deg og lengter. Kommer du på besøk i dag?»

Februar i år: «Ser ut som om lillesøster ser veldig etter deg i vinduet i dag.»

«Virker som om lillesøster venter på besøk av deg. Hun går til døren og kikker.»

– **Hvorfor skulle hun slutte å savne søsteren da pandemien kom?**

– Det vil jeg ikke kommentere. Ikke sånne enkeltmeldinger, svarer Andersen hos Fylkes-

mannen.

– **Det er vanskelig å forstå hvordan dere kan konkludere med at hun ikke savner sin søster?**

– Ja, men det har vi vel heller ikke sagt? Du må nesten se hva vi har skrevet. Det er mer nyansert enn det.

– **Dere skriver at hun gir lite uttrykk for lengsel etter nærmeste pårørende?**

– Vi påstår ikke at Saka ikke er viktig for søsteren, eller at de ikke har glede av å treffe hverandre. Men jeg har lest svært mange og detaljerte sider med dokumentasjon og så sammenfattet dette.

### Opprettet tilsynssak

I vedtaket til Fylkesmannen står det at lillesøsteren ikke har hatt et stort behov for samvær med Saka under pandemien.

«Det ser heller ut til at (lillesøster) har hatt det bedre, og at det har vært roligere og mer forutsigbart uten Saka til stede», skrives det.

I juni avdekket Arendal sykehus en øyenskade på søsterens venstre øye, som hadde oppstått under pandemien. Dette har fylkesmannen opprettet tilsynssak på.

– Vi venter på hans avgjørelse, men mener å ha håndtert dette riktig, skriver enhetsleder i Grimstad kommune, Arne Værland i en e-post.

Tidligere avdelingsdirektør i Statens helse-tilsyn og nåværende advokat for Saka, Gorm Are Grammeltvedt, mener Fylkesmannen har tegnet et mørkt bilde av Saka for å legitimere vedtaket sitt.

– I tillegg viser de liten forståelse for lillesøsterens åpenbare behov og rett til kontakt med henne, sier Grammeltvedt.

– Jeg har respekt for at advokaten representerer Sakas interesser i denne saken, sier Andersen hos Fylkesmannen.

– Jeg vil likevel understreke at han ikke representerer lillesøsteren. Det er det vergen hennes som gjør, fortsetter han.

VG har vært i kontakt med verge og advokat Øyvind Tvedt som skriver i en tekstmelding at han ikke har anledning til å kommentere saken.

### Får møtes igjen

I midten av august fikk Saka en e-post fra avdelingslederen på søsterens bolig: «Vi ber deg om å vurdere å ta deg en times besøk i dag på avtalt tid, slik at (lillesøster) får den strukturen

## Slik har VG jobbet

● VG har spurt samtlige norske kommuner hvor mange personer med psykisk utviklingshemming som bor i en omsorgsbolig eller bofellesskap der det er innført besøksstans.

● Svarene omfatter hele eller deler av perioden 1. mars til 1. mai 2020.

● Ifølge kommunene har 2430 personer med psykisk utviklingshemming hatt besøksstans i perioden. 133 kommuner bekrefter at de innførte besøksstans i bofellesskap og omsorgsboliger.

● I samme periode fattet kommunene 27 tvangsvedtak begrunnet med covid-19 og smittevern. Det er ikke kjent hvor mange som frivillig hadde besøksstans eller om det er fattet andre typer lovlig vedtak.

● 26 kommuner svarer at de har innført portforbud eller bedt beboere om å holde seg innendørs. Dette gjelder 355 utviklingshemmede. Enkelte fikk portforbud mens de ble testet for smitte.

● Funnet er basert på kommunenes egenrapportering og egen definisjon av besøksstans og portforbud.

● Innsynet er besvart av 337 kommuner. Det utgjør 95 prosent av landets kommuner. Ni kommuner har avslått VGs innsynsbegjæring.

● Et flertall av kommunene begrunner besøksstans i retningslinjene Helsedirektoratet sendte ut 14. mars 2020. Ifølge Helsedirektoratet var det ikke lovlig å innføre besøksstans i utviklingshemmedes hjem basert på deres retningslinjer.

og stabiliteten som hun er i behov for å ha, og at hun får besøk fra deg som hun er så glad i.»

– Kommunen dikterer besøks-tidspunktene, så det er ikke alltid jeg får til å komme på grunn av jobben, sier Saka.

– **I Fylkesmannens vedtak står det at det er mer forutsigbart for lillesøster uten Saka til stede. Personalet på Stendi skriver at Saka er avgjørende for stabiliteten til lillesøsteren?**

– Ja, det er kjempefint, veldig bra. Det har ikke vært et ønske fra Fylkesmannen om å stenge Saka ute fra søsteren, sier Lasse Svenstrup Andersen.

– **Det fremlegges to helt motstridende oppfatninger av tilstedeværelsen hennes?**

– Jeg tenker at da er de tilbake til en mer normal situasjon. At hun har begynt å besøke søsteren og at det går fint, er jo veldig bra.

– **Hvis den siste fremstillingen av Saka er riktig, kan det virke galt at hun ikke fikk komme inn i søsterens bolig fra 19. mars til 8. mai?**

– Nei, det kan jeg ikke kommentere. Vi har gjort en vurdering av forholdet som var den gangen, under pandemiens begynnelse, ut ifra de opplysningene vi hadde da. Hvis det har blitt bedre nå, er det bare bra, sier Andersen.

**«Vi gjør en bevisvurdering i alle slike saker»**

Saksbehandler Lasse Svenstrup Andersen



Faksimile av VG i går

**UTESTENGT:** Saka Maljicaj ble ilagt besøksforbud til lillesøsteren av Grimstad kommune.

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

## Sakas søster kan ikke snakke. Likevel konkluderer Fylkesmannen med at den utviklingshemmede kvinnen ikke uttrykte stort savn etter pårørende under pandemien.

– Selvfølgelig har min lillesøster følelser, sier Saka Maljicaj (44).

– Selv mennesker som er døende eller ligger i koma på sykehus, kan kjenne følelser når den nærmeste tar dem i hånden.

Minst syv ganger ble hun bortvist av politiet fra eiendommen til sin utviklingshemmede og språkløse lillesøster i Grimstad.

Da pandemien rammet fikk over 2400 utviklingshemmede innført besøksstans til sine private hjem. Det viser VGs nasjonale undersøkelse blant norske kommuner.

VG har fått tilgang på tekstmeldinger og e-poster som viser at Sakas lillesøster gir uttrykk for savn både før og etter pandemien.

Om tiden med besøksforbud og begrensning fra kommunen, skriver jurist, saksbehandler og seniorrådgiver Lasse Svenstrup Andersen

hos Fylkesmannen i Agder at lillesøsteren «i liten grad gir uttrykk for savn og lengsel når Saka ikke er til stede»

– Hva slags fagkunnskap har han for å kunne si at dette? Det er nesten ikke til å tro, sier Tove Hanche-Olsen, generalsekretær i Norsk pasientforening

Andersen hos Fylkesmannen skriver videre: «Selv om (lillesøsteren) reagerer på besøkene fra Saka ved at hun blir oppspilt, glad og engasjert når de finner sted, så må det ut fra en løpende dokumentasjon gjort av tjenesteyterne legges til grunn at hun ikke har hatt et stort behov for samvær med Saka i den tiden hun har vært borte fra boligen», beskriver vedtaket.

### – Leker hobbypsykolog

– Jeg synes det er krenkende, invaderende og uetisk av Fylkesmannen å spekulere i følelseslivet til en person som ikke kan uttrykke seg verbalt, sier Monika Andersen, leder av lokallaget til Norsk Forbund for Utviklingshemmede i Arendal.

20. mars vedtok Grimstad kommune å ilegge Saka besøksforbud til søsteren eiendom under pandemien, selv om ingen av søstrene har vært smittet av covid-19. Besøksforbudet ble blant annet begrunnet i smitterisiko,

I juni fikk kommunen medhold fra Fylkesmannen i Agder. Vedtaket blir nå klaget inn for Sivilombudsmannen.

Tove Hanche-Olsen i Norsk pasientforening kaller vedtaket til Fylkesmannen dypt problematisk.

– Fylkesmannen har tatt kommunens versjon for god fisk og legger til grunn den private tjenesteyterens versjon uten engang å undersøke saken selv, sier Hanche-Olsen som møtte Saka første gang i 2014.

– Selvfølgelig er storesøsteren den viktigste personen i lillesøsterens liv, fortsetter hun.

Saka mener at Fylkesmannen leker hobbypsykolog.

– For meg, som har vært sammen med min søster i 40 år, er det udiskutabelt at hun har savnet meg, sier Saka.

– Det som er opprørende er at de som skal ivareta henne og være hennes stemme, trækker på hennes integritet og iboende menneskeverd når de spekulerer i hennes følelser og behov, fortsetter hun.

VG har vært i kontakt med Petter Wold i den private helseomsorgsleverandøren Stendi. Han henviser alle spørsmål til Grimstad kommune.

Kommunikasjonssjef Petter Toldnæs i kommunen har ikke besvart VGs henvendelse i denne saken.

### – Har godt grunnlag

Saksbehandler Lasse Svenstrup Andersen hos Fylkesmannen bekrefter overfor VG at de ikke har møtt Sakas søster, men baserer seg på



**Arne Værland,**  
enhetsleder i  
Grimstad  
kommune.



**Lasse Svenstrup**  
Andersen, jurist  
hos Fylkesmannen  
i Agder.

skriftlig dokumentasjon fra partene.

– Vi har lagt til grunn den dokumentasjonen som fortløpende er lagt ved saken. Det er et svært omfattende materiale, sier Andersen.

– Saka har også lagt ved dokumentasjon i saken?

– Ja, vi gjør en bevisvurdering i alle slike saker, og da er ikke kravene til bevis de samme som i straffesaker. Det er sannsynlighetsovervekt som gjelder i forvaltningssaker.

– Men dere må ha en grunn for å kunne vektlegge tjenesteyteren og ikke nærmeste pårørende?

– Vi har et godt grunnlag for å mene noe om helheten. Vi har fått meget omfattende materiale fra kommunen, og mye fra advokaten

## CORONA-KRISEN

# «NÅR EN KOMMUNE BLIR TATT PÅ FERSK VIL DE JO IKKE SI AT DETTE VISSTE DE. D

# – VELDIG V

Av MONA GRIVI NORMAN og RONNY BERG

**Flere kommuner erkjenner at de innførte ulovlig og uhjemlet besøksstans i boligene til utviklingshemmede, fordi de misforsto retningslinjene fra Helsedirektoratet.**

– Vi ser i ettertid at det er svært uheldig at en i utgangspunktet sårbar gruppe, blir forhindret i sin sosiale kontakt i eget hjem, skriver seksjonsleder Heidi Englund.

Oslo kommune bekrefter at 209 utviklingshemmede innbyggere fikk innført besøksstans i hjemmet sitt denne våren.

## Rammet 2400 personer

– For mange var dette en veldig vanskelig tid. Vi beklager overfor dem som bor i boligene og til deres pårørende, skriver seksjonssjef helsetjenester, Kari E. Sletnes.

VG avslørte søndag at 133 kommuner innførte besøksstans for over 2400 personer i bofellesskap og omsorgsboliger i mars. Målet var å unngå corona-smitte.

– Det er et altfor høyt tall. Hadde vi forstått hvordan de kunne bli misforstått, hadde vi selvsagt gjort ting annerledes, sier avdelingsdirektør Helga Katharina Haug i Helsedirektoratet.

Helsedirektoratet mener besøksstans som er begrunnet i deres brev er ulovlig.

**– Når gikk det galt: Da retningslinjene ble skrevet og kommunisert – eller da kommunene og boligene skulle tolke reglene lokalt?**

– Det ene utelukker ikke det andre. Retningslinjene var ikke tydelige nok og kommunene leste dem ikke godt nok, sier Haug.

## Virusfrykten

Helsedirektoratet påpeker at mange var redde, også i kommunene.

Torsdag 12. mars døde første pasient av covid-19 i Norge. Samtidig innførte regjeringen de strengeste tiltakene i fredstid. Frykten var at viruset skulle spre seg ukontrollert blant eldre og sårbare.

To dager senere fikk alle kommuner beskjed om å stenge helseinstitusjoner for besøkende:



**OSLO BEKLAGER:** Oslo kommune bekrefter at flere hundre utviklingshemmede fikk innført besøksstans til boligen sin i en periode da Norge stengte ned.

«For å beskytte sårbare pasienter og brukere mot smitte er det nå nødvendig med adgangskontroll og alminnelig besøksstans i alle landets offentlige og private helse- og omsorgsinstitusjoner, samt i fellesarealer i omsorgsboliger mv. Tiltakene må omfatte alle besøkende, inkludert pårørende til

beboere og pasienter ...»

Men boligene til psykisk utviklingshemmede er ikke institusjoner.

Selv om mange bofellesskap og omsorgsboliger har ansatte på vakt døgnet rundt, bor beboerne i private leiligheter som de eier eller leier. Det er deres hjem.

Likevel mistet flere tusen retten til å bestemme når og av hvem de kunne få besøk.

## Bidro til misforståelser

VG har spurt en rekke kommuner hvorfor de innførte besøksstans. Enkelte skriver at besøksforbud var pålagt og nødvendig for å beskytte

beboerne mot smitte. Andre erkjenner at de misforsto regelverket og opphevet besøksstans så snart de forsto at det ble feil.

Oslo kommune viser til flere ord og uttrykk som gjorde at retningslinjene ble misforstått:

● Beskytte sårbare pasienter og brukere

# «KEN MED ULOVLIGE RESTRIKSJONER, SÅ A VIL DE JO SI AT DETTE MISFORSTO VI.»

# VANSKELIG TID

133 norske kommuner innførte besøksstans for over 2400 personer i bofelleskap og omsorgsboliger i mars. Målet var å unngå corona-smitte.



Foto: NTB

● Nødvendig med adgangskontroll og alminnelig besøksstans

● Må omfatte alle besøkende, inkludert pårørende til beboere  
– Ordlyden kan ha bidratt til misforståelser og til at enkelte boliger/bydeler ble mer restriktive enn det som var intensjonen med retningslinjene, skriver fung. seksjonsleder

Heidi Engelund i Oslo.

### – Tatt på fersken

Oslo kommune bekrefter at 209 personer fikk besøksstans til boligen sin. For noen varte det noen få uker, andre fikk ikke opphevet besøksstans før i begynnelsen av mai.

### – Forstår Helsedirektoratet hvordan Oslo kommune kunne misforstå ordlyden i det dere skrev?

– Oslo er en stor kommune, så det kommer litt an på hvem som har lest og kontrollert dette, sier jurist og seniorrådgiver Ann-Kristin Wassvik i Helsedirektoratet.

– Når en kommune blir tatt på fersken med ulovlige restriksjoner, så vil de jo ikke si at dette visste de. Da vil de jo si at dette misforsto vi. Og det har de helt sikkert gjort, men det kan jo hende at mange av disse kommunene i ettertid vil tenke at nå ser vi at dette burde vi ikke misforstått, sier Wassvik.

Oslo kommune har fått lese svarene fra Helsedirektoratet. Seksjonssjef Kari E. Sletnes skriver at de ansatte sto med vanskelige avveininger i en krevende situasjon.

– Oslo er en stor kommune og coronapandemien traff oss hardt og brått. Vi beklager at ordlyden i retningslinjen i enkelte sammenhenger er misforstått og at det førte til at retningslinjene er blitt praktisert mer restriktivt enn det som var intensjonen, skriver hun.

Sletnes understreker at smitteverntiltak er gjort i beste mening. Hun beklager til de som ble rammet:

– Vi skal bli bedre og vi skal lære av dette, skriver seksjonssjefen.

### – Fikk tilbakemeldinger

Helsedirektoratet bekrefter at deres retningslinjer aldri ga hjemmel til å innføre besøksstans til private hjem. De har ikke oversikt over hvor ofte det har skjedd.

– Vi fikk tilbakemeldinger om at personer med utviklingshemming som bor i omsorgsboliger hverken fikk besøk eller gå ut. Men vi var ikke kjent med dette omfanget VG omtaler, sier avdelingsdirektør Helge Katharina Haug.

### – Når ble Helsedirektoratet klar over at det var et problem?

– Tre-fire uker etter at retningslinjene ble innført ble vi klar over at dette hadde et visst omfang. At det var mer enn noen få enkeltsaker.

20. april presiserte helsedirektør Bjørn Guldvog at det ikke er anledning til å innføre besøksstans til psykisk utviklingshemmedes hjem.

### – Hvem har hovedansvaret for at mange utviklingshemmede opplevde ulovlig besøksstans denne våren?

### – Kommunenes ansvar

– Det er kommunene som har plikt til å sørge for at man forvalter lovverket riktig. Vi har et ansvar for å lage gode og forståelige veiledninger, men kommunene har ansvaret for å sørge for at innbyggernes rettigheter ikke brytes.

### – Hva vil skje for utviklingshemmede dersom vi får en ny stor smittebølge?

– Vi håper at alle nå har tatt lærdom av at man må lage avtaler med den enkelte. Jeg tror vi da skal klare å være så tydelige på dette at det bare helt unntaksvis skal bli misforstått, sier Wassvik.

mona.grivi.norman@vg.no

## CORONA-KRISEN

Over 2400 utviklingshemmede fikk besøksstans:

# KUN 27 TVANGS- VEDTAK

Av MONA GRIVI NORMAN, RONNY BERG og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Forbundet for utviklingshemmede mener VGs funn viser at psykisk utviklingshemmede og deres pårørende ble fratatt rettssikkerhet og klagemulighet under pandemien.**

## VG AVSLØRER

Dersom kommunehelsetjenesten skal bruke tvang mot psykisk utviklingshemmede skal det fattes et vedtak.

Det skal enten begrunnes i en nødssituasjon som kan gi vesentlig skade – eller godkjennes av Fylkesmannen.

VG kan i dag avsløre at norske kommuner kun fattet 27 tvangstiltak knyttet til smittevern og covid-19-pandemien.

Kommunene har svart på innspillet for perioden 1. mars til 1. mai 2020.

I samme periode opplyser 133 kommuner at de innførte besøksstans for over 2400 utviklingshemmede som bor i bofellesskap og omsorgsboliger.

### – Ikke oppfattet som tvang

Helsedirektoratet mener de aldri har pålagt kommunene å innføre besøksstans i slike boliger, og at besøksstans som er begrunnet i deres retningslinjer, er ulovlig.

– Etter vår vurdering er det ingen av helselovene som gir hjemmel for å innføre besøksstans i private hjem, sier jurist og seniorrådgiver Ann-Kristin Wassvik i Helsedirektoratet.

– Heller ikke tvangshjemlene gir anledning til den typen restriksjoner – da må det i så fall fattes individuelle vedtak – men vår vurderingen er at dét heller ikke kan gjøres etter tvangshjemlene. Vi

kjenner ikke til at det er adgang til det gjennom noe annet regelverk.

Helsedirektoratet reagerer på at det er fattet så få tvangsvedtak når flere tusen utviklingshemmede har hatt besøksstans.

– Jeg tror mange kommuner ikke har oppfattet dette som tvang. De har ikke nødvendigvis tenkt på dette som noe som må ha hjemmel i lov, sier Wassvik.

### – Ulovlige tvangstiltak

Når kommunene ikke fattet individuelle vedtak, blir det vanskeligere for de utviklingshemmede eller deres pårørende å klage.

– På denne måten ble mange fratatt rettssikkerheten, sier leder Jens Petter Gitlesen i Norsk forbund for utviklingshemmede.



Jens Petter Gitlesen er leder i Norsk forbund for utviklingshemmede. Foto: TROND SOLBERG

VG har snakket med flere jusprofessorer som er tydelige på at det ikke finnes hjemler til å innføre generell besøksstans i private hjem. Heller ikke under en pandemi.

– Dette var ulovlige tvangstiltak. Dersom kommunene mente de hadde hjemmel for å gjøre dette lovlig, skulle de fattet individuelle vedtak for hver enkelt beboer, sier Gitlesen.

### Frivillig besøksstans

Forbundslederen sier det ikke er

**ENSOM:** Søndag fortalte VG om Saka Maljical (44) som ikke fikk besøke sin utviklingshemmede lillesøster under pandemien. Grimstad kommune vedtok et besøksforbud for søsteren etter pasient- og brukerrettighetsloven. Det er ikke fattet et tvangsvedtak etter helse- og omsorgsloven.

tvil om at det har vært en økt bruk av tvang mot psykisk utviklingshemmede det siste halvåret – selv om det ikke nødvendigvis er en økning i antall tvangsvedtak.

### – Men er det tvang hvis besøksstans blir innført frivillig?

– Du kan selvsagt velge å invitere færre folk hjem til deg på grunn av smitterisiko, men det er ingen andre som «innfører besøksstans» hjemme hos deg dersom du selv takker nei til besøk. Slik er det også for utviklingshemmede.

VG har vært i kontakt med en rekke kommuner som opplyser at de i en periode innførte besøksstans til bofellesskap og omsorgsboliger.

Kommunene påpeker at deres mål var å beskytte sårbare beboere. Mange fattet aldri noe vedtak. Noen opplyser at besøksstans var frivillig og skjedde i samtaler med beboere og pårørende, andre erkjenner at de misforsto føringer fra helsemyndighetene.

### Slik har VG jobbet

● VG har spurt samtlige norske kommuner hvor mange personer med psykisk utviklingshemming som bor i en omsorgsbolig eller bofellesskap der det er innført besøksstans.

● Svarene omfatter hele eller deler av perioden 1. mars til 1. mai 2020.

● Ifølge kommunene har 2430 personer med psykisk utviklingshemming hatt besøksstans i perioden. 133 kommuner bekrefter at de innførte besøksstans i bofellesskap og omsorgsboliger.

● I samme periode fattet kommunene 27 tvangsvedtak begrunnet med covid-19 og smittevern. Det er ikke kjent hvor mange som frivillig hadde besøksstans eller om det er fattet andre typer lovlig vedtak.



FAKSIMILE: VG 20. september.

● 26 kommuner svarer at de har innført portforbud eller bedt beboere om å holde seg innendørs. Dette gjelder 355 utviklingshemmede. Enkelte fikk portforbud mens de ble testet for smitte.

● Funnet er basert på kommunenes egenrapportering og egen definisjon av besøksstans og portforbud.





**NEKTET ADGANG:** Saken Maljicaj fikk besøksforbud mot å oppholde seg på eiendommen til sin utviklingshemmede lillesøster.

# BORTVISTE SØSTER – POLITIET FÅR KRITIKK

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**GRIMSTAD (VG)**  
**Minst syv ganger ble Saka Maljicaj (44) bortvist fra huset der lillesøsteren bor. Nå får politiet kritikk for ikke å ha undersøkt grunnlaget for bortvisningen.**

– Politiet skapte en helt unødvendig eskalering av situasjonen, mener advokat og tidligere avdelingsdirektør i Helsetilsynet, Gorm Grammeltvedt, som bistår Saka Maljicaj.

Søndag skrev VG om storesøsteren som fikk besøksforbud mot å oppholde seg på eiendommen til sin utviklingshemmede lillesøster.

VG har avslørt at 133 kommuner innførte besøksstans for over 2400 utviklingshemmede som bor i bofellesskap og omsorgsboliger.

Jusekspert VG har snakket med mener politiet ikke hadde lovhjemmel til å bortvise Saka Maljicaj fra søsterens eiendom, selv om hun ble ilagt et besøksforbud av Grimstad



VG 20. SEPTEMBER.

kommune 20. mars.

– Når politiet utøver sin myndighet, må det være noe akutt og uønsket, som representerer en betydelig ordensforstyrrelse eller fare for noen, sier politiadvokat Kai Spurkland i Oslo.

Han underviser i politirett, herunder bistand til andre offentlige organer.

Til VG forteller Saka at hun satt på bakken eller spaserte rundt boligen til søsteren da politiet kom.

**Politiet skal gjennomgå rutiner**

Politiadvokat Spurkland poengterer at politiet alltid må ha et solid rettslig grunnlag for det, når de setter makt bak noe.

– Uavhengig av denne saken er Agder politidistrikt i gang med å se på rutinene når det gjelder bistand til andre offentlige myndigheter, sier seksjonssjef Sverre Birkeland på operasjonssentralen i Agder politidistrikt.

Til VG fortalte politistasjonssjef Terje Gundersen i Grimstad at han har tenkt på om det de gjorde var rett eller galt.

– Jeg har hatt litt dårlig følelse for henne på innsiden av huset, for hun har vært i en veldig sårbar situasjon, sier Gundersen.

«Hun får beskjed om å gå(...) Hun setter seg ned på utsiden, og vi ringer politiet som kommer etter 15–20 minutter», skriver helseleverandør Stendi AS til kommunen og vergen til Sakas lillesøster 5. april.

– Først stengte de huset til min søster og trakk for gardinene. Så skulle jeg ikke lenger få stå på tomten og høre hennes lyder. Hun skulle heller ikke få vite at jeg hadde vært der, sier Saka til VG.

Hun er ikke bitter på politiet: – Det er skremmende hvordan den

kommunale helse og omsorgstjenesten, som min søster er prisgitt, kan forlede politiet til maktmisbruk, som skader nettopp henne, sier hun.

**– Politi var riktig**

Leder av operasjonssentralen i Agder politidistrikt, Sverre Birkeland, bekrefter overfor VG at de bortviste Saka Maljicaj etter at kommunen ba dem om bistand. Dette ble begrunnet med lillesøsterens helsetilstand og frykt for coronasmitte.

Ingen av søstrene har hatt Covid-19.

## DETTE SVARER KOMMUNEN

I flere saker har VG skrevet om Grimstad kommunes behandling av Saka og lillesøsteren under pandemien. Kommunikasjonssjef Petter Toldnæs formidler dette:

«VG har bevisst valgt å blande sammen to ulike saker siden de startet å jobbe med saken.

Det ene forholdet gjelder generelle begrensninger som følge av pandemien. Her har Grimstad kommune vært klare på at vi har tolket og praktisert nasjonale føringer så godt som mulig, men at det selvsagt kan ha skjedd feil i

Stendi AS viser til Grimstad kommune for alle spørsmål. Enhetsleder Arne Værland i Grimstad skriver i en e-post til VG at han mener det var riktig å ringe politiet når Saka kom til søsterens hus.

Han skriver videre at vergen til Saka mener det samme.

– Verge skal ivareta brukerens interesser, og verge var i kontakt med politiet for drøfting av tiltak, skriver Værland.

Advokatverge Marianne Rodvelt vil ikke besvare spørsmål på grunn av taushetsplikten.

dette arbeidet.

Det andre forholdet gjelder en pårørende, og her kan vi av faglige og etiske grunner ikke gå inn i en offentlig debatt. Vedtaket er stadfestet av fylkesmannen og anket til sivilombudsmannen, men det omhandler andre forhold enn generelle begrensninger som følge av pandemien.

VG har bevisst valgt å ikke forklare premissene for spørsmålene de har stilt ulike intervjuobjekter, også de som er utenfor Grimstad kommune.

## CORONA-KRISEN

## FIKK ULOVLIG



**PLAKATEN:**  
Denne beskjeden hang på hoveddøren til Anjas hjem i en måned.

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Først innførte Asker kommune besøksstans for Anja. Etter to dager forsto kommunen at det ikke var lovlig. Likevel ble plakaten hengende på hoveddøren til Anjas hjem i en måned.**

– Jeg sa til dem at det var ulovlig, men de hørte ikke på meg. De la virkelig det store egget, sier Anja Haralstad (46).

VG har avslørt at minst 133 kommuner innførte besøksstans for over 2400 utviklingshemmede som bor i bofellesskap og omsorgsboliger under pandemien.

Nå viser det seg at tallet kan være langt høyere.

Asker kommune oppga opprinnelig til VG at de ikke har innført besøksstans.

Nå erkjenner kommunen at det ikke stemmer. 169 innbyggere fikk besøksstans til sitt private hjem.

En av dem var Anja Haralstad. Hun har en lett utviklingshemming og bor i Askervangen bofellesskap. Der har hun en privat leilighet med utgang til et fellesområde som hun deler med fem andre.

Kjæresten Tommy bor like ved. Fra 12. mars kunne hun besøke hverken ham eller den tilrettelagte jobben i kantinen til Asker produkt som normalt.

– Da gikk det helt i lås for meg, forteller Anja.

– Jeg isolerte meg i leiligheten og sluttet å kontakte folk, både på boligen og på sosiale medier, forteller hun.

#### Følte seg isolert

Avdelingsleder på Askervangen, Lise Lohne Velund, sier til VG at inten-

#### Dette er saken

● VG har avslørt at 134 kommuner har innført besøksstans i bofellesskap og omsorgsboliger. Dette omfatter minst 2599 personer med psykisk utviklingshemming.

● Tallet har økt siden publisering 20. september ettersom nye kommuner bekrefter besøksstans.

● Et flertall av kommunene begrunner besøksstans i retningslinjene Helsedirektoratet sendte ut 14. mars 2020.

● Ifølge Helsedirektoratet var det ikke lovlig å innføre besøksstans i utviklingshemmedes hjem basert på deres brev

sjonen var å beskytte mot smitte. I dag er hun lei seg for at dette kan ha gjort coronatiden ekstra krevende, både for beboerne og deres familier.

– Jeg vet ikke hva som er verst av ensomhet eller covid-19, men jeg taklet ikke følelsen av isolasjon i det hele tatt, sier Anja i leiligheten sin i Asker.

Før sommeren ba VG norske kommuner oppgi antall



**KJÆRLIGHET:** Da pandemien kom innførte Asker kommune besøksforbud, og utviklingshemmede Anja fikk ikke møte



# BESØKSNEKT



Kjæresten Tommy som normalt. – Det ble veldig mye følelser, så jeg begynte å gråte, forteller Anja om øyeblikket da hun fikk se ham igjen.



**SAMMEN IGJEN:** Anja og Tommy møttes første gang på en fritidsklubb. Denne kvelden serverer Anja rullekake til Tommy.

← personer som var rammet av besøksstans i Asker kommune:

«Det har vært besøksrestriksjoner for å overholde smitteverntreglene, og tett samarbeid med pårørende som har gjort avtaler, det har ikke vært innført besøksstans», svarte kommunen.

Onsdag svarte Asker kommune at 169 utviklingshemmede innbyggere fikk innført besøksstans til boligen sin fra 12. mars. Kommunen skriver at besøksforbudet etter kort tid ble omgjort til besøksrestriksjoner.

#### – Hvorfor svarte Asker at dere ikke har hatt besøksstans?

– Vi ser i etterkant at svaret på VGs innsynsbegjæring er formulert feil, skriver virksomhetsleder Grete Skustad Floberg i Asker kommune.

– Dette burde naturligvis ha kommet frem i kommunens svar på VGs innsynsbegjæring. Vi beklager at det ikke skjedde. Det har aldri vært kommunens intensjon å gi feil opplysninger, skriver hun.

#### Erkjenner feil

Kommunelege Meera Grepp erkjenner at det var feil å innføre generelt besøksforbud og at kommunen hadde strengere smitteverntiltak i innledningen av pandemien enn nødvendig.

– Nedstengingen av samfunnet

var en krevende periode, der det var mye usikkerhet knyttet til hvordan pandemien skulle utvikle seg. Vårt aller største ønske var å beskytte de mest sårbare av oss, sier Grepp.

Fra Askervangen gikk det e-post til alle pårørende.

Signalet var at det var besøksstans.

I tillegg ble det hengt opp plakater om besøksforbud på inngangsdørene til bofellesskapet, bekrefter avdelingslederen på Askervangen.

– Vi ser i etterkant at vi burde ha formulert oss helt annerledes, sier Lise Lohne Velund.

To dager senere forsto de at besøksforbud var ulovlig.

– Dessverre ble det aldri sendt ut skriftlig informasjon til de pårørende om at besøksforbudet ble opphevet, slik det ble gjort da besøksforbudet ble innført, forteller Velund.

#### Kraftige anfall

Plakaten fortsatte å henge på døren i en måned før den ble tatt ned.

– Det kan ha gjort at både beboere og pårørende satt igjen med inntrykket om at besøksforbudet gjaldt lengre enn det gjorde i praksis, sier Velund.

Ingen beboere ble isolert i praksis, med unntak av de første dagene, ifølge Velund.

– Det har også vært gjennomført besøk på Askervangen i løpet av

våren, samtidig som beboere kunne dra på besøk, sier Velund.

Hver uke ble det sendt ut informasjon til pårørende om situasjonen på Askervangen. På dagtid tilrettela egen aktivitetsvakt for aktiviteter ute og inne, opplyser hun.

– Jeg synes de lager et litt glansbilde, jeg, sier Anja.

– Jeg har ikke sett noen aktivitetsvakt, og jeg mener jeg ble isolert, fortsetter hun.

Hun er tydelig på at skiltet som ble hengt på døren i Askervangen bofellesskap ikke opplevdes greit.

#### – Tror du de først og fremst ønsket å beskytte deg?

– Jeg vet ikke. Myndighetene trodde kanskje de skulle hjelpe oss, men de gjorde oss isteden sykere, sier Anja.

Noen dager inn i pandemien begynte hun å føle seg dårlig.

– Jeg var redd det var smitte, og jeg sliter med angst.

– Først blir jeg nummen i fingrene. Så begynner jeg å skjelve og kaldsvette, forteller hun.

– Noen ganger er anfanget så kraftig at jeg besvimer. Når jeg våkner husker jeg ingenting av hva som har skjedd. Det gikk mange tanker gjennom hodet under pandemien, fortsetter hun.

#### Økt stress

Ekspertene sier til VG at mange utviklingshemmede har opplevd

flere psykiske belastninger under pandemien:

– Økt stress, søvnproblemer, depresjonssymptomer og angst er vanlige symptomer på brudd i rutiner og isolasjon, sier psykologspesialist Kari Bøckmann.

Hun har arbeidet med pårørende i mange år og var sentral i utviklingen av nasjonal pårørendeveileder.

– Mange med utviklingshemming risikerer å slite med konsekvensene av pandemien i lang tid fremover, mener sosionom Una Stenberg ved Frambu kompetansesenter for sjeldne diagnoser.

Hennes kollega på Frambu, pedagogisk-psykologisk rådgiver Marianne Bryn, sier smitteverntreglene skapte en spesielt kompleks utfordring for nettopp utviklingshemmede.

– Å se inn i øynene, være tett inn til og holde rundt og klemme ble definert bort av mange tjenesteytere, fordi de måtte skjerme seg selv. Men mange med psykisk utviklingshemming bruker kroppskontakt som kommunikasjon, sier Bryn.

Avdelingsleder Velund på Askervangen sier at alle der har kunnet ha kontakt med andre, både beboere og pårørende. Samtidig har hun forståelse for Anjas opplevelse av situasjonen:

– Vi beklager at vi ikke har klart å ivareta henne på en bedre måte, sier Velund.

I dag tenker hun tilbake på våren 2020 som en krevende, nesten kaotisk tid.

– Det er flere ting vi burde ha gjort annerledes, sier hun.

Hun lister opp: Bedre rutiner for hvordan informasjon fra nasjonale myndigheter og kommunene overlegen når ut til alle ledere, på alle nivåer. Tydeligere på hvilke restriksjoner og smitteverntregler som gjaldt på Askervangen til enhver tid.

– Vi burde også ha involvert både beboere og pårørende mer i utformingen av smittevernrutiner og restriksjonene. Alt dette tar vi med oss videre, sier Velund.

#### Følelsesladet gjensyn

Fra første uken i juni ble Anja kjørt til og fra jobben i Asker produkt igjen.

– Jeg elsker jobben min, sier hun.

En dag fikk hun møte kjæresten Tommy (56) igjen. Hun husker ikke hvilken. Bare at de møttes på tunet uten leiligheten hennes og at det var veldig hyggelig.

Første gang de møttes var på ungdomsklubb i Asker.

– Han er kjempesøt, sier Anja.

– Det ble veldig mye følelser, så jeg begynte å gråte, sier Anja.

– Det gjorde jeg også, sier Tommy.

romny.berg@vg.no

mona.norman@vg.no



**ELSKER JOBBEN:** Fra første uken i juni ble Anja kjørt til og fra den tilrettelagte jobben i Asker produkt igjen.



**ISOLERT:** – Jeg isolerte meg i leiligheten og sluttet å kontakte folk, både på boligen og på sosiale medier, forteller Anja om den første tiden av pandemien.



**SAKTETID:** Hun fotograferte speilbildet sitt mens hun var innendørs og redd. Foto: PRIVAT

# - KALLER DET FO

## Marianne måtte underskrive brev om at datteren



### Slik har VG jobbet

- VG har spurt samtlige norske kommuner hvor mange personer med psykisk utviklingshemming som bor i en omsorgsbolig eller bofellesskap der det er innført besøksstans.

- Svarene omfatter hele eller deler av perioden 1. mars til 1. mai 2020.

- Ifølge kommunene har 2599 personer med psykisk utviklingshemming hatt besøksstans i perioden. 134 kommuner bekrefter at de innførte besøksstans i bofellesskap og omsorgsboliger. Tallet har økt siden publisering 20. september ettersom nye kommuner bekrefter besøksstans.

- I samme periode fattet kommunene 27 tvangsvedtak begrunnet med covid-19 og smittevern. Det er ikke kjent hvor mange som frivillig hadde besøksstans eller om det er fattet andre typer lovlig vedtak.

- 26 kommuner svarer at de har innført portforbud eller bedt beboere om å holde seg innendørs. Dette gjelder 355 utviklingshemmede. Enkelte fikk portforbud mens de ble testet for smitte.

- Funnet er basert på kommunenes egenrapportering og egen definisjon av besøksstans og portforbud.

- Innsynet er besvart av 339 kommuner. Det utgjør 95 prosent av landets kommuner. Ni kommuner har avslått VGs innsynsbehandling.

- Et flertall av kommunene begrunner besøksstans i retningslinjene Helsedirektoratet sendte ut 14. mars 2020. Ifølge Helsedirektoratet var det ikke lovlig å innføre besøksstans i utviklingshemmedes hjem basert på deres brev.

**TOK KAMPEN:** – Jeg valgte å kjempe og å stå frem, fordi jeg vet at så mange andre ikke våger eller orker, forteller Marianne Oma fra Molde.

# OR DØDSDØDSBREVET

## kunne dø av covid-19



Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og HELGE MIKALSEN (foto)

**MOLDE (VG) Da Marianne Oma (57) ville besøke sin multifunksjonshemmede datter, ba kommunen henne undertegne et brev om at datteren kunne dø.**

I dag kan VG avsløre hvordan utviklingshemmedes rettssikkerhet har blitt svekket under pandemien: Mer uhjemlet tvang, dårligere klage muligheter og færre tilsyn.

Ingen hadde fattet noe vedtak da Marianne Oma fikk en e-post 13. mars:

Besøksforbud i alle kommune bofellesskap, skrev Molde kommune.

Brevet handlet om Mariannes mulighet til å besøke sin multifunksjonshemmede datter (33). Datteren er uten språk og mulighet til å forstå hva som skjedde under pandemien. Moren er hennes eneste foresatte. Hun bor i et privat sameie der kommunen leverer tjenester.

– De tenkte at det var deres bolig, fordi personell fra kommunen jobber der, sier Marianne Oma til VG.

Det var Romsdals Budstikke og NRK Møre og Romsdal som først fortalte om familien.

For at hun skulle få komme på besøk, ba kommunen Marianne skrive under på et brev.

– Jeg kaller det for dødsbrevet, sier hun.

I brevet sto det: «Jeg skjønner også at det i verste fall kan bety at (datteren) kan dø om han/hun blir smittet av koronavirus.»

– De ville jeg skulle signere på at jeg forsto at datteren min kunne bli smittet. Og at det i så fall var min skyld hvis hun døde, sier hun:

– De hadde flere titalls ansatte på jobb rundt datteren min, men jeg skulle eventuelt være dødsårsaken? Det er så stygt som det kan bli.

### – Ulovlig tvang

VG har den siste uken avslørt hvordan flere tusen utviklingshemmede fikk innført besøksstans til sine private hjem.

– Når noen blir utsatt for mer ulovlig tvang, så bør kontrollen styrkes. Dessverre ser vi at det motsatte skjedde, sier leder Jens Petter Gitlesen i forbundet for utviklingshemmede.

Mange utviklingshemmede kunne ikke forstå hvorfor foreldre og søsken brått sluttet å komme på besøk.

Flere steder gikk det uker og måneder før de fikk møte sine nærmeste.



**ENGASJERT:** Jusprofessor Hans Petter Graver mener utviklingshemmede ble utsatt for vidtgående inngrep uten noen mulighet til å forsvare sine rettigheter. Foto: TORE KRISTIANSEN

Det var aldri lov å innføre generell besøksstans. Likevel skjedde det over hele Norge.

– Myndigheter på alle plan satte grunnleggende rettsprinsipper til side i den første og kritiske fasen av pandemien, sier jusprofessor hans Petter Graver.

– Det er åpenbart at utviklingshemmedes rettssikkerhet ble svekket. De ble utsatt for vidtgående inngrep uten noen mulighet til å forsvare sine rettigheter. Jeg vil gå så langt som til å si at de ble utsatt for overgrep fra kommunenes side, selv om det skjedde i den beste hensikt.

### Besøksstans

VG kan nå vise hvordan pandemien har påvirket utviklingshemmedes rettssikkerhet:

● Til tross for at norske kommuner innførte besøksstans for 2600 mennesker, ble det bare fattet 27 tvangsvedtak etter helse- og omsorgsloven.

● På samme tid ble det innført besøksrestriksjoner for over 4800 utviklingshemmede.

● Landets fylkesmenn har i samme periode bare fått oversendt tre vedtak om tvungen isolering etter smittevernloven.

● Når en kommune fatter tvangsvedtak blir saken automatisk sendt til Fylkesmannen. Uten vedtak får man ingen selvstendig begrunnelse – og ingen overprøving.

● Det er lov å klage på ulovlig tvang, selv om det ikke er fattet vedtak. Men du må selv finne ut hva du skal klage på og hvem du skal klage til.

● Statens helsetilsyn innstilte alle ordinære tilsyn med helse- og omsorgstjenestene i mars. «Generelt vil fylkesmennene og Statens helsetilsyn tilpasse tilsynsaktivitetene slik at virksomhetene skal kunne prioritere alle ressurser til å håndtere situasjonen», skrev de 18. mars.

● Fra juni ba Helsetilsynet Fylkesmennene gjenoppta og øke gjennomføringen av planlagte tilsyn. Bruk av tvang mot utviklingshemmede er ett av tre prioriterte områder.

● Statens helsetilsyn opplyser at de ikke kjenner til at Fylkesmennene har gjennomført tilsyn med ulovlig besøksstans.

● Det ligger ingen publiserte tilsyn med besøksstans i Fylkesmennenes postjournal.

Da Marianne Oma i Molde får opplest alt dette, er svaret hennes:

– Hva skal jeg si? Hele systemet ble knokket ut. Alt ble satt på frys – også alle kontrollfunksjonene i samfunnet. Prisen ble at en hel gruppe mennesker ble gjort nærmest rettsløse.

### – Diskriminerende

Både Likestillingsombudet, Sivilombudsmannen og Helsedirektoratet erkjenner at rettssikkerheten



**RYSTET:** Likestillings- og diskrimineringsombud Hanne Bjurstrøm mener VGs saker avdekker alvorlige svakheter i utviklingshemmedes rettssikkerhet. Foto: TORE KRISTIANSEN

til psykisk utviklingshemmede ble svekket under pandemien.

– Pandemien har ført til dårligere rettssikkerhet for veldig mange, det gjelder også psykisk utviklingshemmede, sier sivilombudsmann Hanne Harlem til VG.

– Jeg er dessverre ikke overrasket, men likevel dypt rystet over VGs avsløringer og det store omfanget av besøksforbud overfor utviklingshemmede som bor i private hjem, sier likestillings- og diskrimineringsombud Hanne Bjurstrøm.

Bjurstrøm har lest hele oversikten som viser hvordan utviklingshemmedes rettssikkerhet ble påvirket under pandemien, og mener det er et alvorlig inngrep i autonomien.

– Når det skjer i så stor skala og uten lovgrunnlag, så er det et tegn på at en diskriminerende praksis har fått utvikle seg i et omfang som avdekker alvorlige svakheter i utviklingshemmedes rettssikkerhet, sier Bjurstrøm.

I Molde tenker Marianne Oma fortsatt på brevet kommunen ba henne underskrive. Hun var barnevakt og mormor den fredagskvelden det kom.

– Det er det verste brevet jeg har fått i min datters 33 år gamle liv, sier Oma.

Kommunalsjef i helse og omsorg i Molde kommune, Tanja Thalén, skriver i en e-post til VG at de gjorde feil i en stresset situasjon og har tatt lærdom av det.

– Alt dette skjedde i en veldig hektisk og kaotisk periode, der vi brukte all tid på å planlegge og legge til rette for den forestående pandemien, skriver hun.



**KONTROLLORGAN:** Sivilombudsmann Hanne Harlem skal ta vare på den enkelte rettigheter i møte med forvaltningen. Foto: HEIKO JUNGE

# Stortinget vil ha svar etter VG-avsløring

Av MONA GRIVI NORMANAV  
RONNY BERG

**Helsedirektoratet varslers en opprydding i regelverk og Stortinget krever en kartlegging. Sivilombudsmannen vil for første gang besøke kommunale boliger for utviklingshemmede i høst.**

VG avslørte i september at minst 2700 utviklingshemmede har fått innført besøksstans til sine private hjem. Et ufrivillig besøksforbud er et brudd på grunnleggende menneskerettigheter.

Tirsdag denne uken stemte et enstemmig storting for å pålegge regjeringen å kartlegge omfanget av besøksstans og besøksrestriksjoner.

Samtidig varslers myndighetene flere tiltak for å sikre at ingen utviklingshemmede lenger skal bli nektet å ta imot besøk.

Helsedirektoratet varslers at de vil lage en ny veileder og sende alle kommuner. Statens helsetilsyn skriver at det «påhviler kommunene ansvar for å sørge for at de forholdene som VG har avdekket i tidlig fase av pandemien, er/blir brakt i orden».

## – Mer sårbare

I høst vil Sivilombudsmannens forebyggingsenhet for første gang besøke kommunale sykehjem og omsorgsboliger for utviklingshemmede.

– Å besøke denne typen boliger har blitt mer aktuelt som følge av pandemien, skriver sivilombudsmann Hanne Harlem.

Forebyggingsenheten har som mål å avdekke og forebygge tortur og umenneskelig behandling. Tidligere har de gjort tilsyn med statlige institusjoner der nordmenn opplever frihetsberøvelse som fengsler, barnevernsinstitusjoner og psykiatriske sykehus.

– Alle steder der noen er fratatt friheten, vil det være en risiko for at de utsettes for krenkelser av deres menneskerettigheter. Mennesker med utviklingshemming har i ulik grad hjelpebehov og det gjør dem også mer sårbare for krenkelser, skriver Harlem.

– Vi har merket oss de alvorlige forholdene som er blitt beskrevet i VGs artikler. Dette er informasjon vi tar med oss når vi nå planlegger besøk til boliger for mennesker med utviklingshemming.

## Enstemmig storting

Helseminister Bent Høie (H) har tidligere sagt at han ikke mener det er nødvendig å kartlegge det nøyaktige omfanget av ulovlig besøksstans.

Tirsdag fikk han klar beskjed fra et samlet storting. Samtlige partier stemte for et forslag fra Senterpartiet der regjeringen ble bedt om å kartlegge besøksstans for eldre og funksjonshemmede.

Regjeringen kan enten løse det ved å opprette en egen granskning eller tydeliggjøre behovet for en kartlegging i mandatet til koronakommisjonen.

## – Plikt til å følge opp

– Forslaget bygger blant annet på VGs arbeid som viste at dette er et stort samfunnsproblem. Nå har

# HØIE MÅ GRANSKE BESØKSSTANSEN



**AVKREVES SVAR:** Helseminister Bent Høie (H) mente det ikke var nødvendig å kartlegge omfanget av den ulovlige besøksstansen som VG avslørte. Nå har Stortinget pålagt Høie og regjeringen å finne svar på omfanget. Foto: NTB

regjeringen plikt til å følge det opp, sier helsepolitisk talsperson Kjersti Toppe (Sp).

Helsedepartementet svarte torsdag at de ennå ikke har besluttet hvordan vedtaket skal følges opp. Helsedirektoratet forteller at de

nå vil lage en ny veileder som skal gå ut til alle landets kommuner.

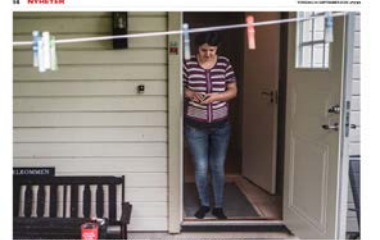
– Vi kommer om kort tid til å sende ut informasjon til kommunene om hvilke regler som gjelder og hvordan vi anbefaler kommunene å veilede og støtte personer som

bor i omsorgsboliger slik at de kan gjøre gode valg ved lokale smitteutbrudd, skriver avdelingsdirektør Helga Katharina Haug.

mona.grivi.norman@vg.no  
ronny.berg@vg.no



20. SEPTEMBER



24. SEPTEMBER



25. SEPTEMBER

## Slik jobbet VG

● VG har spurt samtlige norske kommuner hvor mange psykisk utviklingshemmede som bor i en omsorgsbolig eller bofellesskap der det er innført besøksstans i perioden 1. mars til 1. mai 2020.

● Svarene fra kommunene viser at 2706 personer med psykisk utviklingshemming hatt besøksstans i denne perioden.

● 137 kommuner bekrefter at de innførte besøksstans i bofellesskap og omsorgsboliger. Tallet har siden økt med flere svar.

● I samme periode fattet kommunene 27 tvangsvedtak begrunnet med Covid-19 og smittevern. Det er ikke kjent hvor mange som frivillig hadde besøksstans eller om det er fattet andre typer lovlig vedtak.

● 26 kommuner svarer at de har innført portforbud eller bedt beboere om å holde seg innendørs. Dette gjelder 355 utviklingshemmede. Enkelte fikk portforbud mens de ble testet for smitte.

● Funnet er basert på kommunenes egenrapportering og egen definisjon av besøksstans og portforbud.

● Innsynet er besvart av 95 prosent av landets kommuner.

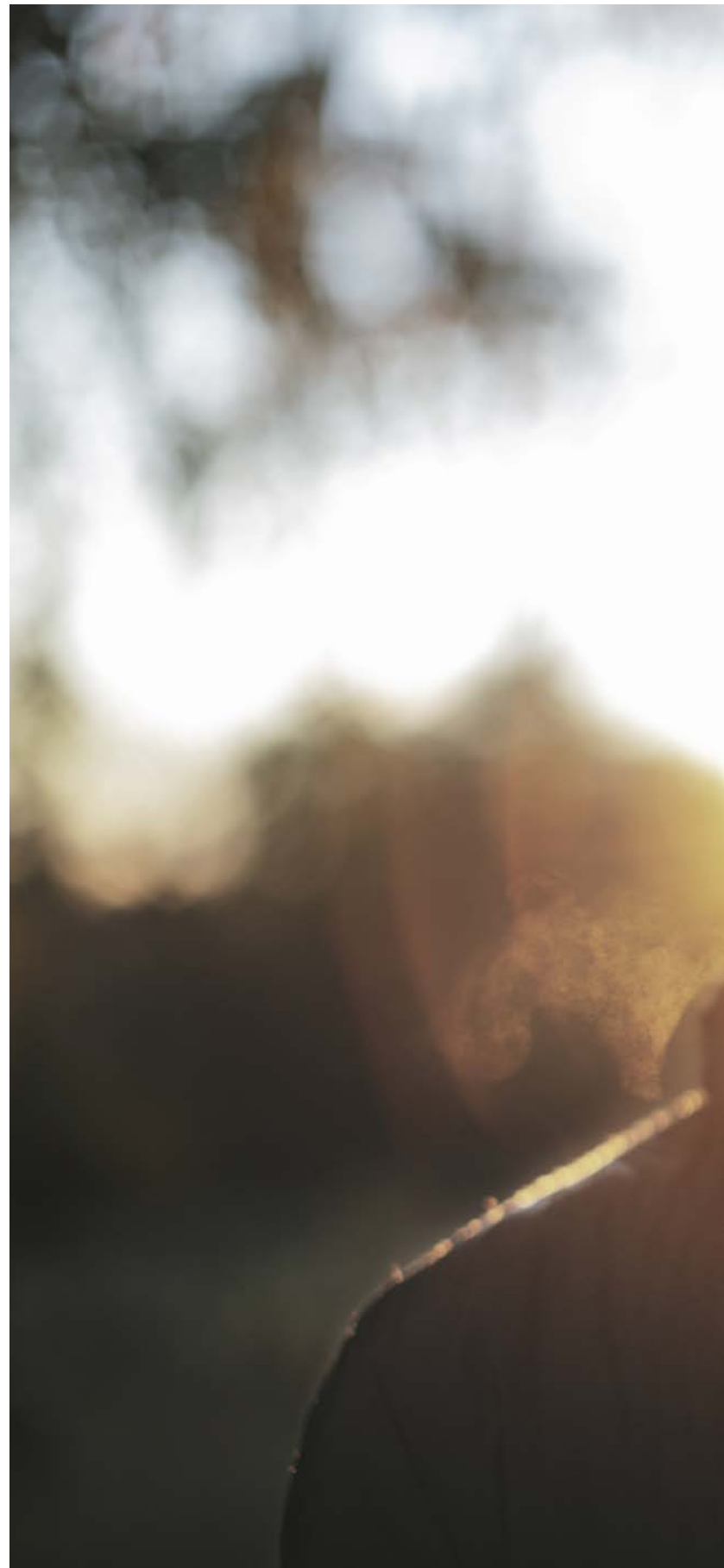
● Et flertall av kommunene begrunner besøksstans i retningslinjene Helsedirektoratet (HD) sendte ut 14. mars 2020, men ifølge HD var det ikke lovlig å innføre besøksstans i utviklingshemmedes hjem basert på deres brev.

## CORONA-KRISEN

# Da hjelpeper



**STENGT:** Da skolene ble stengt 12. mars, ble også døren til helsesykepleier Wenche Andresen låst.



**234 kommuner** satte helsesykepleiere til å løse coronaoppgaver da skolene stengte

**Thomas (16)** trengte akutt hjelp, men ble møtt av en lukket dør

Av RONNY BERG OG MONA GRIVI NORMAN, ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Farmoren til Thomas (16) tok livet sitt under pandemien.**

Skoleeleven hadde akutt behov for hjelp, men skolens

helsesykepleier Wenche Andresen var omplassert til smitte-testing. Nå kan VG avsløre at 234 kommuner satte helsesykepleiere til å løse coronaoppgaver da skolene stengte.

Over natten ble de som er utdannet til å følge opp utsatte barn, beordret til nye arbeidsoppgaver.

Men de sårbare elevene

ble ikke borte da regjeringen stengte skolene 12. mars.

Denne uken innførte myndighetene nye, nasjonale corona-tiltak. Smitten stiger. Skoler og barnehager går fra gult til rødt nivå. Frykten er tilbake.

**Thomas husker da** han og søsknene satt i sofaen på Grefsen i Oslo, og mange var

enda reddere. Det var 13. mars. Foran ham sto moren. Stemmen hennes skalv. – Først tror jeg at jeg fikk sjokk, forteller Thomas.

Farmoren hadde nettopp vært hos frisøren. Det var tre måneder siden farfaren ble funnet død på hytta etter hjertestans.

Fra sengen på gutterommet skrev Thomas til bestevennen, Zokrates:





# ne forsvant

**VG**  
**AVSLØRER**

## Slik har VG jobbet

- Helsesykepleiere er spesialutdannet for å følge opp barn og unge. I kommunene jobber de stort sett i skolehelsetjenesten eller på helses-tasjon.

- VG har spurt samtlige norske kommuner om hvor mange helsesykepleiere som ble satt til å løse corona-oppgaver som smittesporing, smittetesting, coronatelefon, ekstravakter og beredskap.

- 234 kommuner bekrefter at de har satt helsesykepleiere til å løse corona-relaterte oppgaver i perioden 1. mars til 1. mai 2020. Totalt gjelder det over 1300 helsesykepleiere.

- Det utgjør 36 prosent av landets helsesykepleiere.

- For noen gjelder det hele stillingen i flere måneder, for andre dreier det seg kun om kortere perioder og en prosentdel av stillingen.

- Innsynet er besvart av 339 kommuner. Det utgjør 95 prosent av landets kommuner.

### MISTET EN NÆR:

Thomas pleide å besøke farmoren sin ofte. Han tok det svært tungt da hun døde.



ZOKI 🙏

Jeg beklager Thomas det er veldig trist å høre ❤️❤️

MEG

Det er bryllups dagen til farmor og farfar i tillegg

MEG

Vi skulle invitere på middag idag og greier

### Da Thomas fikk komme inn

i huset, fant han et avskjedsbrev ved siden av komfyren.

Ut over kjøkkenbordet og benken hadde farmoren klistret 20 post-it lapper, påskrevet kontonumre, pinkoder, person-

nummer og beskjeder: «Husk å si opp abonnementet på Aftenposten».

På en annen lapp var det skrevet hvor mye penger lillesøsteren skulle få til konfirmasjonsgave neste år.

Det er så mye å tenke på når man skal forlate jorden.

Mobiltelefonen, iPaden og laderne var lagt ved vinduet,

sammen med skjøtet til huset og nøkler til inngangsdøren, hytta og en safe i huset.

Brillene var puttet i etuiet for aller siste gang.

Thomas tok dem ut og løftet dem opp i lyset for å se om det var tårer der.

### I et annet hus

skriver helsesykepleier Wenche Andresen 17. mars: ➔

Hei Thomas. Jeg fikk beskjed om det veldig triste du opplever nå. Prøvde å ringe deg, og prøver å ringe igjen senere. Hilsen Helsesykepleier Wenche på skolen din

## CORONA-KRISEN



**VILLEHJELPE:** Gjennom telefoner på kveldene forsøkte helsesykepleier Wenche Andresen å melde ungdommer hun hadde kontakt med.



Foto: PRIVAT

**NY ROLLE:** I mars ble Wenche Andresen beordret til smittesporing.

**«Jeg skulle ønske at jeg kunne dratt hjem til deg i stedet for å snakke på telefon»**

**Da Thomas og de andre** elevene ble sendt hjem, ble undervisningen flyttet over til en skjerm.

Samtidig ble eksperten på å følge opp de sårbare barna, borte:

Andresen fikk beskjed om å låse kontorene på Engebråten ungdomsskole og Eikelund videregående.

Fra soverommet om kveldene teksten hun elevene hun var mest bekymret for.

– Jeg skjønner at det var lett å peke på oss da skolene stengte. Men det virket som myndighetene glemte at de sårbare barna ikke ble borte, sier Andresen.

– For mange av dem ble behovet for å prate med oss bare enda større.

Brått måtte hun forlate barn

og ungdom som akkurat hadde åpnet seg for henne.

– Vi var ikke lenger i posisjon til å avdekke og hjelpe. Derfor kom det også en følelse av at jeg sviaket dem. Jeg rakk ikke å fortelle hvorfor heller.

Før pandemien var det bare å banke på døren hennes.

«Helsesøstre» ble de kalt inn til i fjor. På kontoret snakker de med barn og ungdom om søvn, kosthold og kjærlighetssorg. Men også selvskading, seksuelle overgrep og vold i familien.

Helsedirektoratet sier de aldri anbefalte at helsesykepleiere ble flyttet vekk fra barn og unge for å jobbe med smittearbeid.

Likevel skjedde dette over hele Norge.

**VG har for første gang**

fått innsyn og analysert hvor mange helsesykepleiere og kommuner som ble berørt.

Nå kan VG avsløre at hver tredje helsesykepleier ble satt til å løse corona-oppgaver i mars og april.

Tall fra norske kommuner viser at over 1300 helsesykepleiere – i 234 kommuner – fikk nye arbeidsoppgaver denne våren.

Flere titalls kommuner som ikke hadde et eneste smittetilfelle, ba likevel helsesykepleiere drive smittearbeid i mars og april.

Jusprofessor Kristin Sandberg kaller VGs funn oppsiktsvekkende.

– Det er veldig uheldig. I en liten kommune er det kanskje én eller to helsesykepleiere.

Det er ingen som overtar deres oppgaver, dersom de må gjøre andre ting, sier Sandberg, som har doktorgrad i barnerett og har ledet FNs barnekomité.

**Helsesykepleier**

**Andresen** spurte kollegaene sine: «Hvor lenge skal vi jobbe med smittesporing?» Ingen visste.

Rett før påske ble hun overført til Feberpoliklinikken på Blindern og spurte der også: «Hvor lenge skal jeg jobbe med dette?» Ingen visste.

– Vi helsesykepleiere ble nesten sett dumt på: «Vet dere ikke at vi er midt i en pandemi?»

Da hun skulle legge seg om kvelden, tenkte hun på jenta som nettopp hadde begynt å snakke om alkohol: Mamma må

drikke vin for å klare å slappe av. Hun drikker når hun ikke skal på jobb.

– Hvordan er det der hjemme nå?» tenkte jeg.

**I huset på Grefsen** lurte Thomas på andre ting:

«Hva tenkte farmor i det siste øyeblikket hun levde? Var det oss, eller var det farfar?»

Thomas åpner porten fra hagen og går ut på en smal sti under gulnende trær. Så er vi på kirkegården. Han må gjennom den for å komme til skolen.

Hvis blomstene på graven blir tørre, vanner han.

Farmor lagde verdens beste eplekake, med frukt fra egen hage.

Hver sommerferie besøkte Thomas henne på hytta ved Drøbak.



**TRENGTE OMSORG:** «Jeg fikk beskjed om det veldig triste du opplever nå. Prøvde å ringe deg, og prøver å ringe igjen senere», skrev Wenche i den første meldingen til Thomas.

**«Med deg kunne jeg snakke uten å ta hensyn til de andre i familien som også var lei seg»**



**DET SISTE BILDET:** Thomas og farmoren i januar. Foto: PRIVAT

**24. mars får han** en ny tekstmelding fra Wenche Andresen:

Thomas husker fortsatt det første hun sa til ham: «*Hvordan går det med deg? Jeg har hørt hva som har skjedd.*»

Hei Thomas 😊 Jeg jobber mye med smittevernsarbeid i forbindelse med Koronasituasjonen. Er på vakt i dag fram til 21.30. Er det greit om jeg heller ringer deg i morgen? Hilsen Wenche, helsesykepleier

Stemmen hennes var varm. – Jeg tror jeg svarte at jeg var sliten, forteller Thomas.

Nå sitter de i hver sin stol på et kontor på Engebråten ungdomsskole. En 190 centimeter lang gutt og hjelperen hans.

– Jeg skulle ønske at jeg kunne dratt hjem til deg i stedet for å snakke på telefon, sier Wenche.

Thomas nikker og sier at han ikke forsto hvor vanskelig han hadde det i begynnelsen.

– Med deg kunne jeg snakke uten å ta hensyn til de andre i familien som også var lei seg.

**Den siste lørdagen** farmoren levde, spiste hele familien middag sammen.

«Husk at jeg kommer til deg på torsdag og støvsuger», sa Thomas.

Farmoren svarte at det ikke var så skittent, så han trengte ikke.

– Det syntes jeg var litt rart. Etterpå har jeg tenkt på om hun planla det allerede da.

Foreldrene og familien hans støtter at han deler tankene sine i VG om da farmoren døde.

**Thomas ble den første** eleven Andresen begynte å følge opp.

Gjennom telefoner på kveldene forsøkte hun å hjelpe enda flere:

– Det er ikke fordi jeg er en helgen. Helsesykepleiere over hele Norge gjorde det samme, sier hun.

Hun mener det var feil å omdisponere dem til andre oppgaver.

– Bevilgningene til hjelpetele-

fonene økte. Politikerne snakket om viktigheten av å ta vare på de sårbare barna. Men vi som de allerede hadde tillit til, og som sto i første rekke, skulle bort?

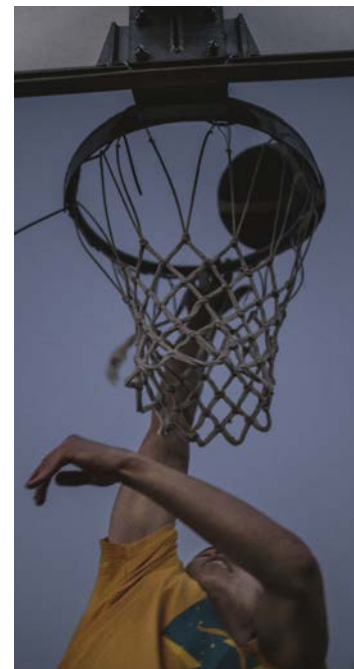
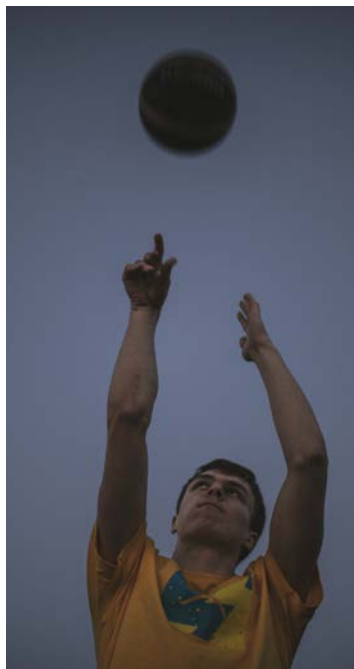
Nedstengingen får konsekvenser på både kort sikt og lang sikt, mener hun.

– Negative mønstre fikk utvikle seg og bli til større problemer enn det trengte, sier Andresen.

**Til en jente som hadde** fortalt henne om selvskading, spurte hun i en tekstmelding: Hvordan har du det?

Da eleven svarte at hun hadde det kjempefint, ble hun enda mer urolig. Hun trodde ikke på det. Derfor spurte Andresen om de skulle snakke på telefon. ➔

## CORONA-KRISEN



**HAREN BASKETDRØM:** Thomas elsker å spille basket. Drømmen er å spille utenlands. Storebroren har spilt på aldersbestemte landslag og onkelen i USA.

Kan jeg tenke på det? var svaret.

– Det var ikke en god følelse, sier Wenche Andresen.

Helsesykepleieren tenkte på ungdommene, med foreldre og søsken med psykisk sykdom.

Skolen og håndballtreningen var fristedene deres.

– Nå var de i stedet fanget hjemme, tenkte jeg.

Noen ganger formidlet hun bekymringen sin videre til en miljøterapeut på skolen.

– Men du kan ikke bare overlevere en relasjon som en pakke til noen andre, sier hun.

#### **På en krok på døren**

på gutterommet henger farfars

## «På banen klarte jeg å koble av i hodet»

slåbrok. Når han våkner hver morgen, har Thomas på seg pyjamasen han fikk av farmor. Den siste presangen. På kommoden har han satt et bilde av de to.

– Jeg tror hun hadde stor sorg, sier Thomas.

Hans 14 år gamle lillesøster tenker på det som en kjærlighetshistorie: Farmor valgte å reise til farfar på bryllupsdagen.

**De neste dagene** var det bare farmor og basket Thomas tenkte på, forteller han.

Bare to timer etter at moren ropte ham ned i stuen, gikk han ut for å spille.

Drømmen er å spille utenlands. Storebroren har spilt på aldersbestemte landslag og onkelen i USA.

– På banen klarte jeg å koble av i hodet.

#### **– Når slapp det taket?**

– Det har ikke sluppet taket ennå. Jeg tenker på farmor hver dag.

**I en e-post** til VG skriver

helsebyråd i Oslo, Robert Steen at pandemien gjorde situasjonen svært krevende:

– Både for helsearbeiderne som skulle være der for barna. Og for bydelene som fikk svært liten tid på seg til å løse oppgaver i en eskalerende krise, men mest av alt for barn som ble utrygge og mer enn noen gang kunne trenge tilgang på støtte fra helsesykepleieren på skolen, sier Steen.

– Smitten steg så raskt at bydelene måtte ta i bruk alle

tilgjengelige ressurser og kompetanse for å håndtere situasjonen. Ingen visste utfallet da, og det er vondt å tenke på hvor mange som hadde det ekstra vanskelig gjennom disse ukene. Vi gjør nå det vi kan for å unngå at helsesykepleiere fra skolehelsetjenesten skal tas ut av skolen fremover og unngå nedstenging av skoler.

*ronny.berg@vg.no*

*mona.grivi.norman@vg.no*



**VED GRAVEN:** Thomas må gå gjennom kirkegården for å komme til skolen. Hvis det er tørt, vanner han blomstene på farmoren og farfarens grav.

## CORONA-KRISEN

## BEKYMRINGSMELD

## Helsesykepleiere ble satt til å jobbe med smittearbeid

Av MONA GRIVI NORMAN, RONNY BERG og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Da mange helsesykepleiere ble satt til å drive smittearbeid i mars, gikk antall bekymringsmeldinger kraftig ned fra skolehelsetjenesten og helsestasjonene.**

For mange barn og unge er skolens helsesykepleier den første de forteller om det som plager dem.

Dersom helsesykepleieren har grunn til å tro at barn blir mishandlet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt, har de plikt til å sende en bekymringsmelding til barnevernet.

I går skrev VG at 234 kommuner satte helsesykepleiere til å løse corona-oppgaver våren 2020. Totalt gjelder det over 1300 helsesykepleiere.

Nå kan VG avsløre at skolehelsetjenesten og helsestasjonene sendte 349 bekymringsmeldinger om nye barn i mars og april.

Det er nesten en halvering fra året før, da barnevernet fikk over 600 meldinger.

#### - Fikk ikke avdekke

VG har fått innsyn i bekymringsmeldinger fra norske barnevernstjenester for perioden 1. mars til 1. mai 2020.

- Det er ikke rart at bekymringstallene gikk ned. Vi var plutselig i en situasjon der vi ikke fikk lov til å avdekke og hjelpe lenger, sier helsesykepleier Wenche Andresen til VG.

I går fortalte hun om bekymringene for barna hun skal følge opp, da hun selv ble satt til å drive smittesporing i mars. Andresen mener det var feil å flytte så mange helsesykepleiere bort fra barn og unge.

Flere av landets største kommuner hadde en nedgang i bekymringsmeldinger fra helsesykepleierne.

#### Fanget opp mindre

I Oslo kommune sank antallet meldinger fra 62 til 35 i mars og april.

Byrådssekretær Kristian Takvam Kindt skriver til VG at en stor andel helsesykepleiere i skolehelsetjenesten ble omdisponert til å jobbe med smittesporing og smittevern i mars og april.

- De traff da ikke barn og unge på skolene, og nedgangen i antall meldinger til barnevernstjenesten fra helsestasjons- og skolehelsetjenesten har sannsynligvis en sammenheng med dette, skriver Kindt.

## VG AVSLØRER

I Stavanger kommune sank antallet bekymringsmeldinger fra 14 til 4 i samme periode.

- Når kontakten reduseres så vil det trolig bety at en fanger opp mindre. Det er derfor sannsynlig at dette har påvirket antallet bekymringsmeldinger, skriver Jone Skjelbred, kommunalsjef for barn, unge og familie i Stavanger.

#### - Var i en krisesituasjon

Flere kommuner bekrefter at de ser nedgangen i sammenheng med bruken av helsesykepleiere. Selv om de fleste også satte inn ressurser for å kartlegge og følge opp sårbare familier da skolene stengte, erkjenner mange at de ser at prioriteringene har fått konsekvenser for barn og ungdom.

- Kommunen var i en krisesituasjon og alle måtte bidra. Det er komplisert, og det har gitt noen konsekvenser, skriver enhetsleder Beate Kristiansen i Moss kommune.

I Moss sank antall bekymringsmeldinger fra helsesykepleiere fra 16 til 3 i mars og april. I Sarpsborg gikk disse meldingene fra ti til én i samme periode.

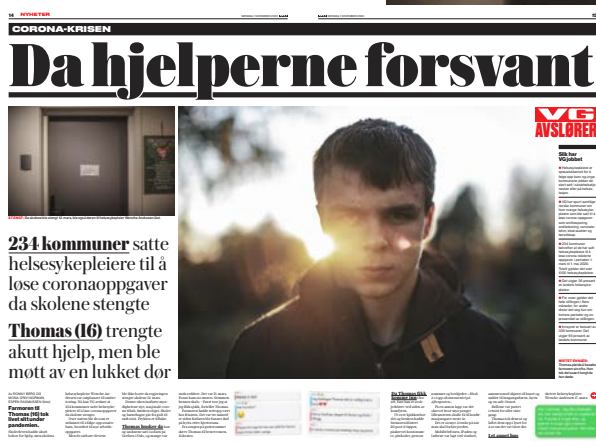
- I denne perioden prioriterte kommunen å kartlegge utsatte barn og ungdom for å sette inn rett tiltak. Det gir derfor ikke noe reelt bilde av situasjonen å se på de ukene for seg selv, skriver Grete Lind, leder for forebyggende virksomhet i Sarpsborg kommune.

Hun peker på at det totale antallet bekymringsmeldinger til barnevernet i Sarpsborg har økt under pandemien.

De fleste helsesykepleierne var tilbake i sine vanlige jobber da skolene åpnet igjen i 11. mai. Men både Oslo, Ålesund, Sarpsborg og Moss bekrefter at noen få årsverk fortsatt



**TOMT:** Da skolene stengte flyttet mange helsesykepleiere ut av kontoret og inn i feberklinikker og smittevernsteam.



VG i går

helsetjenester, sier Carlsen.

17. april sendte Helsedirektoratet ut anbefalinger til alle kommuner der de ble bedt om å opprettholde - eller gjenopprette - et normalt helsetilbud til barn og unge.

**- Var anbefalingene tydelige nok når så mange kommuner har gjort noe annet enn det Helsedirektoratet anbefalte?**

- Det kunne nok kommet enda tydeligere fram i vår anbefaling i mars. Men fra 17. april har vi vært veldig tydelige i våre anbefalinger om at helsetilbudet til barn og unge ikke skal reduseres.

Avdelingsdirektøren understreker at disse anbefalingene også gjelder i dag - selv med smitteoppblomstringen og skjerpede tiltak i oktober.

**- VGs undersøkelser viser en kraftig nedgang i bekymringsmeldinger fra helsesykepleiere til barnevernet. Er dette en forventet konsekvens?**

- Ja, det er en av konsekvensene av manglende tilbud i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, sier Carlsen.

**- Flere kommuner opplyser at de fortsatt bruker noen helsesykepleiere til corona-oppgaver. Er dette i tråd med deres anbefalinger fra i dag?**

- Nei.



**HJELPER:** Helsesykepleier Wenche Andresen ble satt til å drive smittearbeid i

# LDINGER HALVERT



## Slik har VG jobbet

- Helseysykepleiere er spesialutdannet for å følge opp barn og unge. I kommunene jobber de stort sett i skolehelsetjenesten eller på helsestasjon.
- VG har spurt samtlige norske kommuner om hvor mange helseysykepleiere som ble satt til å løse corona-oppgaver som smittesporing, smittetesting, coronatelefon, ekstravakter og beredskap.
- **234 kommuner** bekrefter at de har satt helseysykepleiere til å løse corona-relaterte oppgaver i perioden 1. mars til 1. mai 2020. Totalt gjelder det **over 1300** helseysykepleiere.
- Det utgjør **36 prosent** av landets helseysykepleiere.
- For noen gjelder det hele stillingen i flere måneder, for andre dreier det seg kun om kortere perioder og en prosentdel av stillingen.
- Funnet er basert på kommunenes egenrapportering og egen definisjon av hvem som har jobbet med pandemien.
- Innsynet er besvart av **339 kommuner**. Det utgjør 95 prosent av landets kommuner.
- VG har også spurt samtlige barnevernstjenester hvor mange bekymringsmeldinger de har mottatt fra helseysykepleiere i mars og april 2020.
- I samme periode sank antallet meldinger i nye saker med 43 prosent – fra **612 i 2019 til 349 i år**.
- Innsynet er besvart av **217 barnevernstjenester**. Det utgjør 97 prosent av landets kommunale og interkommunale tjenester.

Oslo kommune. På kveldene sendte hun ofte meldinger til ungdom hun hadde kontakt med.

## CORONA-KRISEN

## I mars satte 40 smittefrie kommuner helsesykepleiere til covid-19-arbeid

## VG-reportasjen

- Helsesykepleiere er spesialutdannet for å følge opp barn og unge. I kommunene jobber de stort sett i skolehelsetjenesten eller på helsestasjon.
- VG har spurt samtlige norske kommuner om hvor mange helsesykepleiere som ble satt til å løse corona-oppgaver som smittesporing, smittetesting, coronatelefon, ekstravakter og beredskap.
- 234 kommuner bekrefter at de har satt helsesykepleiere til å løse corona-relaterte oppgaver i perioden 1. mars til 1. mai 2020. Totalt gjelder det over 1300 helsesykepleiere.
- Det utgjør 36 prosent av landets helsesykepleiere.
- For noen gjelder det hele stillingen i flere måneder, for andre dreier det seg kun om kortere perioder og en prosentdel av stillingen.
- Funnet er basert på kommunenes egenrapportering og egen definisjon av hvem som har jobbet med pandemien.
- Innsynet er besvart av 339 kommuner. Det utgjør 95 prosent av landets kommuner.

**KVELDSARBEID:** Helsesykepleier Wenche Andresen ble satt til å drive smittearbeid i Oslo kommune. På kveldene sendte hun ofte meldinger til ungdom hun hadde kontakt med.

Av MONA GRIVI NORMAN, RONNY BERG, JARI BAKKEN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**De hadde ikke et eneste smittetilfelle, men likevel omplasserte 40 norske kommuner helsesykepleiere til smittearbeid i mars og april.**

Helsesykepleiere er spesialutdannet for å skulle følge opp sårbare barn og ungdom.

Søndag kunne VG avsløre at helsesykepleiere i 234 kommuner ble bedt om å løse coronaoppgaver i mars og april.

Mange kommuner forteller om et stort smittetrykk i mars. Køer av syke som måtte testes, ukontrollert smitte som måtte spores og vakter som måtte fylles når ansatte var i karantene.

Men også i kommuner som ikke hadde en eneste smittetilfelle, fikk helsesykepleierne nye oppgaver.

VGs fått innsyn i omplassering av helsesykepleiere fra norske kommuner og analysert tallene opp mot historiske smittetall fra VGs smitteoversikt.

Analysene viser at 55 kommuner som ennå ikke hadde oppdagat et smittetilfelle 1. april ba helsesykepleiere bidra i smittearbeid. 40 av kommunene hadde ennå ikke oppdagat et smittetilfelle 1. mai.

**Kritisk professor**

– Dersom mange kommuner som ikke har hatt smittespredning, satte helsesykepleiere til å løse coronaoppgaver er det oppsiktsvekkende,

# «OPPSIKTS- VEKKENDE»

sier jusprofessor Kirsten Sandberg ved Universitetet i Oslo.

Sandberg sier at hun forstår at det var et behov for å forberede seg på hva man skulle gjøre **dersom** det ble mye smitte i kommunen.

– Men det burde ikke vært tatt ressurser fra den gruppen som trengte mest oppfølging da skolene stengte, sier hun.

VG har vært i kontakt med flere av kommunene som ikke hadde smittespredning i mars og april. Mange peker på at helsesykepleiere har spesialkompetanse på smittevern.

– Vi måtte benytte alle ressurser og all kompetanse for å jobbe frem en organisasjon som skulle kunne takle smitte hvis og når den kom.

Så ja, vi mener dette var en riktig prioritering på det aktuelle tidspunktet, sier helse- og omsorgssjef Øystein Kyrre Johansen i Tynset kommune.

Helsesjefen understreker at Tynset gjorde sitt beste for å følge opp de sårbare barna da skolen stengte, blant annet opprettet de en samhandlingsgruppe med ledere fra skole, barnehage, helsestasjon, PPT og barnevern.

**Kommuner: Nødvendig**

– Det har fungert godt, men det erstatter ikke en oppgående skolehelsetjeneste. Vi kommer til å bruke andre ressurser inn i smittesporingsteamene fremover, nettopp for å skjerme helsesykepleierne og skolehelsetjenesten, sier Johansen. Samtlige kommuner VG har

**Da hjelperne forsvant**

VG 1. NOVEMBER

var i kontakt med mener at vurderingen var riktig, slik situasjonen var i mars.

De fleste kommunene opplyser at helsesykepleierne var tilbake i vanlig jobb da skolene åpnet i mai, men at flere har brukt en prosentdel av stillingen sin til å besvare coronatelefonen eller bistå ved smittesporing helt frem til i dag.

VG har vært i kontakt med Helsedirektoratet som sier at de aldri anbefalte kommunene å bruke helsesykepleiere til smittesporing, smittetesting og andre corona-oppgaver i mars. Likevel bekrefter myndighetene at de er kjent med at mange kommuner reduserte helsetilbudet til barn og unge da skolene stengte. 17. april ba Helsedirektoratet alle

kommuner opprettholde – eller gjenopprette – et normalt helsetilbud til barn og unge.

VGs analyser viser at rundt 40 kommuner som ikke hadde hatt et smittetilfelle per 1. mai, likevel ba helsesykepleiere løse coronaoppgaver.

**– Var dette i tråd med helsedirektoratets retningslinjer i kommuner uten smitte?**

– Nei, sier avdelingsdirektør Ellen Margrethe Carlsen.

**– Flere kommuner mener det var nødvendig å bruke helsesykepleiere for å løse smittearbeidet på en god måte. Tar de feil?**

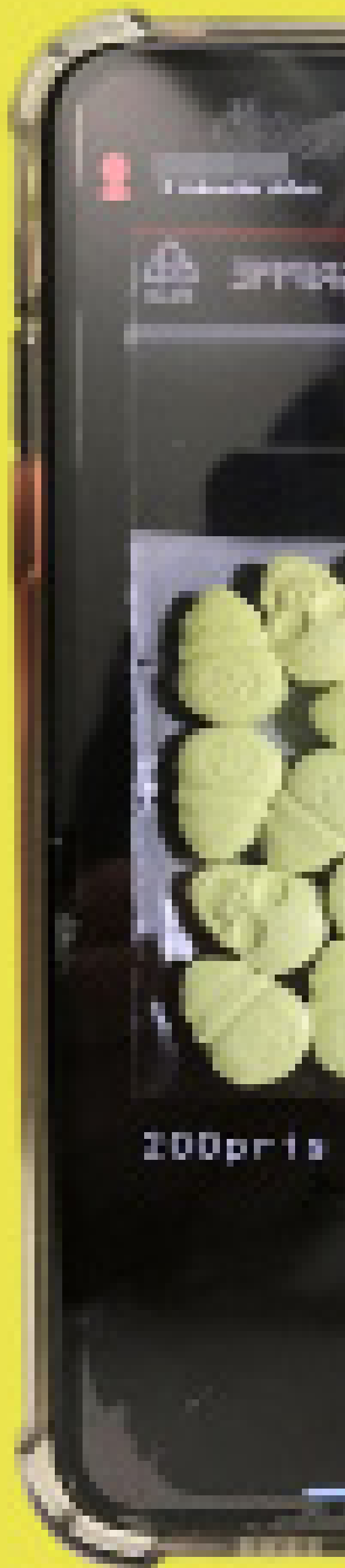
– Jeg skal ikke slå fast hvem som tar feil. Men vi har aldri anbefalt at man skal legge ned tjenestetilbudet til barn og unge.

mona.grivi.norman@vg.no  
ronny.berg@vg.no  
jari.bakken@vg.no

**Etter covid-19-  
utbruddet  
oppstår nye  
rusmiljøer flere  
steder i Norge.**

**Barn ned i 14-  
årsalderen  
endrer brått  
adferd. Jenter  
bytter sex mot  
små tabletter.**

**I Molde går det  
under radaren  
til politiet.**







**UROVEKKENDE:** Førstebetjent Richard Merlid i Molde-politiet er overrasket over bruken av MDMA blant barn og ungdom. - Sånn har det ikke vært her før. Dette er nytt, sier han.

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og GABRIEL AAS SKÅLEVIK (foto)

## En håndfull mødre i byen varslet om noe urovekkende som skjedde med barna deres: De var ikke til å kjenne igjen.

En jente begynte å frakte penger i en brødpose. En annen fortalte politiet at hun dagen før hadde prøvd å ta livet sitt.

I løpet av noen få uker på sensommeren spredte fenomenet seg som en slags pandemi til ca. 30 gutter og jenter. Noen av dem bare 14 og 15 år.

Skoleflink ungdom, som ifølge politiet ikke hadde prøvd noen ting, begynte å teste ut farligere og farligere rusmidler. Først MDMA og ADHD-medisin. Deretter kokain, amfetamin og til slutt LSD.

Politiet forsto ikke hvorfor.

Kan det handle om ensomhet? tenkte en betjent.

### - Sjokkerende

VG kan i dag dokumentere hvordan ansvaret for å oppdage omsorgssvikt ble flyttet fra det offentlige til det private under corona-utbruddet.

Tall VG har innhentet fra 217 norske barnevernstjenester, som viser at politiet, helsevesenet og skoleansatte sendte færre bekymringsmeldinger til barnevernet i mars og april i år enn de samme månedene i fjor.

I mars og april i år sendte naboer, venner og slektninger nesten dobbelt så mange bekymringsmeldinger som i samme periode i fjor.

På den måten oppdaget politioverbetjent Eirik Valved (44) MDMA-bruken blant unge i Molde.

- Jeg syntes det var sjokkerende. Og fortsatt står vi midt i det, sier avsnittslederen for etterretning og forebygging.

Åtte hendelser etter sommerferien fikk Valved til å forstå at Molde har fått et problem byen ikke hadde før.

Det er 26. august. For første gang får Merlid høre ordet «knips» i Molde.

Andre kaller MDMA for Emma, Molly, E og Adam.

En ny mor ringer. Hun har funnet penger på rommet til datteren og vet ikke om de stjålet eller stammer fra salg. Hun forteller om et nytt miljø i Molde sentrum.

«Er det et helt miljø? Kan det være sant?», tenker politioverbetjent Eirik Valved.

- Hva skal jeg gjøre? spør moren.

- Det er nå vi våkner, sier Valved.

### Får et tips

Politioverbetjenten skritter over Rådhusplassen i uniform, etter å ha vært på et møte med kommunen. Da ringer telefonen.

Han får et tips om en mindreårig jente som oppholder seg i sentrum, bærende på en brødpose med penger.

Han får vite alderen hennes, hårfargen og antrekket.

Det er nesten for usannsynlig til å være sant, men han ser henne foran seg, blant en gruppe ungdommer.

«Jeg vil at vi går herfra sammen. Hold hendene i lommen», sier han til henne.

På politistasjonen spør Valved om hun oppbevarer MDMA i bh'en sin.

- Hun så veldig preget ut. Så fikk jeg noen få piller av henne.

Valved synes tablettene ser ut som godteri. Det lukter halspastiller, når han løfter dem til nesen.

I samme periode er MDMA i ferd å bli et problem i Ålesund, Haugesund, Kristiansund og flere andre norske byer. Men det vet ikke Valved ennå.



### Får liste med navn

Førstebetjent Merlid får en liste med 12 fornavn av en mamma.

Før pandemien kom i mars, pleide han å få slik informasjon fra lærere og miljøveiledere.

Sammen med politibetjent Terje Holen går han ned til bussterminalen og torget, kledd i sivil tøy. De to mennene spør og kartlegger, og snart har de etternavn på alle 12.

Senere finner de ytterligere tre brukere gjennom en beslaglagt mobiltelefon

«Nå ruller snøballen», sier politioverbetjent Valved i dag.

Han satt på hjemmekontor da skolene stengte. Der forberedte han seg på det verste: Seksuelle overgrep. Vold i hjemmet.

Samtidig utarbeidet han ulike hypoteser og scenarier og tenkte aller mest på: Hvordan skal vi klare å fange opp barna? Han skrev til politiets samarbeidspartnere i kommunen og skolene:



«Et helt miljø?

Kan det være sant?»



**PÅ JOBB:** Politibetjentene Terje Holen (t.v) og Richard Merlid går mot sentrum for å se etter ansikter de ikke har sett før.



**SYNLIG:** Flere steder i byen, som her på torget, ser politiet

## «De er jo barn. De sitter på stasjonen her, nesten»

«Vi ønsker tidlig varsling om det er hendelser, trender, uheldige situasjoner, kriminalitet som følge av tiltak som er satt inn mot covid-19.»

Hver uke var politiet i kontakt med rektorene på telefon, e-post og sms.

– Vi var rigget til å ta imot den bølgen av elendighet som vi trodde skulle komme, sier Valved.

Det kom ingenting.

– Vi ble veldig overrasket. Fra uke til uke ble vi mer og mer overrasket, sier han.

Det var ingen varsler om barn og ungdom som slet, forteller Valved.

Ansvarlig for skole og opplæring i Molde kommune, Ivar Ola Vereide, har ikke detaljert kunnskap om hver enkelt skole under pandemien, sier han.

– Det var helt stille. Bekymringsfullt stille, sier politioverbetjent Valved.

Utenfor et hus i Molde parkerer kollegaene Merlid (49) og Holen (34) uanmeldt. De har mottatt flere bekymringsmeldinger.

### Forteller bekymringsløst

En mor slipper dem inn på datterens rom. Hun er 14 år og ligger smilende på sengen. På nattbordet står en flaske Smirnoff Ice.

«Vi er her for å høre hvordan du har det?» sier Merlid.

Bekymringsløst forteller jenta at hun har begynt å bruke MDMA, husker Merlid.

Hun beskrev det som en virkelighetsflukt som ga henne glede og energi og åpnet henne som person. En tynn, liten jente. Sjarmerende, smart, utadvendt og kul, litt som Zlatan, beskriver Merlid.

– Hun snakket om MDMA på samme måte som en kokk beskriver en gourmetopplevelse på en restaurant, forteller han.

– Hun ville bare fortsette. Hun syntes livet lekte, sier han og blir alvorlig:

– Hvis du tenker deg ti lys i varsellampen, så var dette ni.

En 15 år gammel gutt blir kalt ned til politistasjonen for en bekymringssamtale. Han sier til førstebetjent Merlid at han bruker MDMA. Nå er han klar for å ta neste skritt og prøve LSD.

Merlid husker at han syntes det høstes «helt hinsides» ut.

– De er jo barn. De sitter på stasjonen her,

nesten så de må ha pute for å rekke opp til bordet, sier han.

Han går til sjefen sin: «Faen, Eirik, de tror ikke det er farlig?»

«Hvordan i all verden skal vi få dem til å skjønne at det farlig?» svarer politioverbetjent Valved.

### Potensielt dødelig

Merlid sier at stoffet potensielt er dødelig og kan gi langvarige psykiske skader, som panikkangst og depresjoner.

– Det kan få deg til å gjøre grenseoverskridende ting, fortsetter han.

Det bekrefter Jannie Rasmussen, som jobber med rus og psykisk helse i kommunen.

– Vi har fått vite at jenter har byttet seksuelle tjenester mot tabletter, sier Rasmussen.

– De tenker ikke på det som galt der og da, for det er rusen de skal ha. Senere ser de helt annerledes på det, noe som kan få konsekvenser for deres psykiske helse.

### Slik har VG jobbet

● VG har spurt samtlige norske barnevernstjenester om hvem som sendte bekymringsmeldinger til barnevernet i perioden 1. mars til 1. mai 2019 og 1. mars til 1. mai 2020.

● VG har bedt om et uttrekk av meldingene i nye saker. Altså meldinger som gjelder nye barn, ikke aktive saker der barnevernet allerede er inne med tiltak rundt familien.

● I en to måneders periode fikk barnevernet 8750 nye bekymringsmeldinger, det er rundt tusen færre enn året før.

● Til sammen 18437 meldingene er fordelt på tolv kategorier meldere: Barnevernstjeneste, Politi/lensmann, Skole, Mor/far/foresatte, Andre privatpersoner (inkl. naboer, venner, øvrig familie og barnet

Politiet i Molde bestemmer seg for å advare gjennom et intervju i lokalavisen:

I fjor ble det beslaglagt 534 MDMA-tabletter i Møre og Romsdal. Bare i løpet av årets seks første måneder er det beslaglagt 1711 tabletter, ifølge tall fra Kripos.

– Økningen skjer i de fleste politidistriktene i Norge, sier Kari Solvik, leder for seksjon for narkotikaanalyse ved Kripos.

Under en bekymringssamtale på politistasjonen kaller en 16 år gammel jente pillene for «X».

På nettet har hun kjøpt en dosett. Et lite skrin med plastlokk og mange små rom. Det er ment som hjelp til personer som bruker flere legemidler, for å få oversikt over hvilke piller de skal ta til hvilken tid. I hvert av rommene puttet 16-åringen MDMA i ulike farger, styrker og vekt.

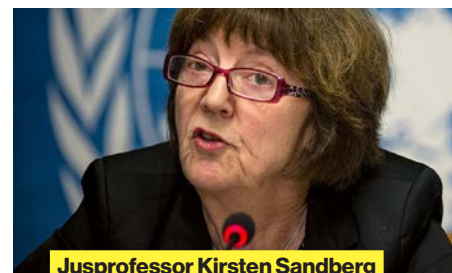
Før drakk hun alkohol. Seks uker senere bruker hun MDMA fire ganger i uken, forteller hun Merlid. Hun sier at hun er «i et

selv), Lege/sykehus/tannlege, Barnevernvakt, Skolehelsetjeneste/helsestasjon, Barnehage, Andre (inkl. anonyme meldinger), Andre offentlige (inkl. krisesenter, PPT, UDI) og NAV.

● Da samfunnet stengte ned sank antallet bekymringsmeldinger fra lærere, barnehager og skolehelsetjeneste kraftig. Det kom 902 færre meldinger fra disse gruppene.

● Antall meldinger fra offentlige tjenester ble kraftig redusert i perioden, samtidig økte antall meldinger fra privatpersoner, både i og utenfor familien.

● Innsynet er besvart av 217 barnevernstjeneste. Det utgjør 97 prosent av landets kommunale og interkommunale tjenester. En kommune har avslått VGs innsynsbegjæring.



Jusprofessor Kirsten Sandberg

lite sjokk».

– Hun snakket om gram, doseringer, farger og virkning, forteller førstebetjent Merlid.

### Prøvde å ta livet sitt

I flere år jobbet han i det tyngste rusmiljøet Oslo.

– Etter seks uker med MDMA brukte hun de samme uttrykkene som jeg hørte på «Plata».

Flere og flere blir innkalt av politiet. En ung kvinne forteller at hun dagen før prøvde å ta livet sitt, med tabletter. Hun ønsker å ta en høyere utdanning ved et universitet. Samtidig er hun suicidal.

– Det var forferdelig brutalt å høre på henne, sier førstebetjent Merlid.

– De få timene med rus var den eneste gleden hun hadde i livet. MDMA holdt henne oppe, forteller han.

Det er september.

– Begynte dette i juli, og vi forsto det ikke? Eller begynte det uken før den første moren ringte oss? spør politioverbetjent Valved i dag.

– Svaret er at vi ikke vet.

### – Det gikk under radaren til politiet?

– Ja, det vil jeg si. Enten gikk det under radaren vår, eller så oppsto problemet helt plutselig.

Hvilke konsekvenser fikk det for barnevernet?

VG har spurt samtlige norske barnevernstjenester om hvem som sendte bekymringsmeldinger i nye saker fra 1. mars til 1. mai i år. Funnene har VG sammenlignet med samme periode i fjor.

Tallene viser at nye bekymringsmeldinger sank fra 9687 til 8750 i perioden. Det kan bety at opptil tusen barn ikke ble fanget opp.

Mens antall bekymringsmeldinger fra offentlige kilder ble redusert med 1300



ungdom samle seg etter skoletid.

**BEHANDLER:** Jannie Rasmussen jobber med rus og psykisk helse i Molde kommune, deriblant med ungdom som har brukt MDMA.

## «...en så de må ha pute for å rekke opp til bordet»



**Wenche Strand,**  
enhetsleder barnevernstjenesten

10 personer har forpliktet seg til månedlig rustesting og samtale med kommunen etter sommerferien.

Det var fatalt at hjelpeapparatet stengte under pandemien, tror Jannie Rasmussen, kommunens avdelingsleder for Forebygging og Tidlig innsats:

– Vi klarte å opprettholde kontakt med alle. Men å møtes på telefon, er ikke det samme som å møtes fysisk. Vi merket at de sårbare ungdommene trengte mer, sier Rasmussen.

– Nesten daglig hadde jeg kontakt med barn som opplevde ensomhet og utenforskap. Det er jo hjerteskjærende, sier Kjetil Kirkevåg, miljøveileder ved en skole i Molde.

### Søker fellesskap

Utekontakt Andreas Henriksen forteller at ungdom som søker etter fellesskap eller bekreftelser, alltid er velkomne i et rusmiljø.

Politibetjentene Holen og Merlid ser dem på benker rundt omkring i sentrum. Unge gutter og jenter. Flere av dem tar han en lang prat med. For årsaken til at Merlid ble politimann, er først og fremst at han vil hjelpe folk.

– Vi spør ofte barna våre om hvordan det gikk på trening og skolen. Men spør også: Hvordan har du det på sosiale medier? Hva vet du om knips? Politiet ønsker at foreldre skal ta den praten også. Det kan lønne seg.

På politistasjonen stiller han alle det samme spørsmålet:

«Hvordan har du det inni hodet ditt? Inni magen din?» «Hvis du våkner om morgenen med en klump i magen: Hvem prater du med da?»

– Noen svarer mamma eller pappa. Andre sier venner. Så spør jeg alltid: Har du en bestevenn?

Merlid kikker opp:

– Da svarer mange nei.

Rusproblemer berører han ikke dypt. Men når unge beskriver sin ensomhet, gjør det inntrykk.

– Det er vondt å høre fra et barn at det føler seg alene, sier han.

– Når du graver i hjertene deres, er det noen sår der.

De ble nok større og større under pandemien, tenker Merlid. Og han har en forklaring: Å sitte ti uker foran datamaskinen alene er noe annet enn å ha ti mennesker rundt deg og le.

– Jeg synes det er innlysende at det gjør noe med hodet ditt.



**UTEKONTAKT:** Andreas Henriksen forteller at ungdom som søker etter fellesskap eller bekreftelser, kan finne det i rusmiljøet.

meldinger, økte antall meldinger fra «andre privatpersoner» med over 300. Det er en økning på 42 prosent fra året før.

– Det kan være at omsorgssvikten ble mer synlig i nærmiljøet under pandemien, sier jusprofessor Kirsten Sandberg – tidligere leder for FNs barnekomité.

Hun mener tallene viser at ansvaret for å oppdage omsorgssvikt på et vis ble privatisert da offentlige tjenester stengte ned.

– Men det er et offentlig ansvar at sårbare barn blir sett og fulgt opp, sier Sandberg.

### Bekymringsmeldinger halvert

Antallet bekymringsmeldinger ble i april halvert i forhold til samme måned i fjor, oppgir Wenche Strand, enhetsleder for barnevernstjenesten i Molde, Aukra og Vestnes.

– Vi jobbet på spreng hele tiden og hadde mye kontakt med dem vi allerede hadde kontakt med. Men vi fikk kanskje ikke kjennskap til så mange nye barn og unge med behov for hjelp.

– Når fikk du vite om problemet med MDMA?

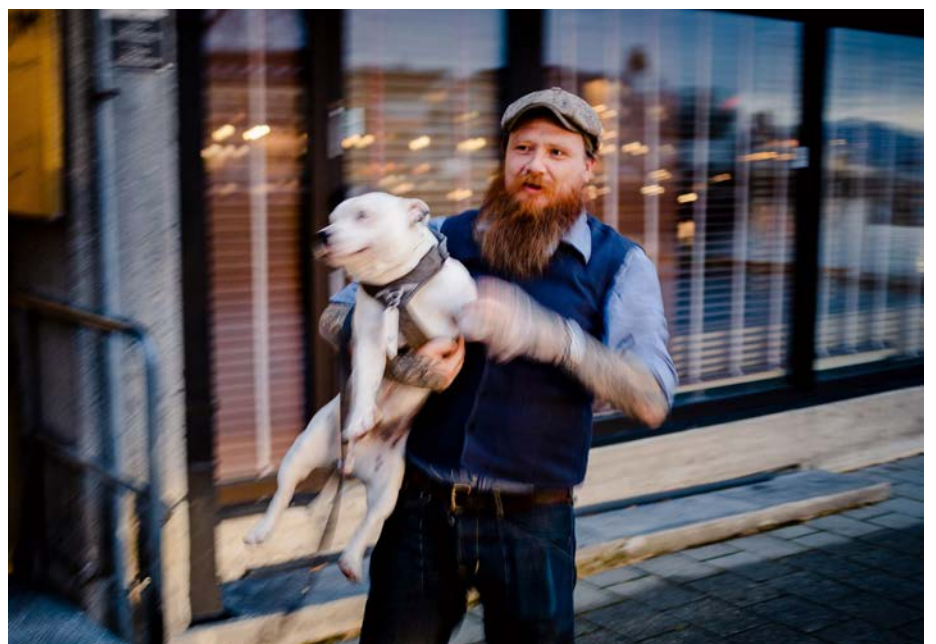
– Det var i et orienteringsmøte med politiet i september.

Politioverbetjent Valved forteller at de i mars og april sendte 15 bekymringsmeldinger til barnevernet i Molde. Kun to av disse gjaldt nye barn.

– Hva tenker du om at privatpersoner overtok mer ansvar for å oppdage omsorgssvikt og kriminalitet?

– Jeg tenker det er bra at foreldre tør å bruke oss. Jeg skulle ønske at de gjorde det enda mer. Jo tidligere vi får tips, jo bedre kan vi gjøre jobben vår.

Han har aldri bøtelagt en ungdom. Politiet i Molde avdekker og synliggjør problemet og sender det fra seg.



**HJERTESKJÆRENDE:** Miljøveileder Kjetil Kirkevåg snakket nesten daglig med barn som opplevde ensomhet og utenforskap under pandemien.

**CORONA-KRISEN**

# AKUTT BARN



**HASTESAK:** Ane Fjellanger, Hege Lund Berntsen og Mari Hagve haster over den regnvåte parkeringsplassen utenfor politihuset i Sandvika. I vesken har de med seg akuttvedtaket som ble

# NEVERN

Av MONA GRIVI NORMAN, RONNY BERG, JANNE MØLLER-HANSEN (foto)

## Da Norge stengte ned, økte antall nye bekymringsmeldinger hos landets barnevernsvakter kraftig. De jobber med sakene som ikke kan vente.

Avdelingsleder Ane Fjellanger fra barnevernsvakten småløper opp trappen til møterommene i andre etasje på barnevernstjenestens lokaler i Bærum.

Det er innkalt til akutt-drøfting. Hun lukker døren bak seg.

**VG har fått være til stede** på barnevernsvakten i Asker og Bærum gjennom en hel dag. Alle navn og saker er blitt anonymisert for journalistene, men alt som skjer er ekte.

Det er ikke sikkert det skjer så mye mens dere er der, advarer barnevernssjefen på forhånd.

Men det skal skje noe som bare hender noen få ganger i året.

Samme morgen får barnevernet en rapport som krever at de må vurdere en omsorgsovertagelse. Her og nå.

I hele 2019 skjedde det 15 ganger.

**Inne på akutt-drøftingen** sitter barnevernskonsulenter og ledere fra barnevernsvakten og avdeling Barn i coronaavstand langs veggene på møterommet.

Ane Fjellanger leser opp rapporten som har kommet fra en samarbeidspartner.

Barnevernskonsulentene forteller om dialogen med familien. Alle hjelpetiltakene som er forsøkt de siste ukene og månedene. Hvordan barnets tilstand

er forverret. Et beredskapshjem står klare til å ta imot barnet.

Nå henter de inn barnevernssjefen. Det er hun som må fatte det endelige vedtaket om omsorgsovertagelse.

– Nå blir jeg ganske formell her, sier barnevernssjef Mari Hagve:

– Dette er det mest inngripende vi kan gjøre, så nå må vi ha alt det formelle på plass.

Hun går gjennom listen med momenter som skal være vurdert faglig og juridisk:

Hva blir konsekvensen for foreldrene? Har vi forsøkt alle andre utveier? Hva er konsekvensen for barnet dersom vi ikke gjør noe?

– Er vilkårene for omsorgsovertagelse til stede? spør Hagve.

Barnevernssjefen ser seg rundt i rommet.

– Det er lov å være uenig, legger hun til.

En setning blir gjentatt flere ganger når de ansatte svarer: «Det er

overveiende sannsynlig at barnet vil bli vesentlig skadelidende».

Akuttvedtaket fattes. Det skal iverksettes så raskt som mulig.

På overlappingsmøtet gir Ane Fjellanger beskjed til kveldsteamet som nettopp har kommet på jobb i barnevernsvakten. De skal hente barnet og kjøre til beredskapshjemmet.

– Vi skal få montert barnesetet før dere kommer, nikker barnevernspedagog Brita Mølmen på dataskjermen.

**Barnevernsvakten er barnevernets** akuttjeneste og tar seg av de hendelsesstyrte sakene.

Det er barnevernsvakten som svarer på alarmtelefoner og blir med på politiets utrykninger når det er barn til stede.

VG har undersøkt hvordan bekymringsmeldingene til barnevernet endret seg da skoler, barnehager og offentlige tilbud ble stengt i mars.

Ved å analysere 18 000 meldinger fra 217 barnevernstjenester har VG fått et unikt innsyn i hvordan ansvaret for å oppdage omsorgssvikt ble flyttet fra det offentlige til private.

Nå kan VG avsløre at selv om det totale antallet bekymringsmeldinger gikk ned, var det en kraftig økning i meldinger fra barnevernsvakt.

– Det tyder på at flere barn ble utsatt for alvorlige akutte situasjoner, sier jusprofessor Kirsten Sandberg ved Universitetet i Oslo. Hun har doktorgrad i barnerett og er tidligere leder i FNs barnekomité.

– Det er et svært bekymringsfullt funn at det har vært en økning i meldinger til barnevernsvakt. Det kan bety at flere barn har opplevd situasjoner som har utsatt dem for alvorlig risiko, sier Sandberg.

**På barnevernsvakten i Bærum** har det vært full drift under hele pandemien. Fra det ble satt krisestab 11. mars og gjennom nye smittekorder i november.

Døgnet rundt, syv dager i uken, er barnevernsvakten på jobb.

Krisestaben holder fortsatt daglige møter. I begynnelsen av november hadde Bærum det høyeste antall coronasmittede på et døgn. → Men fortsatt er det ingen av de



Kirsten Sandberg



**LEDER:** Ane Fjellanger (53) er avdelingsleder for barnevernsvakten og har jobbet der i 18 år.

## CORONA-KRISEN



**BARNEVERNSSJEF:** Mari Hagve er øverste sjef for barnevernstjenesten i Bærum.

← ansatte i barnevernstjenesten som har fått påvist corona.

Ane Fjellanger (53) gnir hendene med antibac før hun setter seg.

– Vi har øvd på skrekksenarioene. Hva gjør vi dersom veldig mange blir smittet samtidig? Eller dersom vi må inn i et hus der hele familien er slått ut av corona? sier hun.

– Vi er de siste som kan legge ned arbeidet. Vi er nødt til å dra hjem til folk, sier Hege Lund Berntsen (51).

**Hege har jobbet ved barneverns-vakten i 21 år.** Ane har bare vært der i 18 år. Nesten alle kollegene deres er kvinner. Sosionomer og barneverns- og pedagoger som trives med turnus og dager som aldri er like.

– Du vet aldri hva som vil skje når du kommer på jobb, sier Hege.

De siste årene har det vært arrangert demonstrasjoner mot norsk barnevern i Polen, India og USA, men Hege Lund Berntsen forteller at hun har opplevd veldig lite trusler og sinne rettet mot henne.

– Selvsagt er det fortvilte situasjoner der det er mye frustrasjon, men jeg prøver alltid å møte folk ærlig – fortelle grunnen til at vi er der og hva vi er bekymret for. Også voksne som har gjort noe de ikke burde, skal bli møtt med respekt, sier hun.

– I situasjoner som kan føles voldsomme, må vi alltid huske på hvem dette er er mest akutt for. Det er ikke oss.

**– Hva synes du er det vanskeligste med jobben?**

– Tvilstilfellene, sier Hege bestemt: – Mange tenker nok at akutt-plasseringene er det vanskeligste vi gjør. Men da er det så grundige vurderinger som ligger bak at vi er trygge på at det er barnas beste.

På kvelden og i helgene har barnevernsvakten kontorer på politihuset i Sandvika. Herfra skal de



**BARNEVERN SVAKT:** Hege Lund Berntsen (51) er barneverns- og pedagog og har jobbet ved barnevernsvakten i Asker og Bærum i 21 år.

dekke Norges femte og åttende største kommuner, Bærum og Asker.

**På dagtid jobber barneverns-vakten sammen med resten av barnevernstjenesten i Bærum.**

Nå er klokken 13 og det er tid for mottaksmøte, som holdes to ganger i uken. Siden forrige møte har det kommet inn 24 nye bekymringsmeldinger.

På møtet sitter det ledere fra avdeling Undersøkelse, Barn, Ungdom og Mottak. Målet er at alle skal kjenne hvilke saker de jobber med.

Ane Fjellanger leser meldingene ord for ord.

Det er bekymringer fra politi, helse- og sykepleiere, foreldre og anonyme. Noen barn kjenner de til fra før, andre hører de om for første gang.

«Barnet blir utsatt for psykisk og fysisk vold»

«...forteller at barnet tilbringer kvelder og helger i et skap»

«...fant cannabis i en snusboks...»

«Foreldrene synes det er vanskelig å sette grenser»

«Har dårlig samvittighet, men ønsker å være død...»

For hver melding skal de ta en vurdering. Er det en sak som skal undersøkes eller henlegges? Er det en akuttsak? Skal den merkes med alvorlighetsgrad grønn, gul eller rød?

– I dag var det mange triste skjebner, bemerkte Mira Coucheron som er avdelingsleder Ungdom.

Ane Fjellanger nikker.

– Men det er jo sjelden vi har gladsaker.

**VGs analyser av bekymrings-meldingene til barnevernet viser at offentlige tjenester sendte 1300 færre meldinger i mars og april i år.** Barneverns- og pedagogene var det eneste offentlige organet som fikk flere nye meldinger da samfunnet stengte ned.

I Asker og Bærum hadde barnevernsvakten en liten økning på tre meldinger sammenlignet med fjoråret.

For hele barnevernstjenesten i Bærum var det en sammenlagt nedgang på 21 bekymringsmeldinger.

– Det er en kort periode og vi har mellom 800 og 900 meldinger om nye barn i året, så det kan dreie seg om tilfeldige svingninger, sier Mari Hagve.

– Men det er klart at hverdagen til veldig mange barn var veldig annerledes i denne perioden.

**– Hva tror dere skjedde med de barna som ikke har det så bra hjemme?**

– Mange barn mistet et viktig pustehull i hverdagen. Heldigvis var barnehagene og skolene i Bærum tidlig ute med å holde åpent for de utsatte barna. Men dette har vært et år der veldig mange av oss synes det har vært tøffere, og da er det ofte enda tøffere for dem som allerede strever.

I starten under pandemien fikk barnevernsvakten noen flere henvendelser, særlig fra skoler og barnehager som lurte på hvordan de skulle følge opp barn de var bekymret for.

– På barnevernsvakten var det business as usual, sier Hege Lund Berntsen.

– Men vi var litt mer forsiktige med å dra på hjemmebesøk på de sakene som ikke var akutte. Og så holder vi fortsatt to meters avstand til alle vi besøker. Men det er klart ...

Hun strekker ut armene foran seg. – ... du kan ikke si nei dersom et barn trenger trøst

**Innsyn i akutt-plasseringer** fra Fylkesnemda for barnevern og sosiale saker viser at det var en kraftig nedgang i antall akutt-plasseringer da samfunnet stengte i mars og april. Fra 257 akutt-vedtak i fjor, til 181 akutt-vedtak i år.

De siste årene er antall akutt-vedtak i barnevernet blitt redusert år for år.

– Vi gjør alt for å unngå omplassering og tvang. Det skal være siste utvei, sier Ane Fjellanger.

Men denne dagen mener de det ikke er til å unngå.

**Ane, Hege og Mari haster over den regnvåte parkeringsplassen utenfor politihuset i Sandvika.**

I vesken har de med seg akutt-vedtaket som ble fattet en time tidligere.

Hege låser opp døren til hovedinngangen til politihuset. Kontoret til barnevernsvakten ligger til venstre.

På en hylle like innenfor døren ligger små kosedyr. Tigere, løver og apekatter. Barna som kommer hit får velge seg et dyr.

– Noen ganger er det lettere å fortelle hvordan det går med tiggergutt, enn hvordan du selv har det, sier Ane.

Barnesetet er montert i baksetet på stasjonsvognen. De fire ansatte på barnevernsvakten diskuterer hvordan henting skal skje så skånsomt som mulig.

Barnevernssjef Mari Hagve leser over vedtaket en siste gang før hun skriver under.



**VIDEOMØTE:** Ane Fjellanger gir kveldsteamet på barnevernsvakten beskjed om



**POLITIHUSET:** Avdelingsleder Ane Fjellanger og resten av barnevernsvakten for Asker og Bærum har kontorer på politihuset i Sandvika på kvelder og i helger.

# Da Norge stengte ned, la vi å kontakte barn som led overgriper. Her er ette

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Retten før pandemien mottar etterforsker Sigrun Modell (43) flere anmeldelser av overgrep og vold mot barn. Snart blir de fanget hjemme, sammen med sin mistenkte overgriper. Hvordan skal politiet nå dem?**

Dette er historien om hvordan norsk politi ble satt ut av spill – og hvordan de fant veien ut av det.

– Vi hadde allerede over 60–70 saker til etterforskning i midten av mars. Vi klarer ikke å etterforske en sak ferdig, før vi må begynne på en ny, sier etterforskningsleder Sigrun Modell i et av barnevoldsteamene i Trøndelag politidistrikt.

– **PÅ PULTEN MIN LÅ** syv-åtte nye anmeldelser om vold og overgrep mot barn. De hadde fortalt om det til en lærer eller barnehageansatt, men nå stengte skoler og barnehager, før vi rakk å avhøre dem. Dette var barn som potensielt led og kunne bli utsatt for nye overgrep.

Hva skulle vi gjøre?

Vi måtte legge en plan fort. Men å banke på døra til en familie, uanmeldt? Ta med seg barnet deres? Det følte veldig inngripende. Der inne kunne det være en forelder som hadde gjort noe straffbart, men også en helt uskyldig person. Og dette ble en kjempeutfordring for oss og resten av politiet i Norge.

**TEAMET MITT BESTÅR AV** fire barneavhørere, tre etterforskere og to jurister. Jobben vår er å etterforske straffesakene i Namdal og Innherred mot de mest forsvarsløse i samfunnet: Barn og sårbare voksne.

Vanligvis mottar vi anmeldelser fra barnevernet som får sine bekymringsmeldinger fra skoler og barnehager:

«Moren tar barnet i skrittet».

«Barnet sier at pappa slår ham hver kveld».

Hva betyr det for dette for barnet, «å slå»? Kan det være en misforståelse? Er det så hardhendt at det er straffbart? Det ønsker vi å finne ut. Men da skolene og barnehagene ble stengt, gikk antall anmeldelser alarmerende ned, og dette varte i flere uker.

I mars kom faktisk ikke en eneste anmeldelse. Først i september og oktober begynte tallene å stige igjen.

I dag står vi i en drøss sedelighetsaker. Jeg har aldri opplevd maken mens jeg har jobbet her. I hvert fall tyve sedelighetsaker anmeldt etter 10. september. Grove også, mange av dem.

De fleste stammer fra før pandemien, men gjerningspersonene sluttet ikke å gjøre overgrep da landet stengte.

**JEG SATT PÅ HJEMMEKONTOR** da jeg innkalte teamet til videomøte 13. mars. Vi var selvfølgelig uforberedt på en pandemi, men forsto utfordringene:

Når barna ikke var på skolen eller i barnehagen lenger, hadde de ikke noen å fortelle om overgrep til.

Den andre problemstillingen var de ferske anmeldelsene, der vi ikke hadde begynt å etterforske.

«Hvordan skal vi kontakte barna?» skrev jeg i notatblokk mi.

Oftest finnes ikke andre bevis i disse sakene enn barnets egen forklaring. Det er ikke sikkert vi finner et blåmerke en gang. Og gjør vi det, kan det komme av noe helt annet.

Avhøret skal spilles av i retten og må følge straffeprosessloven og Riksadvokatens strenge retningslinjer for et avhør. Ikke på en trapp eller på barneværelset deres. Men på Statens barnehus.

**DET FINNES ELLEVE** sånne barnehus i Norge. Vårt ligger i Trondheim. Der avhøres barn under 16 år, men også sårbare voksne. Avhøret blir tapet og videofilmet, og spesialutdannet politi stiller spørsmålene.

Hvis det er behov for det, kan en lege gjennomføre medisinske undersøkelser, i tillegg til tannlegeundersøkelse.

For å få barnet til barnehuset, må en person fra skolen, barnehagen eller en tillitsperson følge barnet, selv om det kan er lange avstander, opptil tre-fire timer i bil.

Barnets bistandsadvokat, politijurist, rådgiver fra barnehuset, barnevernstjenesten og eventuelt verge er også til stede. Men i mars ble alle disse sendt på hjemmekontor.

Hva skulle vi foreta oss da?

Politidistriktet hadde ikke retningslinjer for en sånn situasjon.

**16. MARS BEGYNTE VI Å GÅ** grundig inn i hver og en av sakene. I tre av dem var det allerede berammet tilrettelagte avhør, som nå var avlyst.

Den ene saken gjaldt vold mot flere barn.

Det var en vond situasjon: Vi visste ikke om innholdet



«Gjerningsper

**DET VANSKELIGE VALGET:** Hvilket barn skal vi dra hjem til først? Hvilken sak kan ikke vente? Disse vurderingene

# Da politiet la en plan for bevde med en mistenkt erforskerens egne ord



***Personene sluttet ikke å gjøre overgrep da landet stengte.»***





**BEVISINNHENTINGEN:** På Statens barnehus i Trondheim gjøres avhør av barn under 16, utsatt for vold eller overgrep. Avhørene blir filmet og kan spilles av i retten som bevismateriale. Også medisinske undersøkelser blir utført på de 11 ulike barnehusene i Norge.



**KRISEHÅNDTERING PÅ HJEMMEKONTOR:** Sigrun Modell jobbet hjemmefra da hun innkalte teamet sitt til videomøte 13. mars.



**DEN TUNGE ERKJENNELSEN:** Under pandemien ble barn over hele Norge fanget hjemme, sammen med sin mistenkte

← i anmeldelsen var riktig. Og hvis den var det, var det et engangstilfelle, eller kunne barnet bli utsatt for nye overgrep? Det var fælt å tenke på: Å vite at det ville ta tid før vi fikk gjort noe. Samtidig gjorde det oss veldig målretta.

Vi begynte å kaste baller opp i luften: Går det an å avhøre barna utenom barnehuset?

Da risikerte vi å dra smitte inn på politistasjonen og hjem til familiene våre. På dette tidspunktet visste vi jo så lite om hvor farlig viruset var.

**BARE DAGER ETTER** nedstengningen fikk vi beskjed om å vente på et midlertidig direktiv fra Riksadvokaten, for hvordan vi skulle jobbe.

Men skulle vi vente på noe vi ikke visste når kom? Nei, vi måtte bruke de løsningene vi klarte å

komme på i mellomtiden.

Fristen politiet har for å få gjennomført et tilrettelagt avhør, er én uke, når det gjelder anmeldelser ved pågående vold eller overgrep. Det klarte vi jo ikke. Men vi måtte handle så fort vi kunne.

Skulle vi ta barna ut av butikken når de var der, eller stoppe hele familien når de satt i bilen?

Nesten daglig diskuterte vi i teamet og med politidistriktet vårt. Men også med Kripas, Politihøgskolen og på tvers av politidistriktene i Norge. «Kan vi gjøre avhør med den mistenkte og fornærmede med opptager hjemme hos dem, i to ulike rom?»

Vi så at det var muligheter, men vi måtte gjøre det helt riktig.

Vanligvis avhører vi barn og mistenkte samme dag, uten at de varsles på forhånd, så de ikke kan

påvirke hverandre. Barnet avhøres på barnehuset. Forelderen på politistasjonen.

Nå var alle hjemme under samme tak.

**DEN SISTE UKEN I MARS** tar planen form. Vi ser ingen annen utvei enn å hente ut barna og få dem til barnehuset, men det var mye usikkerhet:

Hva om foreldrene reagerer med aggresjon? Foran barna? Hvordan skal vi da sikre barnet? Kan vi skape en enda verre situasjon for dem, selv om vi prøver å hjelpe?

Først skal vi ringe på dørklokka, mens foreldrene er hjemme, selv om en av dem er mistenkte i saken.

Dette er den aller vanskeligste beslutningen vi må gjøre under pandemien. Å bestemme oss for

å parkere bilen i et nabolag og gå inn i et privat hjem. Det har vi aldri gjort. Bare tenk på øyeblikket vi banker på døra. Tenk hvordan det føles for en far når vi forteller foran hele familien at han er mistenkt for noe forferdelig. Og for å ta barnas perspektiv: De har opplevd et overgrep, og nå får pappa vite at han har fortalt det til noen, og hvor sint blir han da? Hva vil skje med meg etterpå? Og hvis barnet har overdrevet eller snakket usant: Hva har jeg stelt i stand? Skal politiet ta med seg pappaen min?

**VI TENKTE SÅ MYE** på hva barna ville tenke.

Kanskje overtenkte vi.

Vanligvis følges barnet til barnehuset av den voksenpersonen på skolen som han er aller mest trygg

på. Kanskje er det samme person som barnet allerede har betrodd seg til. Rammen er så trygg.

Å banke på døren deres, er noe helt annet. Det er som en kollega sa til meg:

«Mistenkte og fornærmede kan sitte i samme sofa. De kan til og med sitte og gjøre noe hyggelig sammen. Ingen av dem vet en gang at saken er anmeldt. Så står vi plutselig foran dem og ber dem bli med oss i hver sin bil».

I tillegg er vi helt i starten av etterforskningen. Den mistenkte kan være totalt uskyldig.

**VI BEGYNNER Å KONTAKTE** skoler og barnehager, for å finne en lærer eller barnehageansatt som er villig til å kjøre dem til barnehuset på tross av smittefaren. De må til og med være

«Den mistenkte kan være totalt uskyldig.»



overgriper. Hvordan skal politiet nå dem, tenkte etterforskningsleder Sigrun Modell. Her fotografert ved gården i Steinkjer, der hun hadde hjemmekontoret sitt.

villige til å bli med inn i huset og hjelpe med å få barna ut, hvis det er behov. De har bidratt utover over alle forventninger.

Neste oppgave er å finne ut: Hvilket barn skal vi dra hjem til først? Vurderingen skjer i tett samarbeid med barnevernet: Hvilken sak kan ikke vente?

Vi rangerer ikke sedelighetssaker og vold, men ser på hvor det er størst fare for gjentagelse. Har flere søsken opplevd det samme?

Det er vanskelige vurderinger. Vi må utsette mange saker, men vi legger dem ikke bort.

Hele våren har vi etterslep.

I tillegg til de ferske anmeldelsene, må vi utsette 14 andre avhør på barnehuset.

Dette etterslepet varer helt til juni. Vi får en ny bølge med anmeldelser

i juli. Og enda en bølge i september.

**27. MARS SENDER JEG UT** en plan for hvordan første aksjon skal gjennomføres. Det er om tre dager. Alt er planlagt til minste detalj.

På forhånd har vi skrevet ned det vi skal si på trappa. En sivilkledd politibetjent skal lede samtalen, med en fra barnevernet ved siden av seg.

Vi underspiller ikke alvorret: «Du er mistenkt i en straffesak».

Vi gjør forundersøkelser av alle vi skal hjem til, i forhold til sikkerheten. En sivilkledd politimann sitter i en bil utenfor. Operasjonssentralen i Trøndelag er klar over hver og en av operasjonene våre. I flere tilfeller er uniformert politi i nærheten hvis en situasjon oppstår.

Smittefaren gjør det ekstra kom-

plisert. «Er noen i familien syke?» Det er første spørsmål på blokka vår.



**30. MARS AKSJONER VI.** Det gjelder to gutter. De neste aksjonene er 7. april og 16. april. Jeg vil ikke gå i detalj, men noen foreldre reagerer med fortvilelse, andre blir lei seg. I ett tilfelle nekter et barn å bli med oss og klamrer seg fast til benet til en voksen.

I dag føler jeg lettelse. Lettelse over at vi klarte å få barna til barnehuset på en annen måte. Også for barnevernets del. Det er så viktig at de får gå inn og begynne å arbeide med barna og familiene. Barnevernet har vært en utrolig dyktig og viktig samarbeidspartner for oss.

Vi åpnet på en måte døra sammen.

Vi fant en metode vi kunne kopiere, så vi har en plan B hvis noe lignende skjer igjen.

Det nye direktivet fra Riks-

advokaten kom rett etter vår første aksjon. Og det vi hadde gjort, var i henhold til det nye direktivet.

Det er viktig for meg at alle ble behandlet rett, både fornærmede og mistenkte – og at bevisene ble sikret på en best mulig måte.

Noen av sakene som lå på pulten min da pandemien kom, er ferdig etterforsket og sendt til juristen. Enkelte av sakene er påtalemessig avgjort.

**EN AV ANMELDELSENE** ble henlagt som intet straffbart forhold, og det gjorde meg glad.

Likevel frykter jeg at mange som opplevde noe under pandemien, ennå ikke er klare til å fortelle.

ronny.berg@vg.no

mona.grivi.nordmann@vg.no

## CORONA-KRISEN



## Politidirektoratet:

**SÅRBARE BARN:** Politietterforsker Sigrun Modell fra Steinkjer jobbet iherdig under pandemien for å få barn avhørt ved Statens barnehus i Trondheim.

Av RONNY BERG, MONA GRIVI NORMAN og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Barnehusene forteller at det knapt ble gjennomført avhør av barn i de første ukene etter at samfunnet stengte. Politidirektoratet sier til VG at barnehusene ikke ble stengt under pandemien.**

Søndag fortalte VG at det bare ble gjennomført 50 tilrettelagte avhør ved de elleve barnehusene i Norge de to første ukene av pandemien.

Barnehuset i Bodø gjennomførte ingen tilrettelagte avhør de to første ukene etter nedstengingen. Tromsø gjorde ett, Ålesund tre og Oslo fire. I Bergen ble det ikke gjennomført noen avhør av barn mellom 10. og 24. mars. Normalt ville det vært et par hundre avhør i samme periode.

### – Ble helt stille

– Det ble helt stille, fortalte leder for barnehuset i Oslo, Astrid Johanne Pettersen.

Politidirektoratet (POD) mener imidlertid at politidistriktene og barnehusene jobbet aktivt med å håndtere både nye og gamle saker under hele pandemien.

Dette skriver seksjonssjef Harald Bøhler i POD i en e-post til VG.

– Det har ikke vært oppgitt at det har vært endringer i håndteringen av saks-kategorien vold og seksuelle

# – BARNEHUS IKKE STENGT

overgrep som følge av mangel på personell, skriver Bøhler.

Smittehensyn, nedstengte flyruter og færre nye saker fra politiet var årsaken til ekstraordinært mange avlysninger av tilrettelagte avhør, ifølge lederne av barnehusene.

– Vi vet at det er jobbet godt i distriktene for å finne løsninger for å hjelpe disse barna, skriver Bøhler.

– Men vi har forståelse for at medarbeiderne som jobber med dette daglig hadde en krevende oppgave og kjente på en bekymring for om barna fikk nødvendig hjelp i starten av pandemien.

**– Har barnehusene vært i full drift under hele pandemien?**

### – Det var uheldig

– Barnehusene har ikke vært nedstengt under pandemien. Men det

var uheldig at vi var nødt til å avlyse planlagte, tilrettelagte avhør i en tidlig fase av pandemien. Det innebar blant annet en ekstra belastning for barna at det gikk lengre tid før de fikk nødvendig hjelp. Barnehusene forsøkte imidlertid å bøte på dette ved blant annet å ha tettere kontakt med barnevernstjenesten, skriver Harald Bøhler.

### – Mer voldsom vold

VGs undersøkelse viser at det ble gjennomført 584 tilrettelagte avhør av barn i mars og april. I fjor ble det gjort 924 avhør i samme periode.

Nedstengningen av samfunnet skapte et høyere stressnivå i allerede konfliktfylte hjem, mener forskningsleder Carolina Øverlien ved Nasjonalt kunnskapssenter

om vold og traumatisk stress.

Øverlien har gjort flere studier på barn som lever med vold i nære relasjoner.

– Stresset i befolkningen generelt økte da viruset kom, mener Øverlien.

– Stress påvirker aggresjonen. For voldsutøvere kan vi anta at dette førte til mer og voldsomere vold, sier hun.

Bekymringen for at politiet ikke skal få kjennskap til barn som utsettes for vold og overgrep i hjemmet, har nådd Politidirektoratet, skriver seksjonssjef Harald Bøhler.

– I avdekkingen av slike saker er politiet ofte avhengig av varsling fra det øvrige tjenesteapparat til barn, som skole og barnehage. I starten av pandemien var det en ekstra bekymring for at politiet ikke

nådde de utsatte barna, skriver han.

VG har spurt Riksadvokaten når de forsto at det ville bli vanskelig å få gjennomført avhør i barnehusene? Hva tenker de om at nesten ingen av de elleve barnehusene gikk for full drift i en periode?

### – Krevende situasjon

I stedet skriver statsadvokat Birgitte Istad ved Riksadvokatembetet i en e-post til VG at pandemien skapte en krevende situasjon.

– Det oppsto en situasjon som ingen av aktørene i straffesakskjeden kunne forutse. Situasjonen var dessuten ulik i forskjellige deler av landet. Påtalemyndighetens mål var, så langt det var forenlig med hensynet til smittevern og føringer fra sentrale myndigheter, å opprettholde en mest mulig normal drift, blant annet av hensyn til fornærmede barn.

ronny.berg@vg.no

mona.grivi.norrman@vg.no



Harald Bøhler



Carolina Øverlien



**INGEN NEDGANG:** Politiet sier det er mer krevende å avdekke seksuelle overgrep mot barn når samfunnet stenger ned. Bildet er tatt ved Statens barnehus Trondheim i forbindelse med en reportasje i november.

# Seksuelle overgrep mot barn: FLERE ANMELDES ETTER SKOLEFERIEN

## Slik har VG jobbet

● VG har spurt samtlige barnehus om hvor mange tilrettelagte avhør av barn de gjennomførte i mars og april 2019 og 2020. Til sammen gjennomførte barnehusene 340 færre avhør, det utgjør en nedgang på 37 prosent.

● De to første ukene av pandemien ble det bare gjennomført 50 tilrettelagte avhør ved barnehusene. Anslag fra barnehusene viser at det burde det vært mellom 150–300 avhør i samme periode. I snitt ble det gjennomført 391 tilrettelagte avhør i måneden i 2019.

● Samtlige barnehus har en nedgang denne våren. I løpet av sommeren har alle tatt igjen etterslepet og det er per 1. desember gjennomført flere tilrettelagte avhør enn i fjor.

● VG har bedt Politidirektoratet om innsyn i tall fra politiets straffesaksregister som viser hvilke anmeldelser politiet har fått. I perioden skoler og barnehager var stengt (uke 11-18) var det en kraftig nedgang i alle typer seksuallovbrudd mot barn.

● Anmeldelser av seksuell omgang og voldtekt av barn under 14 år ble halvert. Fra 137 anmeldelser i 2019 til 72 anmeldelser i år.

● For hele pandemi-perioden var det derimot en økning i seksuallovbrudd mot barn. VG har bedt om innsyn i anmeldelser av alle typer seksuelle overgrep mot barn under 16 år, uke for uke.

● VGs analyser viser at den største økningen anmeldelser ble levert i begynnelsen av september, noen uker etter skolestart.

● POD opplyser at endringen kan skyldes normalvariasjoner, reduserte muligheter for å avdekke overgrep og redusert etterforskningsaktivitet som følge av politiets arbeidssituasjon under pandemien.

Av MONA GRIVI NORMAN, RONNY BERG og ESPEN RASMUSSEN (foto)

**Da coronapandemien traff Norge stupte anmeldelsene av seksuelle overgrep mot barn. Likevel er det totalt en økning i anmeldte overgrep i år sammenlignet med fjoråret.**

I mars stengte skoler, barnehager og mange offentlige kontorer i Norge. Tusenvis av barn mistet den daglige kontakten med noen utenfor familien.

– Jeg har tenkt mye på de barna som lever med seksuelle overgrep. Plutselig er de tilgjengelig 24/7, uten noen mulighet til å slippe unna, sier leder Jeanette A. Indreiten ved Barnehuset i Sandefjord.

VG har fått innsyn i anmeldte seksuallovbrudd mot barn fra alle politidistrikt for de ukene skoler og barnehager holdt stengt.

Tall fra straffesaksregisteret viser at det var en nedgang i alle slike anmeldelser i perioden. Anmeldelser av seksuell omgang og voldtekt av barn under fjorten år ble halvert. Fra 137 saker i fjor til 72 i år.



Jeanette A. Indreiten



**UNDERSØKELSER:** Ved Statens barnehus gjennomfører de tilrettelagte avhør, medisinske undersøkelser og oppfølging av barn.

Samtlige politidistrikt hadde en nedgang i anmeldte overgrep mot barn i denne perioden.

### POD: Ikke reell nedgang

– Nedgangen i antall anmeldelser skjedde særlig i perioden rett etter at smitteverntiltakene ble iverksatt, skriver seksjonsleder Harald Bøhler i Politidirektoratet.

– Har dere grunn til å tro at det var en reell nedgang i seksuallovbrudd mot barn i denne perioden?

– Vi tror ikke det er snakk om en reell nedgang. Det er en generell bekymring knyttet til mørketall i slike saker, noe som forsterkes i en situasjon hvor mange lever

mer tilbaketrukket og isolert enn tidligere, skriver Bøhler.

I november fortalte Politidirektoratet om en økning i seksuelle

overgrep mot barn i en sak i Aftenposten. VG har derfor bedt om innsyn i anmeldelser uke for uke gjennom pandemi-året og fjoråret for å se hvordan utviklingen har vært.

### VGs analyser av tallene viser tre klare funn:

● En kraftig nedgang i anmeldelser da skoler og barnehager stengte. I flere uker ble antallet anmeldelser halvert sammenlignet med året før.

● Den første økningen i anmeldelser kom i juni, like før skoleferien begynte.

● En kraftig økning i anmeldelser i september, noen uker etter at barna var tilbake på skolen etter ferien. I flere uker var det en dobling i anmeldelser av seksuelle overgrep. Politidirektoratet mener det er flere årsaker til økningen.

– Økningen kan blant annet skyldes at barn som i utgangspunktet er utsatte, blir ytterligere utsatt under pandemisituasjonen da familiene er mer hjemme enn ellers, skriver seksjonsleder Harald Bøhler.

– I tillegg har gjenåpningen av skoler og barnehager trolig bidratt til en bedret mulighet for å avdekke overgrep av utsatte barn.

Politidirektoratet skriver at etterforskningen av overgrepssaker har vært prioritert, men erkjenner at det er krevende å avdekke vold og overgrep i hjemmet.

### – Mange alvorlige saker

Leder for Statens barnehus Sandefjord opplever at de har fått flere alvorlige saker igjennom året. Også barnevernstjenestene i Trøndelag har beskrevet en økning i vold og overgrepssaker i høst.

– I mai begynte vi å snakke om at vi så en økning i alvorlighetsgrad i de sakene vi jobbet med. Tidligere har det vært større variasjon, men nå følte flere av oss at alle sakene bar preg av svært alvorlige handlinger, sier barnehusleder Jeanette A. Indreiten.

Det er politiet som etterforsker overgrepssakene og berammer avhør på barnehusene. – Politidirektoratet har et inntrykk at det er alvorlige saker i flere politidistrikter, men vi har ikke nok informasjon til å si om dette gjelder alle distrikt, skriver Harald Bøhler.



Harald Bøhler

**CORONA-KRISEN**

# Da alt ble



**FIKK DET TYNGRE:** – Coronasituasjonen førte til at jeg ble i min egen boble mye lenger enn det som var godt for meg, sier Jill Arild.

# mørkt

Av RONNY BERG,  
MONA GRIVI NORMAN OG  
ESPEN RASMUSSEN (foto)

**De første månedene av pandemien ble over 50.000 avtaler utsatt og avlyst ved psykiatriske avdelinger på norske sykehus.**

En marsdag i fjor ringer psykologen til Jeanette Grindbakken (28) og forteller at de ikke kan møtes lenger.

I fem år har Grindbakken gått til psykolog ved DPS Skien en gang i uken. Til samtaler om liv og død.

- Det er psykologen som gjør at jeg har det bra. Nå ble jeg livredd for ikke å ha noen å dele ting med lenger, sier hun.

Et kvarters biltur unna, ligger venninnen hennes i sofaen og ser nyheter om viruset på TV. Umiddelbart forstår Jill Arild (58): «Nå vil det bli en nasjonal krise».

- Jeg var allerede i ferd med å bli syk, så jeg var litt likegyldig, forteller Jill, som også er landsleder i organisasjonen Mental Helse.

Hun tenker først og fremst at det skal bli befriende med isolasjon:

«Nå kan jeg lene meg tilbake og gå inn i den mørke boblen mi og få være i fred for alle».

Neste gang Jill Arild er ute på gårdsplassen sin i Ulefoss i Telemark er det juli.

**ETTER JULEFERIEN** frykter helsemyndighetene en ny smittebølge i Norge.

Søndag varslet Erna Solberg at Norge igjen skal gå i lockdown. «Ikke ha besøk hjemme», var statsministerens beskjed om de to kommende ukene.

Over 29 000 avtaler ble utsatt eller avlyst i voksenpsykiatrien, da sykehusene økte coronaberedskapen i mars og april. Det viser et innsyn VG har rettet til alle helseforetakene i landet.

I barne- og ungdomspsykiatrien ble nærmere 21 000 avtaler utsatt eller avlyst. Over hele landet blir fysiske møter erstattet med telefoner og video.

- Vet du hva ... Jeg ble nesten litt mælløs nå. Det



**«Det ligner mer på en psykose, der jeg har tanker om å ta mitt eget liv»**

# CORONA-KRISEN

## Trenger du noen å snakke med?

● Mental Helse kan nås på **116 123**

● Kirkens SOS kan nås på **22 40 00 40**

● Røde Kors sin nettside for ungdom heter Kors på halsen og kan nås på **800 333 21**



**HJEMME I SOFAEN:** Jeanette Grindbakken forteller at hun ble mer og mer isolert under pandemien.



**DAGBOKEN:** – Jeg tenker ikke før jeg skriver. Jeg skriver ukritisk ned alt som faller meg inn, sier Jeanette Grindbakken.

**«Jeg ble mer og mer isolert, selv om jeg vet at isolasjon skader meg»**

er skremmende mange, sier landslederen i Mental Helse.

– Bak hvert av disse tallene finnes et sårbart menneske, fortsetter Jill Arild.

Personer med en psykiatrisk diagnose, ble satt i en akutt, kritisk situasjon.

Folk med milde depresjoner eller angst, satt hjemme og ble dårligere og dårligere, tenker hun.

**AV OG TIL** drikker Jill Arild kaffe og gjør aktiviteter sammen med andre som sliter. Det skjer gjennom et ukentlig tilbud i «tirsdagsgruppen». Her møtes personer som mottar hjelp fra helsetjenesten i Nome kommune, og en av disse er Jeanette Grindbakken.

I mars blir det kommunale tilbudet stengt i fem måneder. Hjemme i huset sitt i Lunde

føler Grindbakken seg mer og mer isolert.

Av og til kan det ene beinet hennes begynne å riste uten at hun vet hvorfor.

Hjertet banker hardere selv om hun sitter alene og ser på en hyggelig TV-serie.

Flere ganger har hun blitt innlagt på psykiatrisk sykehus. Det lengste oppholdet var i 10 måneder.

– De har vært redd for at jeg skal gjøre meg selv noe, sier Grindbakken.

Rett før pandemien kom, var hun ferdig med å trappe ned på medisiner.

– Jeg følte at jeg fikk det bedre og bedre, sier hun.

Så ringte psykologen.

– Da fikk jeg en slags panikkfølelse, sier Jeanette.

Hun begynte å trappe opp på medisiner igjen.



**UTE ALENE:** Tidlig på morgenen eller sent på kvelden handler Jeanette Grindbakken på Kiwi. Gjerne med hunden

**I Huset i NÆRHETEN** legger Jill Arild seg i sofaen.

Hun slutter å gå til postkassen, åpne e-post og svare i telefonen.

Til vanlig står landslederen på scenen og snakker for flere hundre mennesker og reiser rundt i landet for å hjelpe andre.

De neste månedene er hun i en dyp depresjon.

– Det ligner mer på en psykose, der jeg har tanker om å ta mitt eget liv, sier Jill.

**«DU FORTJENER IKKE Å LEVE.**

Alle ville hatt det bedre uten deg», tenker Jeanette Grindbakken på samme tid. Uten det ukentlige møtet med psykologen, blir hun dårligere og dårligere.

Hun prøver å strikke for å tenke på noe annet.

Andre ganger skriver hun ned

de vanskeligste tankene i en spiralbokk. Noen av dem er så vonde at hun river papiret ut og brenner det i peisen.

– Jeg ble mer og mer isolert, selv om jeg vet at isolasjon skader meg, sier Jeanette.

En gang i uken får hun snakke med psykologen sin på telefon. På kveldene ringer hun hjelpe-telefonen.

– Det er mer upersonlig. Jeg ser ikke ansiktet til de jeg snakket med. Ikke ansiktsuttrykket eller øynene, sier hun.

– Men jeg forsto at det måtte være sånn, sier hun.

**DA SYKEHUSET TELEMAR**

går i gul beredskap, prøver psykologen hennes, Katharina Espedal Bøe, å finne på flere ting for å opprettholde kontakten. Sammen med resten av det ambulante teamet begynner

de å gå turer med pasientene, eller møte dem i hagen eller på verandaen.

De pakker campingstoler og sitteunderlag og kjørte ut til pasientene.

Hele tiden er psykologen bekymret for om pasientene får god nok behandling.

På den ene siden ønsker hun å gi faglig god behandling og oppfølging.

På den andre siden skal hun være en del av den store dugnaden, med færrest mulig kontakter og god avstand til andre mennesker.

– Psykisk sykdom forsvinner ikke selv om det kommer en pandemi. Vi var forberedt på at de som sliter mest, kunne bli enda dårligere, sier Bøe.

– Men det var aldri snakk om å utsette kontakten. Tvert imot, fortsetter hun.



Felix. Når andre ikke er ute.

### MENS SYKEHUSET TELEMAR

er i gul beredskap blir til sammen 2213 pasientkontakter avlyst eller utsatt i psykisk helsevern. Dette skaper en vanskelig situasjon for både pasienter og ansatte i våres, sier kommunikasjonssjef Lars Kittilsen ved sykehuset.

#### – Har dere merket konsekvenser av at såpass mange pasientkontakter ble utsatt?

– Vi vet lite om konsekvensene av at mange avtaler måtte utsettes. Dette håper vi det vil bli forsket på, og det bør bli en del av evalueringen av håndteringen.

#### – Hvilke bekymringer har sykehuset til at mye pasientkontakt ble flyttet over på telefon og video under pandemien?

– For noen pasienter er videokonsultasjoner en fordel, fordi

de slipper å reise til sykehuset. Barn og unge er vant til å bruke digitale verktøy, så spesielt de yngre pasientene har satt pris på det, sier Kittilsen og understreker:

– Vi kommer til å bruke dette i større grad fremover, men i mange tilfeller kan ikke videomøter erstatte fysiske møter og samtaler.

Før julaften spaserer Jeanette inn i Kiwi-butikken med munnbind. I avisene leser hun at smittetallene er på vei opp igjen.

Likevel er hun ikke redd, som i mars.

#### – Får du møte psykologen din i dag?

– Nå har vi videosamtaler. Og det er bedre enn telefon.

romny.berg@vg.no

mona.grivi.norman@vg.no



**ATSPREDELSE:** Jill Arild strømmer TV-serier fra HBO og Netflix. Det hjelper henne til å fokusere på noe annet.

## Slik har VG jobbet

● VG har bedt norske helseforetak om innsyn i behandlinger og tall fra avdelingene for psykisk helsevern for våren 2020. Målet er å se hvordan pasienter med psykiske lidelser opplevde de første månedene av pandemien.

● Alle helseforetak innførte gul beredskap våren 2020. Det vil si at planlagte operasjoner og behandling i stor grad ble utsatt. Unntakssituasjonen varte i alt fra 24 dager til 62 dager. I snitt hadde sykehuse-gul beredskap i 41 dager.

● Våren 2020 ble minst **29 390 konsultasjoner** utsatt eller stanset i avdelinger for psykisk helsevern voksen (PHV).

● Barn og ungdom fikk utsatt eller stanset **20 824 planlagte avtaler** i Ungdomspsykiatrisk seksjon (UPS) eller Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP).

● Over hele landet ble fysiske møter erstattet med video eller telefoner.

● Ettersom enkelte sykehus har noe ulik registrering av utsettelse, velger VG å presentere de nasjonale tallene samlet, ikke enkeltvis for hvert helseforetak. VG har bedt om tall for ukene helseforetaket hadde gul beredskap. Fem av foretakene har oppgitt tallene for mars og april.

● Tall fra Norsk pasientregister (NPR) viser at andel henvisninger i PHV som ble utsatt på grunn av kapasitetsgrunner var 15,1 prosent per mars og 11,8 prosent per april. I normalåret 2019 var det i snitt 5,6 prosent av henvisningene som ble utsatt med den begrunnelsen.

● I barne- og ungdomspsykiatrien økte andelen utsettelse av kapasitetsgrunner fra 4,1 prosent i mars 2019 til 14,5 prosent i mars 2020.

● Tallene fra NPR gir et øyeblikksbilde av antall pasienter som er satt på venteliste ved utgangen av hver måned. Tallene gjelder henvisninger og en pasient kan derfor telles flere ganger.

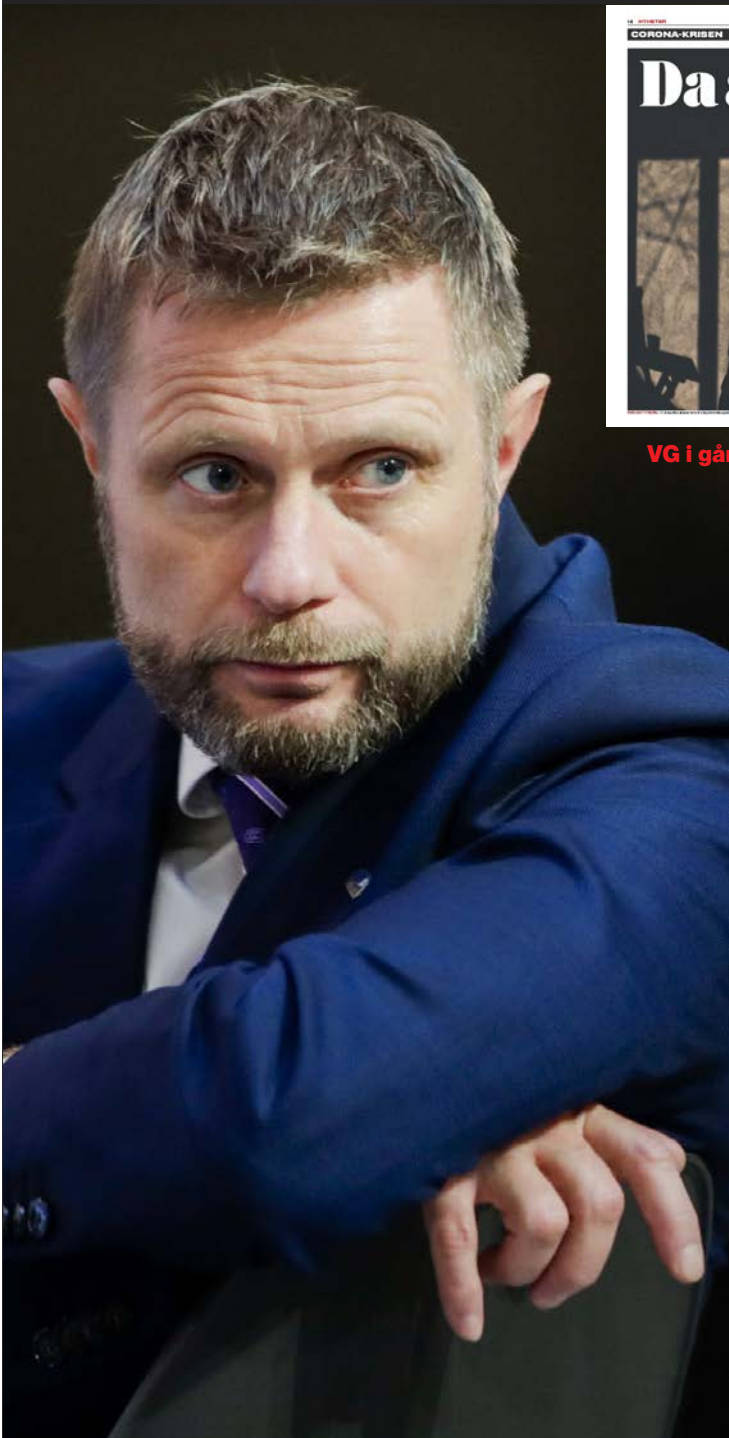
● VGs innsyn viser at helseforetakene hadde en nedgang i akuttpsykiatriske innleggelseser fra 1. mars til 1. mai, sammenlignet med 2019. Fra 4609 i fjor til 4086 i år. Vedtak om skjerming og mekaniske tvangsmidler lå stabilt i perioden, mens det var en 25 prosent økning i vedtak om tvangsmedisinering.

Kilde: Innsynsbegjæring til norske helseforetak og opplysninger fra Norsk pasientregister. VG er ansvarlig for tolkning og presentasjon av opplysningene. Registerforvalter for NPR har ikke ansvar for analyser eller tolkninger basert på opplysningene.



## CORONA-KRISEN

# Helseminister Bent Høie om barne- og ungdomspsykiatri – EN BELASTEN



**BEKYMRET:** Helseminister Bent Høie sier at sykehusene har klart å opprettholde mye av aktiviteten på rus og psykiatrifeltet, selv om det var mange utsettelse og avlysninger denne våren. Foto: VIDAR RUUD



VG i går



**SMITTETRYKK:** Lovisenberg Diakonale Sykehus hadde mange alvorlig syke corona-pasienter i mars og april og forte

Av MONA GRIVI NORMAN og RONNY BERG

**Over 50 000 avtaler ble utsatt i psykiatrien i fjor vår. Helseminister Bent Høie er bekymret for om personer med psykiske lidelser ble dårligere under pandemien.**

Onsdag skrev VG om Jeanette Grindbakken som mistet sine ukentlige psykologavtaler på DPS-klinikken i Skien.

Hun var ikke alene.

De første månedene av pandemien ble over 50 000 avtaler utsatt

eller avlyst ved psykiatriske avdelinger da sykehusene høynet beredskapen, viser VGs undersøkelser.

Det utgjør 29 000 pasientkontakter for voksne og rundt 21 000 i barne- og ungdomspsykiatrien.

### Dette svarer Høie

– Både kommuner og sykehus har siden februar i fjor redusert og utsatt planlagt helsehjelp for å bygge opp kapasitet for pasienter med covid-19, og samtidig kunne behandle dem med størst behov for annen helsehjelp, skriver helseminister Bent Høie (H) om VGs tall.

Høie skriver at han var bekymret for om personer med psykiske lidelser skulle oppleve en forverring under og etter pandemien.

– Situasjonen er belastende for

mange. For noen har det ført til stressreaksjoner, angst, depresjon, ensomhet, selvmordstanker og somatiske smerter, skriver Høie.

– Helsedirektoratet melder om flere omfattende saker i psykisk helsevern barn og unge. Flere har lengre opphold på akuttenhet. Det er en mulig økning i spiseproblematikk blant unge jenter og i antall henvisninger med sosial angst og fastlåste skoleveggrere.

Høie legger til at helsetjenesten har fått klar beskjed om å gjøre alt de kan for opprettholde hjelpetilbud innen rus og psykiatri gjennom pandemien.

### Tredobling i utsettelse

Tall fra Norsk pasientregister (NPR) viser at antall utsettelse som var

begrunnet med kapasitetshensyn økte fra 5,5 prosent ved utgangen av mars 2019 til 15,1 prosent i mars 2020.

Også i normalår vil en del avtaler utsettes fordi pasienter avlyser, ikke møter opp eller terapeuter avlyser. Men i barne- og ungdomspsykiatrien var det mer enn en tredobling i kapasitets-uttsettelse i mars, viser innsyn VG har fått fra NPR.

Oslo universitetssykehus (OUS) opplyser at 42 prosent av utsettelse deres i mars og april var knyttet til corona-bestemmelser:

– De første månedene av pandemien var det en nedgang i antall henvisninger. Dette har tatt seg opp igjen i løpet av høsten, skriver klinikkleder Marit Bjartveit ved Klinikk psykisk helse og avhengighet.

Ved Lovisenberg Diakonale Sykehus bekrefter analysesjefen at andelen avlysninger økte i mars og april. 22 prosent av avvikene er registrert som corona-avlysninger.

### – Sykehuset ble preget

Lovisenberg er lokalsykehus for Oslos østlige bydeler. Her har smittetrykket vært høyt gjennom store deler av pandemien.

– Det høye antallet coronautsettelse må sees i lys av flere forhold. Vi hadde tidlig relativt mange alvorlig syke fra våre bydeler, sier analysesjef Per Arne Holman.

Med mange alvorlig syke pasienter og langvarige opphold på intensivavdelinger i mars og april, måtte Lovisenberg avlyse all planlagt kirurgi og omdirigere ressurser.

# Ungdomspsykiatrien under pandemien

# DE SITUASJON



eller at det også påvirket psykisk helsevern. Foto: TROND SOLBERG

– Sykehuset ble preget av det høye beredskapsnivået, og den store usikkerheten vi opplevde om videre utvikling påvirket også psykisk helsevern. I ettertid ser vi at noen avdelinger kunne ha opprettholdt et høyere aktivitetsnivå, sier Holman.

## Video ikke «godt nok»

Både Lovisenberg og de andre helseforetakene understreker at de nokså raskt fikk vridd aktiviteten i avdelingene over på telefon og video.

Barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling ved Sørlandet sykehus forteller at de tidlig gjorde en vurdering av når det ikke var «godt nok» med videokonsultasjon eller telefon.

Dette gjaldt barn og unge med forhøyet selvmordsfare, svak familiefungering, psykoselidelser, alvorlig undervekt og barn man mistenkte hadde opplevd rus, vold eller seksuelle overgrep. Disse barna ble prioritert for fysisk oppmøte ute i friluft eller i avdelingen, skriver sykehuset.

Landsleder Jill Arild (58) i Mental Helse mener vi ennå ikke har sett alle konsekvensene av nedstengingen. – Mange mennesker som allerede hadde det vanskelig, mistet den hjelpen som gjorde at de i hvert fall hadde noenlunde kvalitet i livet sitt, sier hun.

– Over natten ble psykologen erstattet av en telefonsamtale. Innskrevne pasienter ble skrevet ut flere steder, uten å være ferdig

behandlet. Og dagtilbudene var stengt i måneder for folk som ofte mangler nettverk og tilhørighet til en arbeidsplass, sier Arild.

## Fire tiltak

Helseminister Bent Høie erkjenner at pandemien byr på mange ekstra utfordringer for mennesker som allerede har en psykisk lidelse.

– Tjenesten ble bedt om å opprettholde hjelpetilbudene så langt det lar seg gjøre innenfor smittevernsreglene, skriver Høie.

– Selv om det har vært mange avlysninger og utsettelse av timer, har sykehusene klart å opprettholde mye av behandlingsaktiviteten.

Høie viser til at ventetiden innen rus og psykisk helsevern er lavere i andre tertial (mai-september).

Høie viser til fire tiltak regjeringen har gjort for å sikre tilbudet til disse gruppene:

- Kommunene fikk 50 millioner ekstra for å sikre lavterskeltilbud til personer med psykiske lidelser og rusavhengighet.
- Frivillige og ideelle virksomheter på feltet fikk 40 millioner ekstra.
- Regjeringens tiltakspakke på 158 millioner rettet mot sårbare grupper og mennesker som er rammet av ensomhet og isolasjon.
- Helsedirektoratet fikk i høst oppdrag om å sikre at hensynet til ulike utsatte grupper ivaretas ved en eventuell ny nedstengning.
- Mange med en psykisk lidelse eller ruslidelse har lite nettverk rundt seg, og er svært sårbare for endringer i tjenestetilbud og hverdagsliv.

## Her kan du få hjelp

### Trenger du noen å snakke med?

● Mental Helse kan nås på telefon 116 123.

● Kirkens SOS kan nås på 22 40 00 40.

● Røde Kors sin nettside for ungdom heter Kors på halsen og kan nås på 800 333 21.

Derfor har det vært viktig for oss at lavterskeltilbud for personer med alvorlige psykiske lidelser så langt det er mulig opprettholdes, skriver Høie.